

URZĄD STATYSTYCZNY W BYDGOSZCZY

Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2013 r. w województwie kujawsko-pomorskim

INFORMACJE I OPRACOWANIA STATYSTYCZNE

BYDGOSZCZ 2014

URZĄD STATYSTYCZNY W BYDGOSZCZY

Charakterystyka gospodarstw rolnych w województwie kujawsko-pomorskim w 2013 r.

BYDGOSZCZ 2014

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

Przewodniczący

Wioletta Zwara

Redaktor główny

Barbara Ptaszyńska

Sekretarz

Małgorzata Rybak

OPRACOWANIE MERYTORYCZNE PUBLIKACJI

Zespół pracowników Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy

pod kierunkiem

Anny Wilskiej

– kierownika Wydziału Badań Ankiety

REDAKCJA TECHNICZNA, KOREKTA, SKŁAD I GRAFIKA KOMPUTEROWA

Zespół pracowników Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Badań Regionalnych

pod kierunkiem

Małgorzaty Rybak

– kierownika Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Badań Regionalnych

**Przy publikowaniu danych US
prosimy o podanie źródła**

ISBN 978-83-62131-25-9

PRZEDMOWA

Przekazuję Państwu publikację „Charakterystyka gospodarstw rolnych w województwie kujawsko-pomorskim w 2013 r.” zawierającą wyniki reprezentacyjnego badania „Struktura gospodarstw rolnych”, przeprowadzonego w okresie od 1 czerwca do 8 lipca 2013 r.

Omawiane badanie spełnia potrzeby informacyjne zarówno krajowe jak i Unii Europejskiej. Zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1166/2008 wszystkie kraje członkowskie miały obowiązek przeprowadzenia badania struktury gospodarstw rolnych w 2013 r. Niniejsza publikacja charakteryzuje sytuację w rolnictwie w województwie kujawsko-pomorskim według stanu w dniu 1 czerwca 2013 r.

Publikacja składa się z uwag metodycznych, części analitycznej i części tabelarycznej. W części analitycznej przedstawiono charakterystykę gospodarstw rolnych według wybranych kryteriów, w tym podstawowe dane ukazano na tle wyników PSR 2010. Część tabelaryczna prezentuje szeroką gamę danych liczbowych, co pozwala na dokonywanie wieloprzekrojowych analiz i dobór takich kryteriów grupowania gospodarstw, aby w jak największym stopniu zaspokoić potrzeby informacyjne odbiorców.

W celu umożliwienia właściwej interpretacji prezentowanych informacji zachęcam do zapoznania się z treścią uwag metodycznych, które obejmują zasady, definicje i pojęcia obowiązujące w badaniu oraz schemat losowania próby.

Oddając do rąk Państwa niniejsze opracowanie wyrażam nadzieję, iż zebrany w tym opracowaniu materiał statystyczny stanie się źródłem do poszerzania wiedzy i służyć będzie do dalszej diagnozy sytuacji w rolnictwie oraz monitorowania zachodzących zmian. Zachęcam do zgłaszania uwag i sugestii, które pozwolą udoskonalić kolejne edycje opracowania.

Zapraszam Państwa do współpracy z Urzędem Statystycznym w Bydgoszczy w obszarze działań publikacyjnych oraz działań o charakterze analityczno-badawczym, których realizacja ma na celu w najszerszym zakresie odpowiadać na potrzeby użytkowników informacji statystycznych.

Zwracam się do Państwa również z prośbą o wsparcie działań Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy, mających na celu zachęcanie społeczeństwa do udziału w ankietowych badaniach statystycznych statystyki publicznej i współpracy z ankietarami statystycznymi. Ich zadaniem bowiem jest zebranie danych niemożliwych do pozyskania innymi metodami. Pozytywne nastawienie do pracy ankietatorów oraz ich zaangażowanie i rzetelność umożliwiają przygotowanie wielu informacji zgodnie z oczekiwaniami naszych odbiorców.

Dyrektor

Urzędu Statystycznego

Wioletta Zwara

Bydgoszcz, grudzień 2014 r.

PREFACE

I present you the publication “Characteristics of agricultural holdings in Kujawsko-Pomorskie voivoship in 2013” contains the results of the sample Farm Structure Survey carried out by the CSO from 1st to 8th July 2013.

The survey fulfils both the domestic and the European Union information needs. All Member States were required to conduct Farm Structure Survey in 2013 in accordance with Regulation of the European Parliament and of the Council (EC) No 1166/2008. This publication presents situation agricultural in Kujawsko-Pomorskie voivoship on 1 June 2013.

This publication consists of methodological notes, the analytical part and the tabular part. The analytical part presents the characteristics of agricultural holdings according to selected criteria, including basic data presented on the background of the results of the AC 2010. The tabular part presents a wide range of numerical data what allows you to make multiple cross-sectional analyses and choose the criteria such grouping farms which fulfill, the greatest extent possible, the information need of data users.

In order to enable a proper interpretation of the presented information I encourage you to read the content of the methodological notes which include the basic rules, definitions and concepts used in the survey as well as the scheme of sample selection.

Presenting this elaboration, I hope that the statistical material collected in it will become a source to widening the knowledge and can be used for subsequent diagnosis of the situation in agriculture and monitoring of the further changes. I encourage you to forward any comments and suggestions, it will allow to improve the following editions of publications.

I invite you to cooperation with the Statistical Office in Bydgoszcz in the field of publication and analytical and research activities whose objective is to achieve the fullest extent respond to the needs users of statistical information.

I appeal asking to you for activities support of the Statistical Office in Bydgoszcz, aiming to encourage the public to participate in a research of official statistics and cooperation with statistical interviewers whose task is to collect data impossible to obtain by other means. Positive attitude to work statistical interviewers and thanks to their commitment and reliability, it is possible to prepare many information in accordance with the expectations of our customers.

*Director
of the Statistical Office*

Wioletta Zwara

SPIS TREŚCI

	Str.
PRZEDMOWA	3
SKRÓTY. ZNAKI UMOWNE	8
UWAGI METODYCZNE	12
UWAGI ANALITYCZNE	29
Ogólna charakterystyka gospodarstw rolnych	29
Użytkowanie gruntów	32
Powierzchnia zasiewów	35
Zwierzęta gospodarskie	45
Ciągniki, maszyny i urządzenia rolnicze	57
Nawozy i nawadnianie	59
Dochody gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego	60
Pracujący i nakłady pracy w gospodarstwach rolnych	63

Tablice	Tabl.	Str.
Liczba gospodarstw rolnych w latach 2010 i 2013	1	29
Liczba gospodarstw rolnych prowadzących uprawę zbóż ogółem oraz średnia powierzchnia zasiewów zbóż w gospodarstwach rolnych	2	37
Wybrane wskaźniki dla gospodarstw indywidualnych według głównego źródła dochodu gospodarstwa domowego	3	62
Wykresy	Wyk.	Str.
Struktura osób kierujących gospodarstwem rolnym według poziomu wykształcenia rolniczego i płci	1	31
Struktura użytkowania gruntów w gospodarstwach rolnych prowadzących działalność rolniczą	2	32
Struktura użytkowania gruntów w dobrej kulturze rolnej w gospodarstwach rolnych prowadzących działalność rolniczą	3	33
Liczba gospodarstw rolnych i powierzchnia użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych	4	33
Powierzchnia zasiewów ogółem i liczba gospodarstw rolnych posiadających zasiewy według grup obszarowych użytków rolnych	5	34
Udział powierzchni poszczególnych grup upraw w ogólnej powierzchni zasiewów	6	35
Odsetek powierzchni uprawy zbóż oraz liczby gospodarstw rolnych prowadzących uprawę zbóż według grup obszarowych użytków rolnych	7	36
Odsetek powierzchni uprawy strączkowych jadalnych oraz liczby gospodarstw rolnych prowadzących uprawę strączkowych jadalnych według grup obszarowych użytków rolnych	8	38
Odsetek powierzchni uprawy ziemniaków oraz liczby gospodarstw rolnych prowadzących uprawę ziemniaków według grup obszarowych użytków rolnych	9	39
Odsetek powierzchni uprawy buraków cukrowych oraz liczby gospodarstw rolnych prowadzących uprawę buraka cukrowego według grup obszarowych użytków rolnych	10	41
Odsetek powierzchni uprawy rzepaku i rzepiku oraz liczby gospodarstw rolnych prowadzących uprawę rzepaku i rzepiku według grup obszarowych użytków rolnych	11	42
Struktura liczby gospodarstw i powierzchni warzyw gruntowych według skali uprawy	12	44
Struktura liczby gospodarstw i pogłowia bydła według skali chowu bydła	13	47
Struktura gospodarstw rolnych powyżej 1 ha użytków rolnych według skali chowu bydła i grup obszarowych użytków rolnych	14	48
Struktura pogłowia bydła w gospodarstwach rolnych powyżej 1 ha użytków rolnych według skali chowu bydła i grup obszarowych użytków rolnych	15	48

	Wyk.	Str.
Struktura liczby gospodarstw i pogłowia krów według skali chowu krów	16	49
Struktura gospodarstw rolnych powyżej 1 ha użytków rolnych według skali chowu krów i grup obszarowych użytków rolnych	17	49
Struktura pogłowia krów w gospodarstwach rolnych powyżej 1 ha użytków rolnych według skali chowu krów i grup obszarowych użytków rolnych	18	50
Struktura liczby gospodarstw i pogłowia trzody chlewnej według skali chowu trzody chlewnej	19	50
Struktura gospodarstw rolnych według skali chowu trzody chlewnej i grup obszarowych użytków rolnych	20	51
Struktura pogłowia trzody chlewnej według skali chowu trzody chlewnej i grup obszarowych użytków rolnych	21	51
Struktura gospodarstw rolnych według skali chowu loch i grup obszarowych użytków rolnych	22	52
Struktura pogłowia loch według skali chowu loch i grup obszarowych użytków rolnych	23	53
Struktura liczby gospodarstw i pogłowia owiec według skali chowu owiec	24	53
Struktura liczby gospodarstw i pogłowia koni według skali chowu koni	25	54
Struktura liczby gospodarstw i pogłowia kóz według skali chowu kóz	26	55
Struktura liczby gospodarstw i pogłowia kur niosek według skali chowu niosek	27	56
Struktura liczby gospodarstw i pogłowia brojlerów kurzych według skali chowu brojlerów	28	56
Struktura liczby ciągników według mocy silnika	29	57
Struktura liczby ciągników według mocy silnika i grup obszarowych użytków rolnych	30	58
Struktura gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego według głównego źródła dochodu	31	61
Struktura nakładów pracy w gospodarstwach indywidualnych w ciągu roku według grup obszarowych użytków rolnych	32	65
Przeciętna liczba AWU przypadająca na pracującego członka rodziny użytkownika gospodarstwa rolnego według grup obszarowych użytków rolnych	33	65
Struktura użytkowników pracujących w swoim gospodarstwie rolnym według płci i grup obszarowych użytków rolnych	34	66
Struktura członków rodzinnej siły roboczej pracujących w gospodarstwach indywidualnych według kategorii wykonywania pracy dodatkowej i płci	35	67
Struktura członków rodzinnej siły roboczej pracujących w gospodarstwach indywidualnych według kategorii wykonywania pracy dodatkowej i grup obszarowych użytków rolnych	36	67

CONTENTS

	Page
PREFACE	3
ABBREVIATIONS. SYMBOLS	8
METHODOLOGICAL NOTES	12
ANALYTICAL NOTES	29
General characteristics of agricultural holdings	29
Land use	32
Sown area	35
Livestock	45
Tractors, agricultural machinery and equipment	57
Fertilisers and irrigation	59
Income of households with a holder of an agricultural holding	60
Labour force and labour input an agricultural holdings	63

Tables	Table	Page
Number of agricultural holdings in 2010 and 2013	1	29
Number of agricultural holdings conducting cereals and average sown area of cereals in agricultural holdings	2	37
Selected indicators for natural person's holdings by the main household's income	3	62
Charts	Chart	Page
Structure of agricultural holdings managers by agricultural education level and sex	1	31
Structure of land use in agricultural holdings conducting agricultural activity	2	32
Structure of land use in a good agricultural condition in agricultural holdings conducting agricultural activity	3	33
Number of agricultural holdings and agricultural land area by area groups of agricultural land	4	33
Total sown area and number of holdings with sowings by area groups of agricultural land	5	34
Share of area of separate crops groups in total sown area	6	35
Percentage of area under cereals and number of agricultural holdings cultivating cereals by area groups of agricultural land	7	36
Percentage of area under edible pulses and number of agricultural holdings cultivating edible pulses by area groups of agricultural land	8	38
Percentage of area under potatoes and number of agricultural holdings cultivating potatoes by area groups of agricultural land	9	39
Percentage of area under sugar beet and number of agricultural holdings cultivating sugar beet by area groups of agricultural land	10	41
Percentage of area under rape and turnip rape and number of agricultural holdings cultivating rape and turnip rape by area groups of agricultural land	11	42
Structure of number of agricultural holdings and ground vegetables area by scale of crop	12	44
Structure of number of agricultural holdings and number of cattle by the scale of breeding	13	47
Structure of agricultural holdings more than 1 ha of agricultural land by the scale of cattle's breeding and by area groups of agricultural land	14	48
Structure of cattle stock of agricultural holdings more than 1 ha of agricultural land by the scale of breeding and by area groups of agricultural land	15	48
Structure of number of holdings and number of cows by the scale of breeding	16	49

Charts	Chart	Page
Structure of agricultural holdings more than 1 ha of agricultural land by the scale of cow's breeding and by area groups of agricultural land	17	49
Structure of number of cows of agricultural holdings more than 1 ha of agricultural land by the scale of cow's breeding and by area groups of agricultural land	18	50
Structure of number of holdings and number of pigs by the scale of breeding	19	50
Structure of agricultural holdings by the scale of pig's breeding and by area groups of agricultural land	20	51
Structure of number of pigs by the scale of breeding and by area groups of agricultural land	21	51
Structure of agricultural holdings by the scale of sow's breeding and by area groups of agricultural land	22	52
Structure of sows stock by the scale of sow's breeding and by area groups of agricultural land	23	53
Structure of number of holdings and number of sheep by the scale of breeding	24	53
Structure of number of holdings and number of horses by the scale of breeding	25	54
Structure of number of holdings and number of goats by the scale of breeding	26	55
Structure of number of holdings and number of laying hens by the scale of breeding	27	56
Structure of number of holdings and number of broilers by the scale of breeding	28	56
Structure of number of tractors by engine power	29	57
Structure of number of tractors by engine power and area groups of agricultural land	30	58
Structure of households with the holder of agricultural holding by the main source of income	31	61
Structure of labour input in private farms during the year by area groups of agricultural land	32	65
Average number of AWUs per one employed family member of the holder by area groups of agricultural land	33	65
Structure of holders working on their own agricultural holding by sex and area groups of agricultural land	34	66
Structure of family labour force employed on natural person's holdings by categories of performance of additional jobs and sex	35	67
Structure of family labour force employed on natural person's holdings by category of performance of additional jobs and by area groups of agricultural land	36	67

SKRÓTY

p.proc.	= punkt procentowy
tys.	= tysiąc
mln	= milion
zł	= złoty
szt.	= sztuka
ha	= hektar
r.	= rok
cd.	= ciąg dalszy
dok.	= dokończenie
tabl.	= tablica

ZNAKI UMOWNE

Kreska	(–)	– zjawisko nie wystąpiło.
Zero:	(0)	– zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5;
	(0,0)	– zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05.
Kropka	(.)	– zupełny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych.
Znak	(x)	– wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe.
„W tym”		– oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy.

UWAGI METODYCZNE

Wprowadzenie

Niniejszą publikację opracowano na podstawie wyników badania struktury gospodarstw rolnych (formularz R-SGR), które przeprowadzono w dniach 1 czerwca – 8 lipca 2013 roku.

Badanie zostało przeprowadzone na potrzeby Unii Europejskiej i krajowe, a jego podstawę prawną stanowiły:

- rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1166/2008 z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie badań struktury gospodarstw rolnych i badania metod produkcji rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 571/88 (Dz. U. UE nr L 321 z dnia 1 grudnia 2008 r.),
- ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. z 2012 r., poz. 591),
- załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z 9 listopada 2012 r. w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2013 (Dz. U. z 2012 r., poz. 1391).

Dniem referencyjnym badania był 1 czerwca 2013 r. Należy jednak zaznaczyć, że część danych (działalność inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem rolnym i udział przychodów z tej działalności w ogólnej sprzedaży gospodarstwa rolnego, przeznaczenie końcowej produkcji rolniczej, struktura dochodów gospodarstwa domowego, stała aktywność ekonomiczna, zużycie nawozów) dotyczyła okresu 12 miesięcy kończącego się w dniu referencyjnym badania, czyli okresu od 2 czerwca 2012 r. do 1 czerwca 2013 r.

Badaniem objęto wszystkie gospodarstwa rolne osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej oraz wylosowaną próbę gospodarstw indywidualnych.

Uwaga

W związku z wprowadzaniem od 2010 r. stopniowych zmian metodologii badań rolniczych, mających na celu dostosowanie do standardów unijnych oraz uwzględnienie przemian dokonujących się w polskim rolnictwie, a także szersze wykorzystanie źródeł administracyjnych **zmianie uległa definicja gospodarstwa rolnego**. Zgodnie z obowiązującą definicją badaniem struktury gospodarstw rolnych 2013 nie objęto jednostek posiadaczy użytków rolnych nieprowadzących działalności rolniczej oraz jednostek posiadaczy użytków rolnych o powierzchni poniżej 1 ha prowadzących działalność rolniczą o małej skali.

Ważniejsze pojęcia, definicje i zasady spisywania

Gospodarstwo rolne – to jednostka wyodrębniona pod względem technicznym i ekonomicznym, posiadająca odrębne kierownictwo (użytkownik lub zarządzający) i prowadząca działalność rolniczą.

Gospodarstwo rolne osoby fizycznej (gospodarstwo indywidualne) – to gospodarstwo użytkowane przez osobę fizyczną o powierzchni 1 ha i więcej użytków rolnych (UR) lub gospodarstwo poniżej 1 ha UR (w tym nieposiadające użytków rolnych), jeżeli spełnia co najmniej jeden z poniższych progów:

- ✓ 0,5 ha dla: plantacji drzew owocowych, plantacji krzewów owocowych, warzyw gruntowych, truskawek gruntowych, chmielu,
- ✓ 0,3 ha szkólek sadowniczych i ozdobnych,
- ✓ 0,1 ha dla: warzyw pod osłonami, truskawek pod osłonami, kwiatów i roślin ozdobnych pod osłonami, tytoniu,
- ✓ 25 m² grzybów jadalnych,
- ✓ 10 szt. bydła ogółem,
- ✓ 5 szt. krów,
- ✓ 50 szt. świń ogółem,
- ✓ 10 szt. loch,
- ✓ 20 szt. dla: owiec ogółem, kóz ogółem,
- ✓ 100 szt. drobiu ogółem,
- ✓ 5 szt. koni ogółem,
- ✓ 50 szt. samic królików,
- ✓ 5 szt. samic pozostałych zwierząt futerkowych,
- ✓ 10 szt. dzikich zwierząt (np. dziki, sarny, danielę) utrzymywanych w gospodarstwie dla produkcji mięsa,
- ✓ 20 pni pszczelich

lub niezależnie od ww. progów jest gospodarstwem ekologicznym.

Gospodarstwo rolne osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej to gospodarstwo rolne prowadzone przez osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, której podstawowa działalność jest zaliczana według Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007 do sekcji A, dział 01, grupy: 01.1 – uprawy rolne inne niż wieloletnie, 01.2 – uprawy roślin wieloletnich, 01.3 – rozmnażanie roślin, 01.4 – chów i hodowla zwierząt, 01.5 – uprawy rolne połączone z chowem i hodowlą zwierząt (działalność mieszana), 01.6, klasa 01.61 – działalność usługowa wspomagająca produkcję roślinną (utrzymywanie gruntów w dobrej kulturze rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska), a także niezależnie od zaklasyfikowania działalności podstawowej, gdy w gruntach użytkowanych przez jednostkę powierzchnia użytków rolnych wynosi 1 ha i więcej lub prowadzony jest chów/hodowla zwierząt gospodarskich.

Za **użytkownika gospodarstwa rolnego** uważa się osobę fizyczną, osobę prawną oraz jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, faktycznie użytkującą gospodarstwo rolne, niezależnie od tego, czy jest właścicielem, dzierżawcą tego gospodarstwa czy też użytkuje je z innego tytułu i niezależnie od tego, czy grunty wchodzące w skład gospodarstwa rolnego są położone na terenie jednej czy kilku gmin.

Za **osobę kierującą gospodarstwem rolnym** uważa się pełnoletnią osobę fizyczną upoważnioną przez właściciela/użytkownika gospodarstwa rolnego do podejmowania decyzji bezpośrednio związanych z procesami produkcyjnymi, nadzorowania ich lub wykonywania. Kierujący jest na ogół tą samą osobą co użytkownik.

Siedziba użytkownika gospodarstwa indywidualnego to adres zamieszkania (który nie musi być jednocześnie adresem zameldowania) użytkownika.

Za **siedzibę gospodarstwa rolnego osoby fizycznej** uważa się siedlisko gospodarstwa (budynek mieszkalny oraz budynki gospodarcze i urządzenia służące do produkcji rolniczej), a w przypadku braku budynków, największą część gospodarstwa rolnego.

Siedziba gospodarstwa rolnego osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej to siedziba jednostki lokalnej prowadzącej działalność rolniczą (jest to jednocześnie **siedziba użytkownika**).

Do **działalności rolniczej** zaliczamy działalność związaną z uprawą roślin, która obejmuje: wszystkie uprawy rolne (w tym również uprawę grzybów), warzywnictwo i ogrodnictwo, szkółkarstwo, hodowlę i nasiennictwo roślin rolniczych i ogrodniczych oraz chów i hodowlę zwierząt gospodarskich, tj. bydła, owiec, kóz, koni, świń, drobiu, królików, pozostałych zwierząt futerkowych, dzikich zwierząt utrzymywanych w gospodarstwie dla produkcji mięsa (np. dziki, sarny, danieli) i pszczół, a także działalność polegającą na utrzymaniu gruntów rolnych, już niewykorzystywanych do celów produkcyjnych, według zasad dobrej kultury rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska (zgodnie z normami).

Za **zarobkową działalność inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym** przyjęto działalność produkcyjną lub usługową prowadzoną na własny rachunek w celu osiągnięcia zysku, która wykorzystuje zasoby gospodarstwa rolnego (siłę roboczą, teren, budynki, park maszynowy itp.) lub produkty rolne w nim powstałe (np. agroturystyka, przetwórstwo produktów rolnych).

Nie wlicza się tu działalności innej niż rolnicza, jeżeli z zasobów gospodarstwa do jej prowadzenia wykorzystywana jest tylko i wyłącznie siła robocza.

Wartość końcowej produkcji rolniczej to suma wartości sprzedanych oraz zużytych przez gospodarstwo domowe użytkownika (samozaopatrzenie) surowych, nieprzetworzonych produktów rolnych (roślinnych i zwierzęcych).

Wartość ogólnej sprzedaży produkcji gospodarstwa rolnego to suma przychodów ze sprzedaży surowych produktów rolnych i zwierząt gospodarskich oraz wyrobów i usług z działalności innej niż rolnicza bezpośrednio związanej z gospodarstwem rolnym, a także płatności bezpośrednich.

Bezpośrednia sprzedaż konsumentom (ostatecznym odbiorcom na ich własne potrzeby) oznacza sprzedaż produktów rolnych, wytworzonych w gospodarstwie rolnym, na targowiskach, we własnych sklepach lub w ramach sprzedaży międzysąsiedzkiej.

Nie zalicza się tu sprzedaży produktów rolnych do punktów skupu oraz zakupów dokonywanych przez właścicieli sklepów, restauracji itp.

Za **gospodarstwo rolne korzystające ze środków wsparcia rozwoju obszarów wiejskich** uważa się gospodarstwo, z którym zawarto umowę/wydano pozytywną decyzję o przyznaniu płatności w okresie 3 lat kończących się 31 grudnia 2013 r. dla przynajmniej jednego z działań wymienionych poniżej:

- korzystanie z usług doradczych,
- modernizacja gospodarstw rolnych,
- zwiększanie wartości dodanej produktów rolnych i leśnych,
- spełnianie norm opartych na prawodawstwie wspólnotowym,
- uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności,
- dopłaty bezpośrednie do gruntów rolnych w ramach programu Natura 2000,
- płatności związane z ramową dyrektywą wodną,
- płatności rolno-środowiskowe,
 - w tym płatności z tytułu rolnictwa ekologicznego,
- płatności z tytułu dobrostanu zwierząt,

- różnicowanie w kierunku działalności pozarolniczej,
- zachęcanie do prowadzenia działalności związanej z turystyką.

Użytkowanie gruntów

Powierzchnia gruntów ogółem oznacza łączną powierzchnię użytków rolnych, lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów niezależnie od tytułu władania – własnych, dzierżawionych (na zasadzie umowy i bezumownie), użytkowanych z tytułu zajmowania określonego stanowiska (leśniczy, ksiądz, nauczyciel itp.), wspólnych w części przypadającej użytkownikowi, a także użytkowane przez gospodarstwo grunty należące do gospodarstw opuszczonych.

Użytki rolne ogółem to powierzchnia:

- użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej (użytki rolne utrzymywane zgodnie z normami, spełniające wymogi rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 marca 2010 r. w sprawie minimalnych norm. (Dz. U. Nr 39, poz. 211) z późniejszymi zmianami, na którą składają się:
 - łąki trwałe,
 - pastwiska trwałe,
 - uprawy trwałe, w tym sady,
 - ogrody przydomowe (bez powierzchni przeznaczonej na rekreację),
 - zasiewy (z wyłączeniem upraw trwałych i ogrodów przydomowych),
 - grunty ugorowane (łącznie z powierzchnią upraw na przyoranie uprawianych jako plon główny),
- użytków rolnych pozostałych (użytki rolne nieużytkowane i nieutrzymywane w dobrej kulturze rolnej w dniu 1 czerwca 2013 r.).

Łąki trwałe to grunty pokryte trwale trawami (tj. co najmniej 5 lat), z zasady koszone, a w rejonach górskich również powierzchnia koszonych hal i połonin. Łąki powinny być utrzymywane w dobrej kulturze rolnej i przynajmniej raz w roku koszone, ale zbiory niekoniecznie wykorzystywane do celów produkcyjnych.

Pastwiska trwałe to grunty pokryte trwale trawami (tj. co najmniej 5 lat), które z zasady nie są koszone, lecz wypasane, a w rejonach górskich również powierzchnia wypasanych hal i połonin utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej (łącznie z pastwiskami trwałymi niewykorzystywanymi do celów produkcyjnych oraz z ekstensywnie wypasanymi pastwiskami położonymi na terenie pagórkowatym lub na znacznej wysokości, na glebach niskiej klasy, na których nie stosuje się nawożenia, podsiewów, melioracji itp.).

Uprawy trwałe to łączna powierzchnia sadów, szkółek drzew i krzewów owocowych, szkółek drzew i krzewów ozdobnych, szkółek drzew leśnych do celów handlowych, wikliny, drzew i krzewów owocowych rosnących poza plantacjami, innych gruntowych upraw trwałych, w tym tarniny, derenia i choinek bożonarodzeniowych, a także upraw trwałych pod osłonami.

Sady to plantacje drzew owocowych, krzewów owocowych i upraw jagodowych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej (łącznie z plantacjami leszczyny, malin, winorośli) rosnące w zwartym nasadzeniu, a także szkółki drzew i krzewów owocowych. Do sadów nie zalicza się powierzchni uprawy truskawek i poziomek.

Ogrody przydomowe to powierzchnia zlokalizowana najczęściej wokół siedziby gospodarstwa, często oddzielona od reszty gospodarstwa. Obejmuje powierzchnię upraw przeznaczonych przede wszystkim na samozaopatrzenie w gospodarstwie domowym użytkownika gospodarstwa rolnego. Sporadycznie nadwyżki zbiorów mogą być sprzedawane. Ogród przydomowy może obejmować zarówno uprawy rolne i ogrodnicze jednoroczne, jak i uprawy wieloletnie. Do ogrodów przydomowych nie zalicza się powierzchni trawników i ogrodów ozdobnych oraz powierzchni przeznaczonej na rekreację.

Grunty ugorowane to grunty niewykorzystywane do celów produkcyjnych, ale utrzymane według zasad dobrej kultury rolnej, przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska. Zaliczamy tu grunty zarówno uprawnione, jak i nieuprawnione (np. gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha) do płatności obszarowych, a także powierzchnię upraw na przyoranie uprawianych jako plon główny (nawozy zielone). Do gruntów ugorowanych nie zaliczono gruntów przygotowanych pod zasiewy (np. warzyw), które do 1 czerwca 2013 r. były nieobsiane lub nieobsadzone.

Lasy i grunty leśne to powierzchnia o wielkości co najmniej 0,10 ha, pokryta roślinnością leśną (zalesiona) lub przejściowo jej pozbawiona (nie zalesiona) oraz grunty związane z gospodarką leśną. Uwzględnia się tu powierzchnię szkółek drzew leśnych założonych na terenach leśnych i wykorzystywanych na potrzeby własne gospodarstwa rolnego (niehandlowe), a także powierzchnię drzew i krzewów szybko rosnących prowadzonych na użytkach rolnych (np. wierzba energetyczna).

Pozostałe grunty to grunty pod zabudowaniami, podwórzami, placami i ogrodami ozdobnymi, parkami, powierzchnia wód śródlądowych (własnych i dzierżawionych), rowów melioracyjnych, powierzchnia porośnięta wikliną w stanie naturalnym, powierzchnia terenów bagiennych, powierzchnia innych gruntów (torfowiska, żwirownie), nieużytków (w tym gruntów zadrzewionych i zakrzaczonych) oraz powierzchnia przeznaczona do rekreacji (np. zlokalizowana wokół domu, pól golfowych itp.). Do pozostałych gruntów zalicza się także powierzchnię gruntów rolnych nieużytkowanych rolniczo, jeżeli grunty te nie powrócą już do użytkowania rolniczego, np. grunty rolne przeznaczone pod budowę drogi, supermarketu.

Powierzchnia zasiewów

Powierzchnia zasiewów to powierzchnia wszystkich upraw zasianych i zasadzonych w gospodarstwie rolnym (z wyłączeniem upraw trwałych i w ogrodach przydomowych).

Dane o powierzchni zasiewów dotyczą powierzchni upraw poszczególnych ziemiopłodów uprawianych w plonie głównym.

Do grupy „**zboż ogółem**” zaliczono zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi, kukurydzę na ziarno, grykę, proso i pozostałe zbożowe (amarantus, kanar, żyto stuletnie itp.).

W grupie „**zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi**” ujęto zboża podstawowe (pszenica, żyto, jęczmień, owies i pszenżyto) oraz powierzchnię zasiewów mieszanek zbożowych ozimych i jarych.

Grupa „**przemysłowe**” obejmuje buraki cukrowe, rzepak i rzepik, len (łącznie z lnem oleistym), konopie oraz tytoń.

Do grupy „**strączkowych jadalnych**” zaliczono groch, fasolę, bób oraz inne strączkowe jadalne (np. ciecierzycę) uprawiane na ziarno. Powierzchnię zasianą grochem, fasolą, bobem itp. przewidzianą do zbioru w stanie niedojrzałym zaliczono do warzyw gruntowych.

Grupa „**pastewne**” obejmuje uprawy okopowych pastewnych, strączkowych pastewnych łącznie z mieszkankami zbożowo-strączkowymi na ziarno i zielonkę, kukurydzę na zielonkę, motylkowe drobnonasienne, inne pastewne i trawy na nasiona i zielonkę (bez upraw przeznaczonych na nawozy zielone).

Grupa „**pozostałe**” obejmuje warzywa gruntowe, truskawki i poziomki gruntowe, uprawy nasienne, kwiaty i rośliny ozdobne gruntowe, pozostałe przemysłowe (np. krokosz barwierski, zioła dla przemysłu kosmetycznego, uprawy wieloletnie na cele energetyczne), słonecznik na ziarno, soję, inne oleiste (nie uwzględnione w grupie „przemysłowe”), chmiel, zioła i przyprawy, cykorię, a także uprawy pod osłonami (bez upraw trwałych pod osłonami) oraz pozostałe uprawy .

Do **warzyw** zaliczono: kapustę głowiastą (wczesną i późną, białą, czerwoną i włoską), cebule, marchew jadalną, buraki ćwikłowe, ogórki, pomidory, kalafiora (wczesne i późne), warzywa pozostałe (pietruszkę, selery, pory, brukselkę, szczaw, szpinak, sałatę, rzodkiewkę, chrzan, rabarbar, skorzonę, kalarepę, czosnek, dynię, szparagi, brokuły, kapustę pekińską, cykorię liściastą itp.). Grupa ta obejmuje również groch i bób zebrany w stanie niedojrzałym (zielonym), fasolę szparagową, z której zebrano niedojrzałe strąki oraz kukurydzę z przeznaczeniem na zbiór kolb w stanie niedojrzałym, a także rozsady warzyw gruntowych na potrzeby własne gospodarstwa.

Powierzchnia uprawy „**warzyw gruntowych**” to łączna powierzchnia warzyw uprawianych w gruncie lub z zastosowaniem przykrycia upraw niską, niedostępną folią (poniżej 1,5 m w szczycie) okresowo bądź na stałe w danym sezonie wegetacji. Do powierzchni warzyw gruntowych zaliczono także powierzchnię planowaną do obsiania lub obsadzenia po 1 czerwca 2013 r. pod zbiory warzyw w 2013 r.

Powierzchnia uprawy „**warzyw pod osłonami**” to powierzchnia warzyw i rozsady warzyw na potrzeby gospodarstwa, uprawianych pod dostępnymi osłonami, tj. w szklarniach, tunelach foliowych wysokich (1,5 m i więcej w szczycie) i w inspektach.

Powierzchnia uprawy „**truskawek**” to powierzchnia zasadzona truskawkami i poziomkami (łącznie z nowymi, wiosennymi nasadzeniami) w gruncie i pod niską, niedostępną folią (poniżej 1,5 m w szczycie). Nie uwzględniono tu powierzchni przygotowanej do nasadzeń jesiennych oraz powierzchni plantacji truskawek przeznaczonych na sadzonki (którą ujęto w grupie „pozostałe”).

Powierzchnię uprawy ziemniaków, warzyw gruntowych, truskawek i poziomek gruntowych oraz grupy „pozostałych upraw” od 2007 r. podaje się bez powierzchni w ogrodach przydomowych, która zgodnie z klasyfikacją UE jest odrębną pozycją wyszczególnioną w użytkowaniu gruntów.

Zwierzęta gospodarskie

Badaniu podlegały zwierzęta gospodarskie, które znajdowały się w gospodarstwie rolnym oraz zwierzęta wysłane na redyki, wypasy i do baczek. Rejestrowane były wszystkie zwierzęta, tj. zarówno stanowiące własność użytkownika gospodarstwa rolnego lub członków jego gospodarstwa domowego, jak również zwierzęta przetrzymywane czasowo lub stale w gospodarstwie, tj. przyjęte na wychów, opas itp., niezależnie od tego, czy przyjęto je od gospodarstw indywidualnych, czy od jednostek państwowych, spółdzielczych, spółek. Wyjątek stanowiły pnie pszczele, które były spisywane u ich właściciela niezależnie od tego w jakim miejscu się znajdowały.

Do **krów** zalicza się krowy mleczne i krowy „mamki”.

Krowy mleczne to dorosłe samice bydła, które miały już potomstwo, a ze względu na rasę, odmianę lub szczególne właściwości utrzymywane są w gospodarstwie wyłącznie lub głównie do produkcji mleka przeznaczonego do konsumpcji lub przetworzenia na produkty mleczne. Zalicza się tu również krowy mleczne wybrakowane już z chowu, które w momencie przeprowadzania badania pozostają jeszcze w gospodarstwie na tzw. dopasie, po czym skierowane zostaną do uboju.

Krowy „mamki” to dorosłe samice bydła, które miały już potomstwo, a ze względu na rasę (krowy ras mięsnych i urodzone z krzyżówek z rasami mięsnymi) lub szczególne właściwości utrzymywane są w gospodarstwie wyłącznie lub głównie do produkcji cieląt rzeźnych, i których mleko wykorzystywane jest do odchowu cieląt lub przeznaczone na paszę dla innych zwierząt. Zalicza się tu również krowy „mamki” wybrakowane już z chowu, które w momencie przeprowadzania badania pozostawały jeszcze w gospodarstwie na tzw. dopasie, przed skierowaniem do uboju.

Badaniu podlegało pogłowie **drobiu** poszczególnych gatunków w wieku powyżej 2 tygodni. Dla gospodarstw rolnych o dużej skali chowu drobiu (np. ferma wielkotowarowa produkująca brojlery lub jaja), w których w dniu badania nie było na stanie drobiu w związku z trwającą właśnie przerwą technologiczną w produkcji, a przerwa ta nie przekraczała 8 tygodni, przyjmowano stany drobiu z okresu przed opróżnieniem pomieszczeń (kurników).

W celu przeliczenia pogłowia zwierząt w sztukach fizycznych na **sztuki przeliczeniowe duże (SD)** wykorzystano następujące współczynniki:

- bydło, tj. cielęta ogółem w wieku poniżej 1 roku – 0,40; byczki i jałówki razem w wieku 1–2 lata – 0,70; samce bydła w wieku 2 lat i więcej – 1,0; jałówki w wieku 2 lat i więcej – 0,80; krowy mleczne – 1,0, krowy „mamki” – 0,80,
- trzoda chlewna, tj. prosięta o wadze do 20 kg – 0,027; lochy ogółem – 0,50; pozostała trzoda chlewna razem (warchlaki o wadze 20-50 kg, knury i knurki o wadze 50 kg i więcej, trzoda chlewna na ubój o wadze 50 kg i więcej, tj. tuczniki) – 0,30,
- owce ogółem – 0,10,
- kozy ogółem – 0,10,
- konie ogółem – 0,80,
- drób, tj. łącznie brojlery kurze oraz kury i koguty dorosłe na rzeź – 0,007; nioski kurze razem – 0,014; łącznie indyki, gęsi, kaczki, drób pozostały (bez strusi) – 0,030; strusie – 0,35,
- króliki ogółem – 0,020.

Ciągniki, maszyny i urządzenia rolnicze

Badaniem zostały objęte ciągniki oraz wybrane maszyny i urządzenia wykorzystywane wyłącznie lub częściowo w gospodarstwach rolnych do prac związanych z działalnością rolniczą. Spisano sprzęt własny (stanowiący wyłączną własność użytkownika gospodarstwa lub członka jego gospodarstwa domowego), jak i wspólny (będący współwłasnością kilku rolników i użytkowany przez więcej niż jedno gospodarstwo). Ciągniki, maszyny i urządzenia rolnicze należące do kilku rolników spisywano u tego rolnika, u którego znajdowały się w dniu referencyjnym.

Spisywano sprzęt sprawny technicznie, jak również znajdujący się w remoncie oraz przeznaczony do naprawy (niesprawny technicznie przez okres krótszy niż rok).

Dane o ciągnikach dotyczą ciągników kołowych dwuosioowych oraz gąsienicowych (również własnej konstrukcji). W grupie ciągników spisane zostały również ładowarki teleskopowe.

Zużycie nawozów

Dane o zastosowanych w gospodarstwie rolnym nawozach mineralnych, wapniowych oraz nawozach naturalnych pochodzenia zwierzęcego obejmują okres od 2 czerwca 2012 r. do 1 czerwca 2013 r.

Zużycie nawozów mineralnych (azotowych, fosforowych, potasowych) oraz wapniowych prezentowane jest w przeliczeniu na czysty składnik NPK i CaO. Przeliczeń zużycia nawozów na 1 ha użytków rolnych w roku gospodarczym 2012/2013 dokonano na powierzchnię użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej według stanu w dniu 1 czerwca 2013 r.

Gospodarstwa ekologiczne

Za **gospodarstwo stosujące ekologiczne metody produkcji rolniczej (gospodarstwo ekologiczne)** uważa się gospodarstwo rolne, które posiada certyfikat nadany przez jednostkę certyfikującą lub jest w trakcie przedstawiania na ekologiczne metody produkcji rolniczej (pod kontrolą jednostki certyfikującej).

Dochody gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego

Dane dotyczą okresu 12 miesięcy, tj. okresu od 2 czerwca 2012 r. do 1 czerwca 2013 r.

Za **gospodarstwo domowe z użytkownikiem gospodarstwa rolnego** uważa się zespół osób mieszkających i utrzymujących się wspólnie, jeżeli wśród nich jest osoba prowadząca gospodarstwo indywidualne.

Za **dochód całkowity gospodarstwa domowego** uważa się łączne dochody (z tytułu prowadzenia działalności rolniczej i pozarolniczej oraz z tytułu: pracy najemnej, pobierania emerytur i rent, zasiłku z pomocy społecznej, zasiłku wychowawczego, alimentów, stypendiów, posiadania lokat kapitałowych, uzyskiwania pomocy zagranicznej, wygranych w grach liczbowych i loteriach itp.) wszystkich osób (spokrewnionych i niespokrewnionych) zamieszkujących wspólnie z użytkownikiem gospodarstwa rolnego i wspólnie się z nim utrzymujących.

Dla potrzeb publikacji przyjęto, że **główne źródło dochodu** to źródło dochodów przekraczające 50% dochodów ogółem gospodarstwa domowego.

Do gospodarstw uzyskujących dochody z działalności rolniczej oraz z działalności pozarolniczej zaliczono również te gospodarstwa, w których omawiane rodzaje działalności nie przyniosły jeszcze dochodów lub przynosiły straty.

Pracujący

Dane o pracujących w rolnictwie według **aktywności stałej** dotyczą nakładów pracy ponoszonych na wytworzenie produkcji rolnej w ciągu 12 miesięcy, a więc uwzględniają cały roczny cykl produkcyjny w gospodarstwie rolnym.

W **gospodarstwach indywidualnych** poddano badaniu wkład pracy użytkownika gospodarstwa rolnego oraz dorosłych członków jego rodziny (tj. w wieku 15 lat i więcej), niezależnie

od tego czy stanowili jedno gospodarstwo domowe, czy nie, wkład pracy pracowników najemnych stałych, dorywczych, kontraktowych, a także pracę wykonywaną w ramach pomocy sąsiedzkiej.

W **gospodarstwach osób prawnych** oraz **jednostkach organizacyjnych niemających osobowości prawnej** badany był wkład pracy pracowników najemnych stałych, dorywczych, kontraktowych i pozostałych pracujących.

Za **pracę w swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym** uznaje się wykonywanie prac bezpośrednio związanych z produkcją rolniczą (roślinną i zwierzęcą) oraz prace ogólne, związane z prowadzeniem gospodarstwa, np.:

- zakup środków produkcji,
- sprzedaż produktów i przygotowanie ich do sprzedaży,
- prace związane z magazynowaniem,
- transport na potrzeby gospodarstwa rolnego,
- bieżące naprawy sprzętu rolniczego, prace konserwacyjne budynków, maszyn, instalacji,
- organizację i zarządzanie pracą w gospodarstwie rolnym, załatwianie spraw urzędowych, prowadzenie rachunków,
- wypełnianie wniosków o dopłaty bezpośrednio i inne.

Jako pracy w gospodarstwie rolnym nie traktuje się prac takich jak: przyrządzanie posiłków, pranie, sprzątanie, opieka nad dziećmi oraz innych prac związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego. Wyłączone są również prace związane z leśnictwem, łowiectwem, połowem lub hodowlą ryb (bez względu na to czy prowadzone były w gospodarstwie czy poza nim), a także praca w ramach działalności gospodarczej innej niż rolnicza.

Za **pracę poza swoim/rodzinnym gospodarstwem rolnym** uznaje się każdą pracę (również dorywczą), wykonywaną poza rodzinnym gospodarstwem rolnym (najemną lub na własny rachunek, w tym również w rolnictwie). Uwzględniona została tutaj również praca wykonywana w rodzinnej działalności gospodarczej (innej niż rolnicza), np. w agroturystyce, działalności usługowej z wykorzystaniem własnego sprzętu.

Wśród pracujących członków gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego (określonych jako „pracujący w swoim gospodarstwie rolnym”) wyodrębniono następujące kategorie:

1. pracujący wyłącznie w swoim gospodarstwie rolnym,
2. pracujący głównie w swoim gospodarstwie rolnym i dodatkowo poza gospodarstwem,
3. pracujący głównie poza swoim gospodarstwem rolnym i dodatkowo w swoim gospodarstwie rolnym.

Podziału na pracę główną i dodatkową dokonano na podstawie kryterium czasu pracy, tj.:

- **praca główna** – określana dla osób, które wykonywały więcej niż jedną pracę – oznaczała taką, która zwykle zajmuje najwięcej czasu. Jeżeli dwie prace (lub więcej) zajmowały taką samą ilość czasu, pracą główną była ta, która przynosiła wyższy dochód,
- **praca dodatkowa** oznaczała tę, która spośród innych niż praca główna wykonywanych zajęć zarobkowych, zajmowała zwykle najwięcej czasu. Jeżeli dwie prace dodatkowe zajmowały taką samą ilość czasu, należało wskazać tę, która przynosiła wyższy dochód.

Ze względu na duży udział pracy w niepełnym wymiarze godzin oraz sezonowego zatrudnienia pracowników dorywczych, kontraktowych, pracujących w ramach pomocy sąsiedzkiej

i „pozostałych osób pracujących” nakłady pracy w rolnictwie zostały wyrażone w **umownych rocznych jednostkach pracy (Annual Work Unit – AWU)**.

Roczna jednostka pracy (AWU) oznacza ekwiwalent pełnego etatu. Oblicza się ją przez podzielenie liczby godzin przepracowanych w ciągu roku przez roczną liczbę godzin odpowiadającą pełnemu etatowi. W Polsce jako ekwiwalent pełnego etatu przyjęto 2120 godzin pracy w roku, tzn. 265 dni roboczych po 8 godzin pracy dziennie. Przy wyliczaniu nakładów pracy wyrażonych w AWU (zgodnie z metodologią Eurostatu) zachowano warunek, że na 1 osobę nie może przypadać więcej niż 1 AWU, nawet jeżeli w rzeczywistości pracuje ona dłużej.

W tablicy prezentującej dane według godzin pracy podano średni czas pracy w gospodarstwie rolnym w ciągu roku w przedziałach:

- 0 – 530 godzin oznacza mniej niż $\frac{1}{4}$ etatu – (np. praca była wykonywana przez okres do 3 miesięcy),
- 531 – 1060 godzin oznacza $\frac{1}{4}$ etatu, ale mniej niż $\frac{1}{2}$ etatu – (np. praca była wykonywana przez okres od 3 miesięcy włącznie do 6 miesięcy),
- 1061 – 1590 godzin oznacza $\frac{1}{2}$ etatu, ale mniej niż $\frac{3}{4}$ etatu – (np. praca była wykonywana przez okres od 6 miesięcy włącznie do 9 miesięcy),
- 1591 – 2119 godzin oznacza $\frac{3}{4}$ etatu, ale mniej niż 1 etat – (np. praca była wykonywana przez okres od 9 miesięcy włącznie do 12 miesięcy),
- 2120 godzin i więcej oznacza 1 pełny etat – (np. praca była wykonywana przez 12 miesięcy w roku).

Nakłady pracy ogółem dla całego rolnictwa uwzględniają również wkład pracowników najemnych w gospodarstwach indywidualnych i w gospodarstwach osób prawnych oraz jednostkach organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

Do **pracowników najemnych** zaliczono osoby zatrudnione na podstawie pisemnej lub ustnej umowy o pracę, otrzymujące wynagrodzenie w gotówce lub w naturze. Częścią wynagrodzenia mogły być również koszty utrzymania (np. nocleg, wyżywienie).

Do **pracowników najemnych stałych** zaliczono osoby, które pracowały w każdym tygodniu w roku poprzedzającym dzień badania, bez względu na liczbę godzin pracy w ciągu tygodnia. Do pracowników najemnych stałych zaliczono również osoby, które przepracowały tylko część tygodni w roku ze względu na:

- specyfikę produkcji rolnej w gospodarstwie (np. uprawa owoców, warzyw gruntowych) wymagającej zatrudnienia pracowników tylko w ciągu kilku miesięcy w roku,
- urlop, chorobę, wypadek, zgon,
- rozpoczęcie lub zakończenie pracy w gospodarstwie (czyli osoby, które zmieniły miejsce pracy w ciągu roku),
- całkowite wstrzymanie pracy w gospodarstwie spowodowane przyczynami naturalnymi (powódź, pożar).

Pracownicy dorywczy – to osoby, które w ciągu 12 miesięcy pracowały tylko w wybranym okresie i nie mają stałej umowy o pracę.

Pomoc sąsiedzka – to wymiana nakładów pracy pomiędzy gospodarstwami rolnymi. Praca ta musi być wykonywana bez wynagrodzenia przez osoby użytkujące inne gospodarstwo rolne.

Pracownicy kontraktowi – to osoby wykonujące określoną usługę w gospodarstwie rolnym, które nie zostały zatrudnione bezpośrednio przez to gospodarstwo rolne.

Do pozostałych osób pracujących w gospodarstwie rolnym zaliczono członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych (jeżeli pracowali w gospodarstwie rolnym), uczniów pracujących w szkolnych gospodarstwach rolnych, osoby pracujące (w tym duchownych) w gospodarstwach prowadzonych przez zakony (ale nie pracowników najemnych stałych).

Schemat losowania próby

Uwagi wstępne

Obszerna i różnotematyczna problematyka badania spowodowała szczególne podejście do zagadnienia schematu wyboru próby, a przede wszystkim warstwowania gospodarstw. Przy opracowywaniu tych zagadnień wykorzystane zostały doświadczenia krajów Unii Europejskiej oraz Polski z przeprowadzonych w latach 2005, 2007 oraz 2010 badań struktury gospodarstw rolnych. Problematyka badania w 2013 r., podobnie jak w 2010 r., poszerzona została o zmienne dla potrzeb krajowych oraz o zakres zagadnień wymaganych przez Eurostat dla badania struktury gospodarstw rolnych (zgodnie z obowiązującym obecnie Rozporządzeniem PE i Rady nr 1166/2008).

Badana populacja liczyła łącznie w kraju ok. 1733 tys. gospodarstw, z której wylosowano próbę liczącą ok. 200 tys. gospodarstw.

Problem warstwowania

W celu wylosowania próby zastosowany został schemat losowania warstwowego. Powstały jednak trudności z wykorzystaniem tych samych zmiennych warstwujących dla różnych typów gospodarstw. Z tego powodu przed warstwowaniem populacja gospodarstw rolnych w Polsce podzielona została na następujące kategorie:

- I. gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą, nie zaliczone do gospodarstw ekologicznych, z tego:
 - I.1. gospodarstwa, które według danych w operacji losowania posiadały co najmniej: 20 sztuk owiec lub 20 kóz lub 2000 sztuk drobiu kurzego lub 500 sztuk indyków lub 500 sztuk gęsi lub 500 sztuk kaczek lub 80 pni pszczelich, a także gospodarstwa prowadzące działy specjalne produkcji rolnej oraz z przypisaną wielkością ekonomiczną wynoszącą co najmniej 250 tys. euro,
 - I.2. zasadnicza kategoria gospodarstw prowadzących działalność rolniczą, ale bez gospodarstw zaliczonych do powyższej kategorii,
- II. gospodarstwa nieprowadzące działalności rolniczej,
- III. gospodarstwa nowopowstałe oraz gospodarstwa, dla których nie został określony typ gospodarstwa i wielkość ekonomiczna.
- IV. gospodarstwa ekologiczne,
- V. gospodarstwa osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

Gospodarstwa zaliczone do kategorii I.1 oraz kategorii IV i V były badane w 100%. W pozostałych kategoriach losowane były próby gospodarstw. Losowanie poprzedzone było dzieleniem, oddzielnie w każdej kategorii, założonej liczebności próby pomiędzy województwa, tworzeniem warstw w poszczególnych kategoriach oraz alokacją próby pomiędzy warstwy.

W zależności od kategorii gospodarstw, kryteria warstwowania i alokacji próby były odmienne. Zgodnie z doświadczeniami krajów Unii Europejskiej, jednym z kryteriów warstwowania była wielkość ekonomiczna gospodarstwa, obliczana według metodologii Eurostatu.

Warstwowanie i alokacja próby

Warstwowanie gospodarstw i alokacja próby pomiędzy województwa i warstwy przeprowadzone zostało oddzielnie w każdej z wymienionych wyżej kategorii gospodarstw.

Gospodarstwa grupy I.1. stanowiły w każdym województwie warstwę 01. Gospodarstwa te nie były losowane. Zbadano 100% tej populacji, tj. 21661 gospodarstw w kraju.

Gospodarstwa zaliczone do kategorii I.2 w liczbie ok. 1404 tys. jednostek losowania, powarstwowane zostały oddzielnie w każdym województwie, według 10 warstw.

Podział populacji gospodarstw na warstwy oraz alokację próby przeprowadzano przy wykorzystaniu metody optymalizacji numerycznej¹ (metoda ta była stosowana także w odniesieniu do innych kategorii gospodarstw).

Jako kryterium warstwowania dla kategorii I.2 przyjęto dwie zmienne: powierzchnię użytków rolnych i wielkość ekonomiczną. Ze względu na znaczenie tej kategorii gospodarstw, zasady doboru próby zostały w tym przypadku opisane dokładniej (poniżej).

Przystępując do losowania próby z tej kategorii gospodarstw przyjęto następujące założenia:

- (1) liczebność próby n ustalona jest dla populacji gospodarstw w Polsce, a nie dla poszczególnych województw, przy czym n liczy ok. 145 tys. jednostek losowania,
- (2) w poszczególnych województwach próba losowana jest według schematu losowania warstwowego-optymalnego Neymana,
- (3) w każdym województwie dokonywany jest podział populacji na 10 warstw ($h = 02, 03, \dots, 11$) i jednocześnie dokonuje się alokacji próby pomiędzy warstwy,
- (4) w każdym województwie do ostatniej warstwy (tj. $h = 11$) zaliczane są gospodarstwa, które przynajmniej dla jednej zmiennej przyjętej za podstawę warstwowania mają wartość powyżej określonego progu. Utworzona w ten sposób tzw. górna warstwa zawiera gospodarstwa, które nie są losowane, lecz wszystkie zaliczane są do próby,
- (5) przyjęto, że oczekiwana precyzja wyników badania, mierzona współczynnikiem zmienności powierzchni użytków rolnych i wartości wielkości ekonomicznej dla tej grupy gospodarstw będzie jednakowa dla każdego województwa i w przybliżeniu równa będzie 0,3%.

Z tej części populacji wylosowano 145304 gospodarstwa.

Gospodarstwa kategorii II to gospodarstwa nieprowadzące działalności rolniczej. Gospodarstwa tej grupy, liczącej ok. 121 tys. gospodarstw w Polsce, objęte zostały badaniem w celu sprawdzenia czy nie podjęły produkcji rolniczej. W związku z tym gospodarstwa te zakwalifikowane zostały do jednej z pięciu warstw, tj. $h = 12, 13, \dots, 16$. Kryterium tworzenia warstw i alokacji próby pomiędzy województwa i warstwy była powierzchnia ogólna gospodarstwa. Przyjęto, że współczynnik zmienności dla tej zmiennej powinien być dla każdego województwa równy 1,5%. Do

¹ Opis rozwiązania tego problemu opublikowany został w artykule B. Lednickiego i R. Wieczorkowskiego „Optimal Stratification and Sample Allocation Between Subpopulation and Strata”, „Statistics in Transition”, V.6, No 2, 2003 r. Warszawa

próby wylosowano 2809 gospodarstw. W warstwie 16 wszystkie gospodarstwa zaliczone zostały do próby.

Kategorię III stanowiły gospodarstwa nowopowstałe oraz takie, dla których nie było informacji o typie gospodarstwa i wielkości ekonomicznej. W operacie losowania było zapisanych ok. 159 tys. takich gospodarstw. Gospodarstwa te, w każdym województwie, zostały powarstwowane według 6 warstw ($h = 17, 18, \dots, 22$). Warstwę 22 stanowiły gospodarstwa, w których według operatu było co najmniej 20 sztuk bydła, względnie 50 sztuk trzody chlewnej. Kryterium tworzenia warstw 17–21 i alokacji próby pomiędzy województwa i warstwy była powierzchnia użytków rolnych. Przyjęto, że współczynnik zmienności dla tej zmiennej powinien być dla każdego województwa równy 2%. Do próby wylosowano 7684 gospodarstwa tej kategorii.

Kategorię IV (warstwa $h = 23$) stanowiły gospodarstwa ekologiczne, które w liczbie ok. 23 tys. zaliczone zostały do próby.

Gospodarstwa osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej, stanowiące kategorię V (warstwa $h = 24$), zbadane były w 100%. Grupa ta liczyła 4690 gospodarstw.

Do próby wylosowano, względnie zaliczono bez losowania, 204690 gospodarstw rolnych. Liczba gospodarstw w populacji i w próbie według kategorii podana została w tablicy 1.

Tablica 1. Liczba gospodarstw w populacji i w próbie według kategorii

Kategoria gospodarstwa	Populacja	Próba
Polska	1733272	204690
I1	21661	21661
I2	1404483	145304
II	121233	2809
III	158663	7684
IV	22542	22542
V	4690	4690

Jako operat losowania wykorzystano Operat do Badań Rolniczych (OdBK). Informacje o gospodarstwach rolnych zapisane w operacie aktualizowane są danymi ze źródeł administracyjnych oraz wynikami kolejnych badań rolniczych.

Uogólnianie wyników i metoda oceny precyzji

Podstawowym parametrem szacowanym w badaniu jest suma wartości zmiennej X (np. pogłowie trzody chlewnej, powierzchnia użytków rolnych).

Parametr ten dla w -tego województwa jest postaci:

$$1) \hat{x}_w = \sum_h \sum_i M_{1_{whi}} * x_{whi}, \quad (i = 1, 2, \dots, nwh; h = 1, 2, \dots, 24)$$

gdzie:

x_{whi} – wartość zmiennej X w i -tym gospodarstwie wylosowanym z h -tej warstwy w w -tym województwie,

$M1_{whi}$ – waga przypisana i -temu gospodarstwu wylosowanemu z h -tej warstwy w -tego województwa,

n_{wh} – liczba gospodarstw wylosowanych do próby z h -tej warstwy w -tego województwa.

Ocena sumy zmiennej X dla Polski jest sumą wartości oszacowanych dla województw, tj.:

$$(2) \quad \hat{x} = \sum_w \hat{x}_w,$$

Wagi $M1_{whi}$ są równe odwrotności frakcji losowania w h -tej warstwie w -tego województwa, tj.:

$$(3) \quad M1_{whi} = \frac{N_{wh}}{n_{wh}},$$

gdzie:

N_{wh} – liczba gospodarstw w h -tej warstwie w -tego województwa.

Ze względu na występowanie braków odpowiedzi (odmów), braków kontaktów z wylosowanym gospodarstwem, a także likwidacji gospodarstwa, wagi pierwotne wynikające z losowania próby zostały odpowiednio skorygowane. Wykorzystano do tego informacje zawarte w raportach kompletności (symbol RA).

Waga dla i -tego gospodarstwa w h -tej warstwie w -tego województwa korygowana była za pomocą mnożnika korygującego r_{whi} , który obliczony został następująco:

$$(4) \quad r_{whi} = \frac{\hat{n}_{1wh} + \hat{n}_{2wh} + \hat{n}_{3wh} \frac{\hat{n}_{1wh} + \hat{n}_{2wh}}{\hat{n}_{wh} - \hat{n}_{3wh}}}{\hat{n}_{1wh}},$$

gdzie:

\hat{n}_{wh} – uogólniona (ważona) liczebność próby wylosowanej w h -tej warstwie w -tego województwa,

\hat{n}_{1wh} – uogólniona liczebność próby zbadanej w h -tej warstwie w -tego województwa (RA = 01),

\hat{n}_{2wh} – uogólniona liczba gospodarstw, które odmówiły udziału w badaniu w h -tej warstwie w -tego województwa (RA = 22),

\hat{n}_{3wh} – uogólniona liczba gospodarstw z h -tej warstwy w -tego województwa, z którymi nie nawiązano kontaktu (RA = 24).

Powyższe wartości oszacowane zostały przy wykorzystaniu wag obliczonych zgodnie ze wzorem (3), po czym obliczone zostały wagi skorygowane $M2_{whi}$ według następującej formuły:

$$(5) \quad M2_{whi} = r_{whi} * M1_{whi},$$

Mnożnik korygujący r_{whi} stanowi oszacowanie proporcji liczby jednostek, które powinny być zbadane w stosunku do liczby zbadanych jednostek w danej warstwie. Do jednostek, które powinny

zostać zbadane zaliczono wszystkie przypadki odmów oraz w odpowiedniej proporcji część przypadków braku kontaktu.

Waga obliczona według wzoru (5) była korygowana w sytuacji, gdy stwierdzono, że wylosowane gospodarstwo stanowiło przypadek nietypowy (tzw. *outlier*). Dotyczyło to gospodarstw, dla których w operacji losowania zapisane były stosunkowo małe wartości powierzchni użytków rolnych lub pogłowia zwierząt. W rzeczywistości okazywały się gospodarstwami dużymi ze względu na wspomniane zmienne. Utrzymanie wag (5) dla tego typu gospodarstw, prowadziłoby do znacznego przeszacowania powierzchni użytków rolnych lub pogłowia trzody chlewnej czy bydła. W związku z tym, wprowadzono wagę $M3_{whi}$, która przyjmuje wartości:

(6) $M3_{whi} = 1$ dla przypadków nietypowych,

$$(7) M3_{whi} = M2_{whi} \frac{\sum_i M2_{whi} - \dot{n}_{1wh}}{\sum_{i:\text{typowe}} M2_{whi}}, \text{ dla pozostałych (typowych) gospodarstw,}$$

gdzie:

n_{1wh} – liczba gospodarstw zbadanych w h -tej warstwie w -tego województwa,

\dot{n}_{1wh} – liczba gospodarstw nietypowych w h -tej warstwie w -tego województwa.

Ostatecznie podane wcześniej w równaniu (1) wagi $M1_{wh}$ są zastępowane przez wagi $M3_{whi}$.

Precyzja oszacowania sumy wartości zmiennej X estymowana jest następująco:

$$(8) \hat{N}_{wh} = \sum_i M3_{whi}, \quad (i = 1, 2, \dots, n^l_{wh}),$$

$$(9) s_{wh}^2(x) = \frac{1}{n_{wh} - 1} \left[\sum_i x_{whi}^2 - \frac{1}{n_{wh}} \left(\sum_i x_{whi} \right)^2 \right],$$

gdzie:

n^l_{wh} – liczba gospodarstw z wagą $M3_{whi} > 1$,

\hat{N}_{wh} – oszacowanie liczby gospodarstw (bez gospodarstw nietypowych) w h -tej warstwie w -tego województwa.

$$(10) d^2(\hat{x}_w) = \sum_h \hat{N}_{wh}^2 \left(\frac{1}{n_{wh}} - \frac{1}{\hat{N}_{wh}} \right) s_{wh}^2(x)$$

$$(11) v(\hat{x}_w) = \frac{\sqrt{d^2(\hat{x}_w)}}{\hat{x}_w} 100.$$

Wartość $v(x_w)$ jest względnym błędem standardowym oszacowania sumy wartości zmiennej X w w -tym województwie. Z kolei dla Polski, mamy:

$$(12) \quad v(\hat{x}) = \frac{\sqrt{\sum_w d^2(x_w)}}{\hat{x}} 100.$$

Poniższa tabela prezentuje precyzję dla podstawowych cech uzyskaną w województwie kujawsko-pomorskim.

Tablica 2. **Wartość względnego błędu standardowego dla wybranych cech dla województwa kujawsko-pomorskiego**

Lp.	Nazwa cechy	Względny błąd standardowy
1.	Powierzchnia ogółem	0,45
2.	Powierzchnia użytków rolnych	0,45
3.	Powierzchnia zasiewów	0,54
4.	Powierzchnia zbóż	0,67
5.	Pogłowie bydła	1,16
6.	Pogłowie świń	1,50
7.	Pogłowie drobiu	5,94
8.	Liczba ciągników	0,70
9.	Liczba osób pracujących w gospodarstwie rolnym	0,48
10.	Nakłady pracy w AWU – ogółem	0,80

Ważniejsze grupowania i zakres publikowanych danych

Wyniki badania zaprezentowano na poziomie kraju i województw.

W tablicach przedstawiono dane dla dwóch grup gospodarstw: gospodarstw rolnych ogółem i gospodarstw indywidualnych. Dla podstawowych cech grupowanie to zostało rozszerzone o sektor prywatny oraz sektor publiczny.

W **sektorze prywatnym** podstawowymi formami własności są: własność prywatna krajowa (gospodarstwa indywidualne, gospodarstwa spółdzielcze i spółki prywatne), własność zagraniczna i własność mieszana.

Do **sektora publicznego** zaliczono gospodarstwa własności państwowej (Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych), gospodarstwa będące własnością samorządową oraz gospodarstwa stanowiące własność mieszaną (spółki z przewagą mienia publicznego).

Dane prezentowane w publikacji opracowano **według siedziby użytkownika gospodarstwa**, z wyjątkiem tablic dotyczących **typologii gospodarstw rolnych**, gdzie dane zaprezentowano **według siedziby gospodarstwa rolnego**.

W zależności od tematyki, dane zostały opracowane według niżej wymienionych grupowań:

- grup obszarowych powierzchni użytków rolnych,
- płci i wieku osoby kierującej gospodarstwem rolnym,

- wykształcenia ogólnego i rolniczego osoby kierującej gospodarstwem,
- liczby lat prowadzenia gospodarstwa rolnego przez osobę kierującą,
- nakładów pracy wyrażonych w AWU,
- rodzaju prowadzonej działalności,
- grup obszarowych upraw,
- skali chowu zwierząt gospodarskich,
- mocy ciągników rolniczych,
- rodzajów nawozów mineralnych,
- przeznaczenia wytworzonej produkcji rolniczej (sprzedaż, samozaopatrzenie gospodarstwa domowego),
- głównego źródła dochodów gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego,
- typu rolniczego gospodarstw rolnych.

W celu umożliwienia analiz porównawczych, prezentowane w publikacji dane z Powszechnego Spisu Rolnego 2010 zostały przeliczone według nowej definicji gospodarstwa rolnego.

* * *

Przedziały grup obszarowych użytków rolnych są lewostronnie zamknięte, z wyjątkiem grup:

- „0–1”, gdzie przedział jest obustronnie zamknięty $\langle 0,00–1,00 \rangle$,
- „1–2”, gdzie przedział jest obustronnie otwarty $(1,01–1,99)$.

Wszystkie przedziały grup obszarowych upraw oraz klas wielkości ekonomicznej są lewostronnie zamknięte.

W tablicach zawierających dane sumaryczne mogą wystąpić pewne nieścisłości rachunkowe wynikające z zaokrągleń automatycznych zastosowanych w procesie uogólnienia danych z próby. Informacje liczbowe w ujęciu odsetkowym prezentowane są z jednym znakiem po przecinku i z uwagi na elektroniczną technikę zaokrągleń mogą nie sumować się na 100%.

UWAGI ANALITYCZNE

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GOSPODARSTW ROLNYCH

Według uogólnionych wyników badania struktury gospodarstw rolnych (BSGR) w czerwcu 2013 r. w województwie kujawsko-pomorskim działalność rolniczą prowadziło 65,1 tys. **gospodarstw rolnych**, tj. 4,6% ogólnej liczby gospodarstw w kraju. Większość **gospodarstw rolnych to gospodarstwa indywidualne** – było ich 64,8 tys., co stanowiło 99,6% wszystkich gospodarstw.

W porównaniu z wynikami Powszechnego Spisu Rolnego 2010, przeliczonymi zgodnie z nową definicją gospodarstwa rolnego, w 2013 r. liczba gospodarstw rolnych ogółem zmniejszyła się o 3,0 tys., tj. o 4,5%. Największy relatywny spadek liczby gospodarstw (o 10,4%) odnotowano w grupie obszarowej 5–10 ha użytków rolnych (UR). Największy wzrost (o 16,9%) odnotowano w grupie obszarowej powyżej 50 ha UR. Więcej w porównaniu z wynikami z poprzedniego spisu było również gospodarstw w grupie do 1 ha UR włącznie (wzrost o 8,0%).

Gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha UR było 63,9 tys., w tym gospodarstw indywidualnych – 63,7 tys. W ogólnej liczbie tych gospodarstw rolnych największą grupę stanowiły gospodarstwa o powierzchni do 5 ha UR (31,6%), a w następnej kolejności gospodarstwa o powierzchni od 5 do 10 ha UR (23,0%). W odniesieniu do 2010 r. liczba gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha UR zmniejszyła się o 3,1 tys. (o 4,7%).

Gospodarstwa najmniejsze, tj. do 1 ha UR włącznie stanowiły 1,8% ogółu gospodarstw rolnych i użytkowały 0,1% ogólnej powierzchni użytków rolnych w dobrej kulturze.

W 2013 r. średnia powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 gospodarstwo wyniosła 16,16 ha, a na 1 gospodarstwo o powierzchni powyżej 1 ha UR – 16,44 ha (w 2010 r. odpowiednio 15,83 ha i 16,07 ha).

Tabl. 1. Liczba gospodarstw rolnych w latach 2010 i 2013

Lata	Ogółem	Gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych w ha								
		do 1	1–2	2–3	3–5	5–10	10–15	15–20	20–50	50 i powyżej
Ogółem										
2010	68148	1089	7915	5552	7637	16410	10702	6367	10091	2385
2013	65115	1176	7748	5458	6995	14696	9932	6315	10008	2787
<i>2010 = 100</i>										
2013	95,5	108,0	97,9	98,3	91,6	89,6	92,8	99,2	99,2	116,9
w tym gospodarstwa indywidualne o powierzchni powyżej 1 ha UR										
2010	66761	x	7913	5546	7625	16387	10695	6359	10066	2170
2013	63654	x	7746	5451	6988	14680	9921	6305	9987	2576
<i>2010 = 100</i>										
2013	95,3	x	97,9	98,3	91,6	89,6	92,8	99,2	99,2	118,7

Wśród ogółu gospodarstw rolnych 64,9 tys. (99,7%) posiadało użytki rolne, 64,8 tys. (99,6%) – użytki rolne w dobrej kulturze rolnej, a 38,8 tys. (59,5%) utrzymywało zwierzęta gospodarskie.

Ponad 93% gospodarstw posiadało powierzchnię pod zasiewami, a najbardziej popularną uprawą były zboża, których produkcją zajmowało się 93,1% tych jednostek. Z ogółu gospodarstw

rolnych 34,3% utrzymywało bydło, 32,0% posiadało trzodę chlewną, a 38,1% prowadziło produkcję drobiu kurzego.

Większość gospodarstw rolnych, bo 59,1%, zajmowało się zarówno produkcją roślinną, jak i zwierzęcą, 40,5% zajmowało się wyłącznie produkcją roślinną, a zaledwie 0,4% – tylko produkcją zwierzęcą. Największe były gospodarstwa prowadzące produkcję mieszaną – ich średnia powierzchnia użytków rolnych wyniosła 19,09 ha. W gospodarstwach rolnych prowadzących wyłącznie produkcję roślinną oraz prowadzących wyłącznie produkcję zwierzęcą średni areal wynosił odpowiednio 12,01 i 2,25 ha UR.

W 2013 r. 2,0 tys. gospodarstw rolnych (3,1% ogółu) oprócz działalności rolniczej prowadziło również **działalność gospodarczą inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym**. Najniższy odsetek omawianych gospodarstw odnotowano w grupie obszarowej 15–20 ha UR (1,5%) i w grupie 1–2 ha UR (2,4%), a najwyższy – w grupie 50 ha UR i więcej (7,1%). Najwyższy odsetek gospodarstw prowadzących działalność inną niż rolnicza odnotowano dla:

- działalności usługowej z wykorzystaniem własnego sprzętu – w grupie obszarowej użytków rolnych 50 ha UR i więcej (40,9% ogółu gospodarstw tej grupy prowadzących działalność inną niż rolnicza),
- agroturystyki – w grupie obszarowej 5–10 ha UR (17,5%),
- przetwórstwa produktów rolnych – w grupie obszarowej 50 ha UR i więcej (15,7%),
- przetwarzania drewna – w grupie 3–5 ha UR (17,0%),
- akwakultury – w grupie 0–1 ha UR (23,1%),
- leśnictwa – w grupie 15–20 ha UR (9,6%),
- rękodziela – w grupie 1–2 ha UR (12,0%),
- produkcji energii odnawialnej na rynek – w grupie obszarowej 20–50 ha UR (3,3%),
- innej działalności (np. prowadzenie sklepu, w którym są sprzedawane produkty gospodarstwa rolnego) – w grupie obszarowej 2–3 ha UR (88,0% ogółu gospodarstw tej grupy prowadzących działalność inną niż rolnicza).

Udział przychodów ze sprzedaży wyrobów i usług z działalności innej niż rolnicza bezpośrednio związanej z gospodarstwem rolnym w ogólnej sprzedaży gospodarstwa rolnego:

- w przypadku 37,6% ogółu gospodarstw prowadzących działalność inną niż rolnicza nie przekraczał 10% sprzedaży,
- dla 24,3% omawianych gospodarstw mieścił się w przedziale 11–50%,
- w przypadku 38,1% gospodarstw prowadzących działalność inną niż rolnicza wynosił ponad 50% sprzedaży.

Według wyników badania struktury gospodarstw rolnych w 2013 r. w województwie kujawsko-pomorskim 0,3 tys. gospodarstw rolnych (0,5% ogółu) posiadało certyfikat **rolnictwa ekologicznego** nadany przez jednostkę certyfikującą lub było w trakcie przedstawiania na ekologiczne metody produkcji rolniczej. Największy odsetek gospodarstw ekologicznych (2,9%) odnotowano w grupie obszarowej 50 ha UR i więcej.

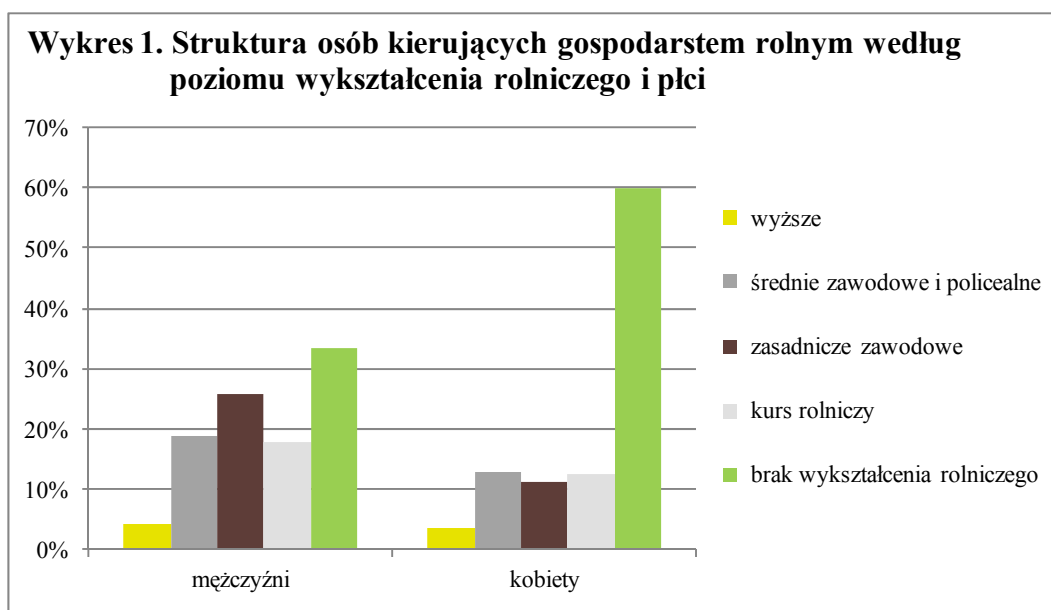
Spośród 59,3 tys. gospodarstw rolnych **produkujących na rynek** (91,0% ogółu) 33,9% jednostek (20,1 tys.) sprzedawało część wytworzonych produktów bezpośrednio konsumentom. Z tej liczby dla 40,8% gospodarstw wartość bezpośredniej sprzedaży konsumentom wynosiła co najmniej 50% wartości ogólnej sprzedaży gospodarstwa.

W przypadku 12% ogółu gospodarstw indywidualnych, gospodarstwo domowe użytkownika zużywało więcej niż 50% wartości wytworzonej produkcji rolniczej, a więc produkowało **głównie na samozaopatrzenie** (w tym 3,5% gospodarstw produkowało wyłącznie na samozaopatrzenie gospodarstwa domowego użytkownika). W grupie obszarowej 0–1 ha UR odsetek omawianych gospodarstw wyniósł 7,3%, a wśród gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha UR najwyższą wartość osiągnął w grupie obszarowej 2–3 ha UR (17,1%) i malał wraz z rosnącą powierzchnią gospodarstw, osiągając najniższą wartość (4,4%) w jednostkach o powierzchni 50 ha UR i więcej. Prawie 27% ogółu gospodarstw indywidualnych produkowało **wyłącznie na sprzedaż**. Najwyższy odsetek omawianych gospodarstw odnotowano w grupie obszarowej 1–2 ha UR (38,6%), a najniższy w grupie 20–30 ha UR (21,0%).

Według danych uzyskanych w badaniu 61,0% **osób kierujących** gospodarstwem rolnym **posiadało wykształcenie rolnicze lub kurs rolniczy**. W gospodarstwach do 1 ha UR włącznie odsetek ten wynosił 39,1%. W gospodarstwach powyżej 1 ha UR odsetek ten był najniższy w grupie gospodarstw od 1 do 2 ha UR (33,9%), a najwyższy w grupie 50 ha UR i więcej (87,6%).

Ukończeniem kursu rolniczego (jako najwyższym poziomem wykształcenia rolniczego) legitymowało się 16,7% osób kierujących. Najwyższy odsetek omawianych osób odnotowano w gospodarstwach z grup obszarowych 5–10 ha UR (20,8%), a najniższy – w gospodarstwach o powierzchni 50 ha UR i więcej (10,3%). Osoby z wyższym wykształceniem rolniczym stanowiły 4,0% ogółu kierujących, przy czym udział ten był najniższy wśród gospodarstw należących do grupy obszarowej 1–2 ha UR (1,3%), a najwyższy – w grupie obszarowej 50 ha UR i więcej (15,5%).

Większość osób kierujących (72,8%) posiadało ponad dziesięcioletnie **doświadczenie w prowadzeniu gospodarstwa rolnego**, w tym 43,0% stanowiły osoby prowadzące gospodarstwo ponad 20 lat. Najwyższy odsetek osób kierujących z ponad 10-letnim stażem w prowadzeniu gospodarstwa rolnego odnotowano w grupie obszarowej użytków rolnych 50 ha UR i więcej (77,6%), a najniższy w grupie 1–2 ha (66,4%).

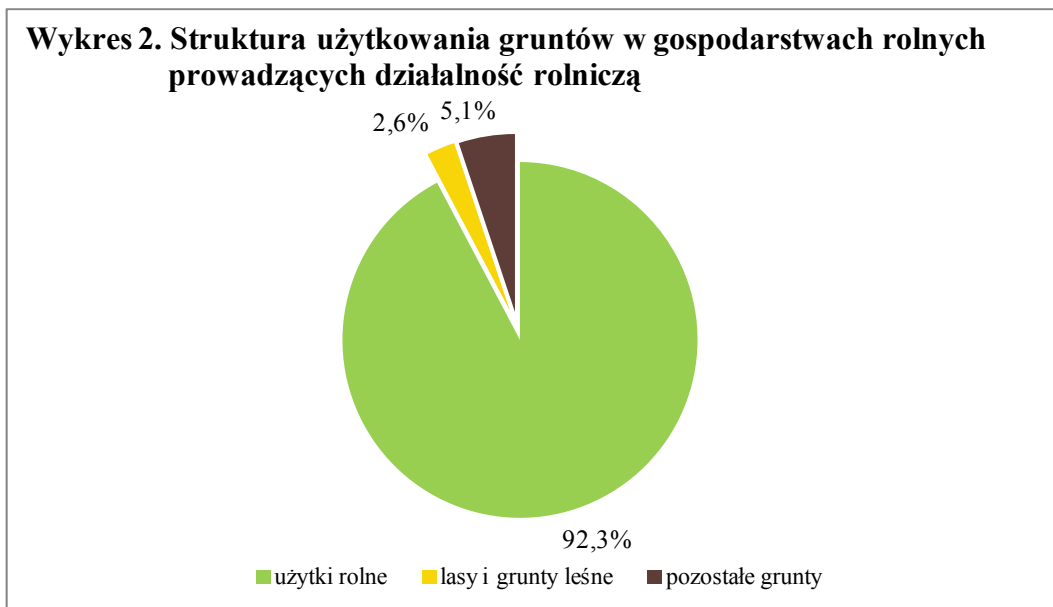

Wśród osób kierujących gospodarstwem rolnym dominowali mężczyźni, stanowiąc 79,1% ogółu. Z ogółu mężczyzn kierujących gospodarstwem 28,7% było w wieku poniżej 40 lat, a 3,7% – w wieku 65 lat i więcej (dla kobiet odsetki te wyniosły odpowiednio 29,6% i 7,3%).

UŻYTKOWANIE GRUNTÓW

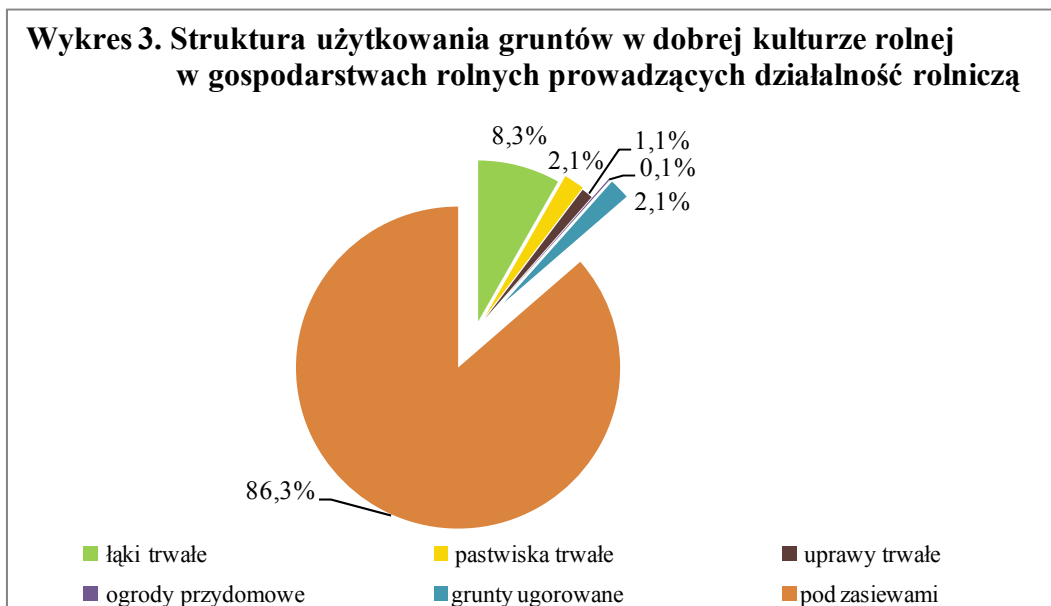
W 2013 r. w województwie kujawsko-pomorskim **ogólna powierzchnia gruntów w gospodarstwach rolnych** wyniosła 1140,1 tys. ha i zmniejszyła się w porównaniu z 2010 r. o 7,6%. W użytkowaniu gospodarstw indywidualnych znajdowało się 1027,4 tys. ha, co stanowiło ponad 90% powierzchni gospodarstw rolnych ogółem.

Średnia powierzchnia ogólna gospodarstwa rolnego prowadzącego działalność rolniczą w 2013 r. wyniosła 17,51 ha, a gospodarstwa indywidualnego 15,85 ha.

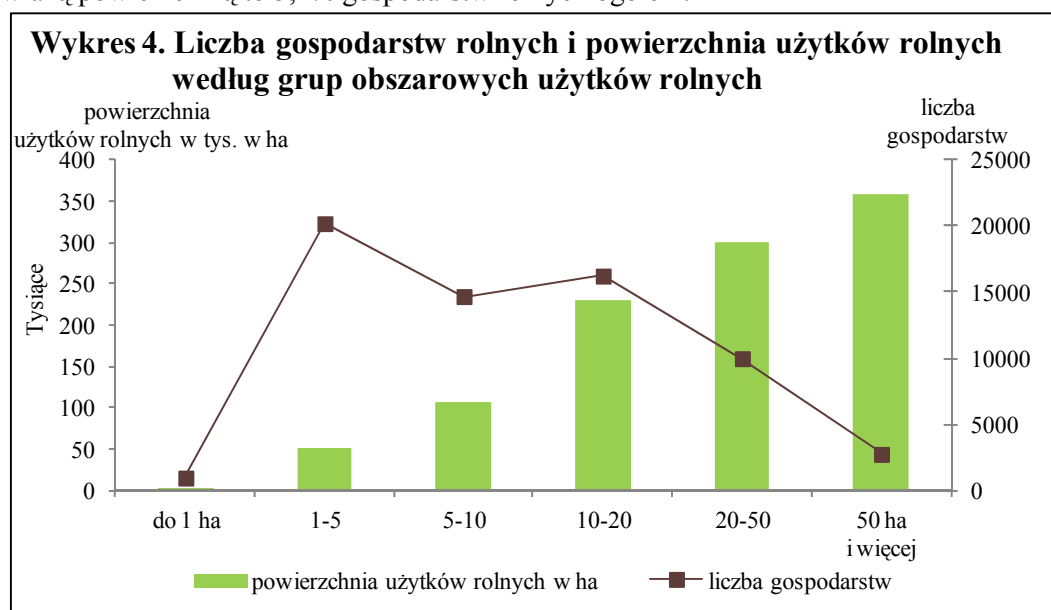

Areał **użytków rolnych (UR)** wyniósł 1052,3 tys. ha, tj. 92,3% ogólnej powierzchni gospodarstw rolnych i zmniejszył się o 2,5% w porównaniu z areałem z 2010 r. Gospodarstw posiadających użytki rolne było 64,9 tys., w tym 63,9 tys. gospodarstw posiadało powyżej 1 ha UR, a 989 gospodarstw posiadało powierzchnię do 1 ha włącznie. Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie rolnym wyniosła 16,16 ha, w tym w gospodarstwie o areale powyżej 1 ha UR – 16,44 ha. Z ogólnej powierzchni użytków rolnych 34,2% znajdowało się w gospodarstwach znajdujących się w grupie obszarowej 50 ha UR i więcej, chociaż jednostki te stanowiły zaledwie 4,3% ogólnej liczby gospodarstw posiadających użytki rolne. Największy udział gospodarstw posiadających użytki rolne w stosunku do ogólnej liczby gospodarstw z użytkami rolnymi odnotowano w grupie obszarowej 1-5 ha UR i wyniósł on 31,1%.

W województwie kujawsko-pomorskim w 2013 r. łączna powierzchnia **użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej** zajmowała 1046,8 tys. ha i stanowiła 99,5% ogólnej powierzchni użytków rolnych; w stosunku do 2010 r. zmniejszyła się o 1,9%. Udział gospodarstw posiadających użytki rolne w dobrej kulturze rolnej w ogólnej liczbie gospodarstw rolnych wyniósł 99,6%.

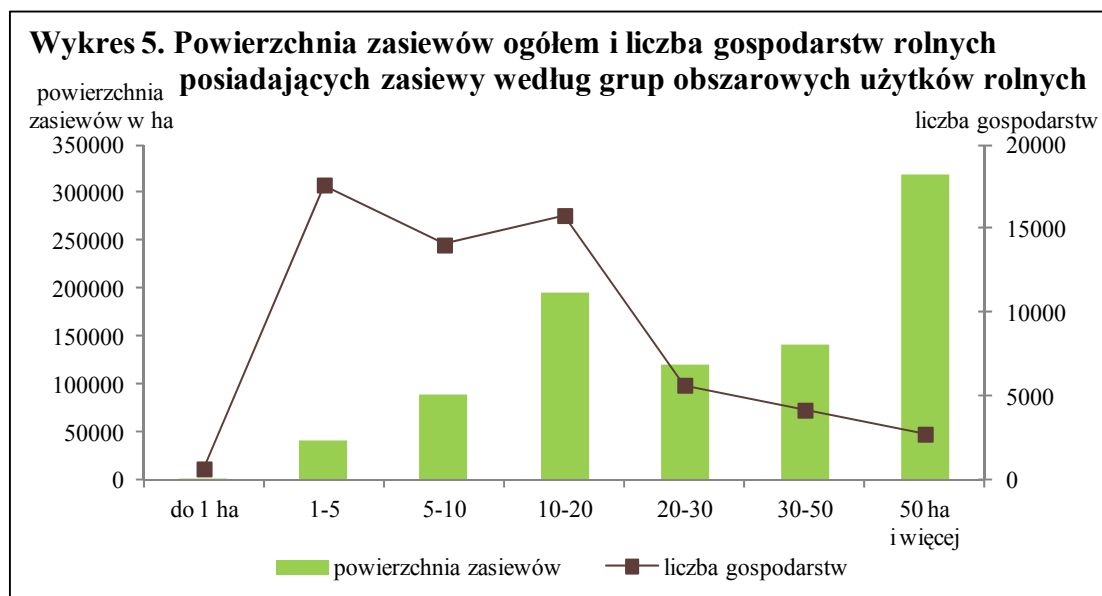

Powierzchnia **użytków rolnych pozostałych**, tzn. wyłączonych z produkcji rolniczej wyniosła 5,5 tys. ha, stanowiąc zaledwie 0,5% powierzchni użytków rolnych, natomiast gospodarstwa z omawianą powierzchnią to 5,2% gospodarstw rolnych ogółem.

W strukturze użytkowania gruntów dominowała powierzchnia **zasiewów** (903,9 tys. ha), która stanowiła 86,3% ogólnych zasobów użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej. Uprawą ziemiopłodów w 2013 r. zajmowało się 60,7 tys. gospodarstw rolnych, tj. 93,3% gospodarstw ogółem. Odsetek gospodarstw z powierzchnią zasiewów odnoszony do ogólnej liczby gospodarstw w danej grupie obszarowej zwiększał się wraz ze wzrostem powierzchni grup obszarowych użytków rolnych, od prawie 60% w grupie obszarowej 0–1 ha UR do ponad 95% począwszy od grupy 5–10 ha UR. Najwyższą wartość, bo 98,6%, osiągnął w grupie obszarowej 50 ha UR i więcej.

Grunty ugorowane stanowiły 2,1% użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej i zajmowały powierzchnię 21,5 tys. ha. Gospodarstw posiadających grunty ugorowane było 2,6 tys., a udział ich w ogólnej liczbie gospodarstw rolnych wyniósł 4,0%.

Trwale użytki zielone stanowiły 10,3% użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej, z czego **łąki trwale** – 8,3%, a **pastwiska trwale** – 2,0%. Powierzchnię łąk trwałych posiadało 30,9 tys. gospodarstw, tj. 47,5% gospodarstw ogółem, a liczba gospodarstw z powierzchnią pastwisk trwałych wyniosła 6,3 tys., co stanowiło 9,7% ogólnej liczby gospodarstw rolnych. Udział liczby gospodarstw posiadających łąki trwale w całkowitej liczbie gospodarstw w danej grupie obszarowej zwiększał się – od 27,2% dla grupy obszarowej 0–1 ha UR, poprzez 32,8% dla grupy 1–5 ha UR, do ponad 48% udziału w największych grupach obszarowych (począwszy od grupy obszarowej gospodarstw o powierzchni 5–10 ha UR, z najwyższym udziałem wynoszącym 60,5% w grupie 20–50 ha UR).

Najwyższy odsetek gospodarstw z powierzchnią pastwisk trwałych odnotowano w grupach obszarowych 50 ha UR i więcej (17,9%) oraz 20–50 ha UR (16,7%). Najniższy był natomiast w grupie obszarowej 1–5 ha UR (4,1%).

W 2013 r. łączna powierzchnia **upraw trwałych** w gospodarstwach rolnych w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła 11,9 tys. ha i stanowiła 1,1% użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej. Uprawy trwale posiadało 5,9 tys. gospodarstw rolnych, a ich udział w ogólnej liczbie gospodarstw wyniósł 9,1%. Największy udział gospodarstw z powierzchnią upraw trwałych odnotowano w grupie obszarowej 10–20 ha UR (10,0%) oraz w grupie 5–10 ha UR (9,9%).

W ogólnej powierzchni upraw trwałych znaczący udział miały **sady** (zajmowały powierzchnię 9,6 tys. ha), stanowiąc 0,9% powierzchni użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej oraz 81,0% powierzchni upraw trwałych. W 2013 r. spisano 4,3 tys. gospodarstw z powierzchnią sadów, które stanowiły 6,7% gospodarstw ogółem oraz 74,1% gospodarstw z powierzchnią upraw trwałych.

Udział gospodarstw, w których zadeklarowano posiadanie powierzchni plantacji drzew owocowych oraz plantacji krzewów owocowych w ogólnej liczbie gospodarstw z powierzchnią sadów wyniósł odpowiednio 92,9% oraz 11,2%, natomiast gospodarstwa posiadające szkółki drzew i krzewów owocowych stanowiły 2,1%.

W strukturze upraw w sadach największą powierzchnię zajmowały plantacje drzew owocowych (7,4 tys. ha), stanowiąc 77,4% łącznej powierzchni sadów. Powierzchnia plantacji krzewów owocowych wyniosła prawie 2 tys. ha, tj. 20,4% powierzchni sadów, natomiast areał szkółek drzew i krzewów owocowych – 0,2 tys. ha, co stanowiło zaledwie 2,2% powierzchni sadów.

W strukturze użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej najmniejszą powierzchnię zajmowały **ogrody przydomowe**. Powierzchnia ogrodów przydomowych wyniosła 1,5 tys. ha i stanowiła zaledwie 0,1% użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej. Prowadzenie ogrodu przydomowego zadeklarowało 14,4 tys. gospodarstw, tj. 22,1% gospodarstw rolnych ogółem. Odsetek gospodarstw posiadających ogrody przydomowe w poszczególnych grupach obszarowych w ogólnej liczbie gospodarstw w danej grupie obszarowej wahał się od 5,1% w gospodarstwach najmniejszych (do 1 ha UR) do 26,6% w gospodarstwach należących do grupy obszarowej 20–50 ha UR.

W strukturze zasiewów w ogrodach przydomowych dominowały warzywa (43,5%) oraz ziemniaki (27,1%); pozostałe uprawy i truskawki stanowiły odpowiednio 22,4% i 7,0%.

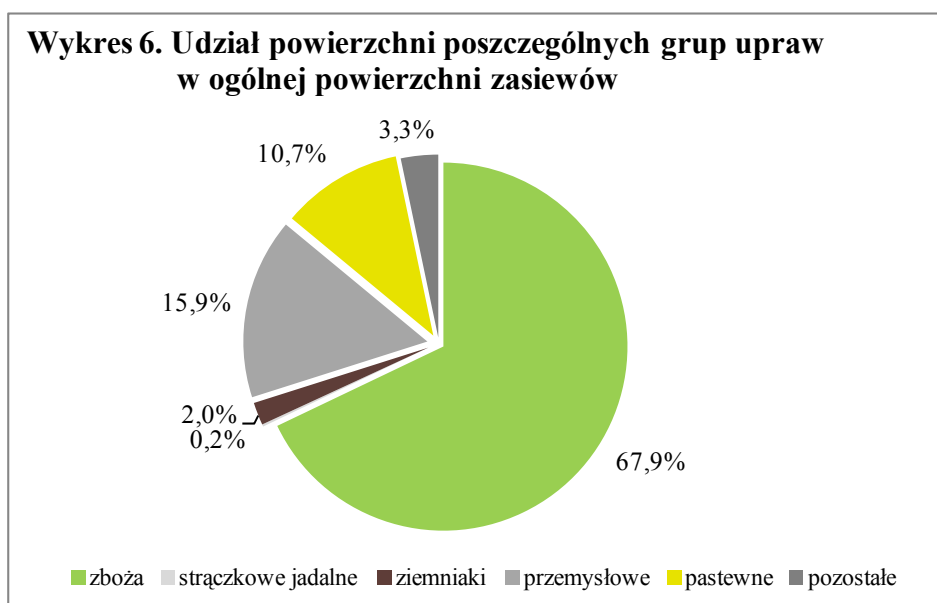
W województwie kujawsko-pomorskim **lasy i grunty leśne** w gospodarstwach rolnych zajmowały powierzchnię 29,6 tys. ha, tj. 2,6% ogólnej powierzchni gruntów. Użytkowanie lasów i gruntów leśnych zadeklarowało 13,3 tys. gospodarstw, co stanowiło 20,4% ogólnej liczby gospodarstw rolnych. Największy udział gospodarstw z powierzchnią lasów i gruntów leśnych (32,4%) zarejestrowano w grupie obszarowej 50 ha UR i więcej.

Z ogólnej powierzchni gruntów znajdujących się w użytkowaniu gospodarstw rolnych (58,2 tys. ha) 5,1% zajmowały **pozostałe grunty**, tj. powierzchnia pod zabudowaniami, podwórzami, placami, ogrodami ozdobnymi, parkami, torfowiskami, nieużytkami, itp. Gospodarstwa z powierzchnią pozostałych gruntów (59,9 tys.) stanowiły 92,1% ogólnej liczby gospodarstw rolnych. Zdecydowana większość (ponad 75%) gospodarstw rolnych w każdej grupie obszarowej posiadała pozostałe grunty. Odsetek ten największy był wśród gospodarstw należących do grupy obszarowej 20–50 ha UR (97,1%) oraz w grupie 10–20 ha UR (96,2% udziału).

POWIERZCHNIA ZASIEWÓW

Ogólna powierzchnia zasiewów należąca do rolników z województwa kujawsko-pomorskiego w 2013 r. wyniosła 903,9 tys., co stanowiło 8,8% ogólnej powierzchni zasiewów w Polsce. W porównaniu z danymi PSR 2010 ogólna powierzchnia zasiewów zwiększyła się zaledwie o 0,6%.

Liczba gospodarstw rolnych zajmujących się produkcją roślinną na gruntach ornych wyniosła 60,7 tys., co stanowiło 93,3% ogólnej liczby gospodarstw rolnych. Przeciętna powierzchnia zasiewów na gruntach ornych w gospodarstwie rolnym wyniosła 14,88 ha (w Polsce 8,49 ha).

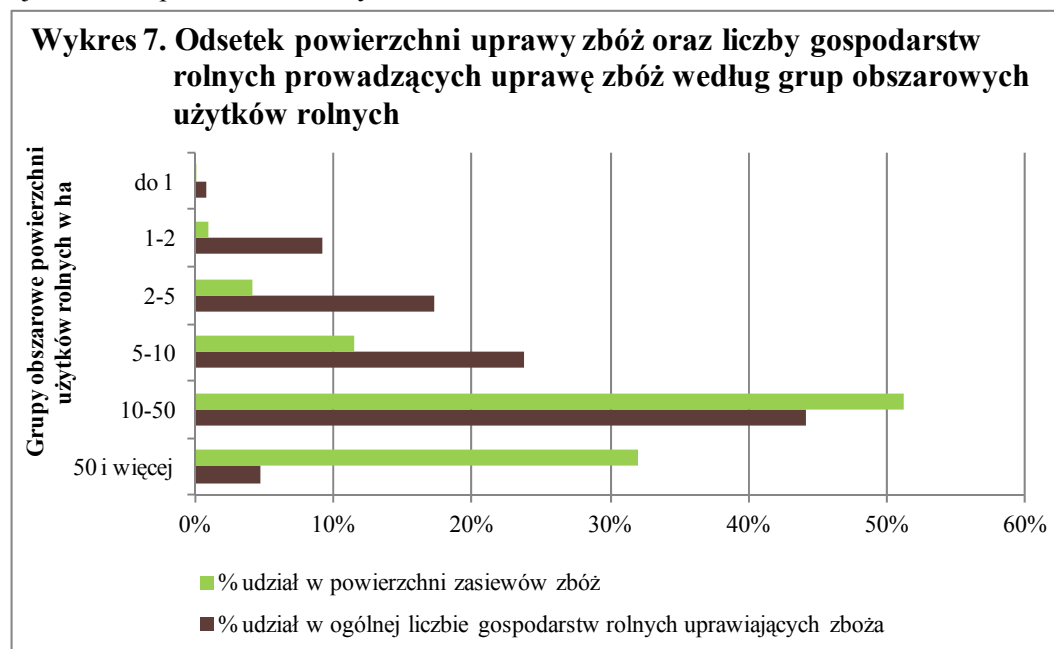
Z analizy struktury powierzchni zasiewów w gospodarstwach rolnych według grup obszarowych użytków rolnych wynika, że najczęściej powierzchni pod zasiewami znajdowało się w gospodarstwach posiadających 10–50 ha UR (aż 50,5% udziału) oraz w gospodarstwach posiadających 50 ha UR i więcej (35,2%). Największy odsetek gospodarstw zajmujących się produkcją roślinną na gruntach ornych wystąpił w grupach obszarowych o powierzchni 10–50 ha oraz 5–10 ha UR, odpowiednio 42,2% i 23,1%.

Struktura zasiewów w województwie kujawsko-pomorskim w 2013 r. przedstawiała się następująco:

- zboża ogółem (zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi oraz gryka, proso i inne zbożowe łącznie z kukurydzą na ziarno) zajmowały powierzchnię 614,0 tys. ha, tj. 67,9% ogólnej powierzchni zasiewów,
- grupa roślin przemysłowych – 143,8 tys. ha, tj. 15,9%,
- rośliny pastewne łącznie z kukurydzą na zielonkę – 96,6 tys. ha, tj. 10,7%,
- ziemniaki zajmowały 18,2 tys. ha, tj. 2,0%,
- rośliny strączkowe jadalne – 1,9 tys. ha, tj. 0,2%,
- pozostałe uprawy – 29,4 tys. ha, tj. 3,3% ogólnej powierzchni zasiewów.

Zboża

Powierzchnia uprawy zbóż ogółem w województwie kujawsko-pomorskim w 2013 r. wyniosła 614,0 tys. ha i była o 3,3% wyższa niż w 2010 r., z czego w gospodarstwach rolnych o powierzchni powyżej 1 ha UR uprawiano 613,5 tys. ha.

Uprawą zbóż zajmowało się 56,6 tys. gospodarstw rolnych, tj. 93,1% ogółu gospodarstw rolnych, które zajmowały się uprawą ziemiopłodów. Odsetek gospodarstw uprawiających zboża wzrastał od 71,5% ogółu gospodarstw z uprawami w grupie 0–1 ha UR do ponad 95,1% począwszy od grupy 5–10 ha. Najwyższy odsetek odnotowano wśród gospodarstw o powierzchni UR 20–30 ha (98,1%).

Udział powierzchni zasiewów zbóż stanowił 67,9% ogólnej powierzchni zasiewów, a w poszczególnych grupach obszarowych użytków rolnych wahał się od 60,9% w grupie 100 ha UR i więcej oraz 63,0% w grupie 50–100 ha UR do 81,2% w grupie 3–5 ha UR oraz 79,9% w grupie 2–3 ha UR.

Średnia powierzchnia zasiewów zbóż ogółem w 1 gospodarstwie rolnym zajmującym się ich uprawą wyniosła 10,86 ha (w kraju 6,71 ha).

Największa część całego arealu uprawy zbóż w województwie znajdowała się w gospodarstwach posiadających 10–50 UR (51,3%) i gospodarstwa te stanowiły równocześnie największą część ogółu gospodarstw prowadzących uprawę zbóż (44,2%).

Wśród producentów zbóż w województwie kujawsko-pomorskim dominowały gospodarstwa, w których zboża zajmowały areal 5–10 ha – ich udział wyniósł 28,3% wszystkich gospodarstw uprawiających zboża. Wśród tych producentów najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa w grupie obszarowej 5–10 ha UR – 50,1% udziału. W gospodarstwach, w których zboża zajmowały areal 20 ha i więcej znajdowało się prawie 47% całkowitej ich powierzchni. Wśród tych producentów 42,8% powierzchni uprawy należało do grupy gospodarstw o powierzchni 100 ha UR i więcej.

Tabl. 2. Liczba gospodarstw rolnych prowadzących uprawę zbóż ogółem oraz średnia powierzchnia zasiewów zbóż w gospodarstwach rolnych

Grupy obszarowe użytków rolnych	Liczba gospodarstw prowadzących uprawę zbóż	Udział w ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących uprawę zbóż w % ogółem	Średnia powierzchnia uprawy zbóż w 1 gospodarstwie w ha
Ogółem	56550	100,0	10,86
Do 1 ha włącznie	487	0,9	0,93
1–2	5205	9,2	1,21
2–3	4003	7,1	1,87
3–5	5763	10,2	3,14
5–10	13433	23,8	5,27
10–15	9346	16,5	8,18
15–20	5985	10,6	10,81
20–30	5566	9,8	14,71
30–50	4101	7,3	22,36
50 ha i więcej	2661	4,7	73,72

W ogólnej liczbie gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą zbóż liczba gospodarstw prowadzących poszczególne uprawy przedstawiała się następująco:

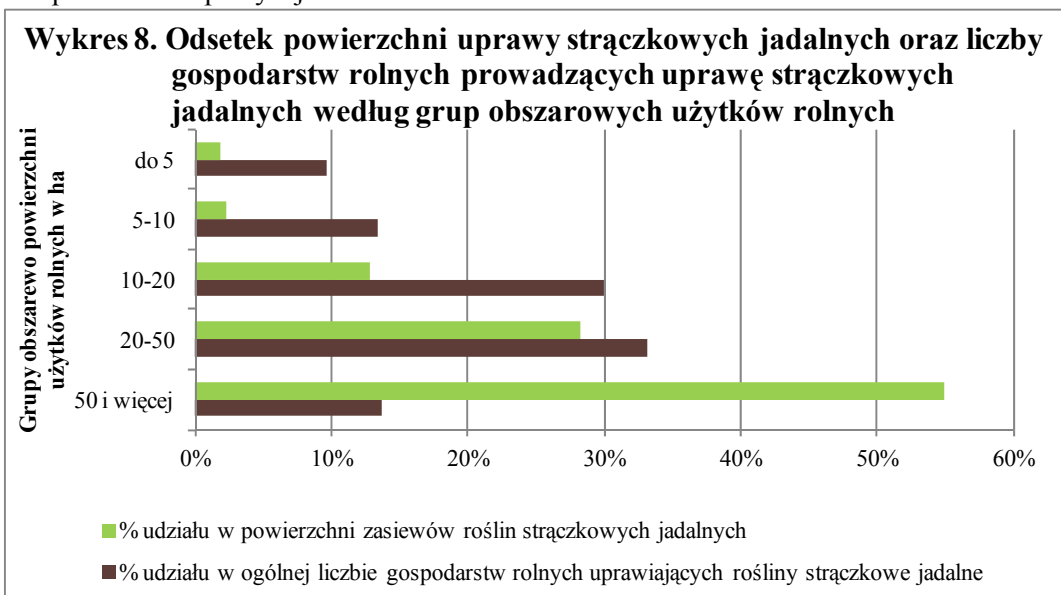
- pszenicę ozimą uprawiało 26,8 tys. gospodarstw rolnych, tj. 47,5% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających zboża;
- pszenicę jara uprawiało 7,1 tys. gospodarstw, tj. 12,5% ogółu,
- żyto – 21,2 tys., tj. 37,6%,
- jęczmień ozimy – 3,7 tys., tj. 6,5%,
- jęczmień jary – 22,1 tys., tj. 39,1%,
- owies – 5,0 tys., tj. 8,8%,
- pszenżyto ozime – 22,7 tys., tj. 40,2%,
- pszenżyto jare – 2,4 tys., tj. 4,2%,

- mieszanki zbożowe ozime – 2,3 tys., tj. 4,1%,
- mieszanki zbożowe jare – 16,1 tys., tj. 28,5%,
- grykę – 91 gospodarstw, tj. 0,2%,
- proso – 55 gospodarstw, tj. 0,1%,
- pozostałe zbożowe – 228 gospodarstw, tj. 0,4%,
- kukurydzę na ziarno uprawiało 8,4 tys. gospodarstw, tj. 14,9% ogólnej liczby gospodarstw uprawiających zboża.

W województwie kujawsko-pomorskim największy odsetek powierzchni zasiewów zbóż stanowiły: pszenica (32,3%), pszenżyto (15,6%), jęczmień (13,8%) oraz kukurydza na ziarno (13,6%).

Strączkowe jadalne

W 2013 r. rośliny strączkowe jadalne zajmowały powierzchnię 1,9 tys. ha (o 26,8% mniej niż w 2010 r.) i stanowiły 0,2% ogólnej powierzchni zasiewów; uprawiane były tylko w gospodarstwach rolnych o powierzchni powyżej 1 ha UR.

Uprawą roślin strączkowych jadalnych zajmowało się 620 gospodarstw co stanowiło 1,0%, ogólnej liczby gospodarstw rolnych prowadzących uprawy. Odsetek gospodarstw uprawiających rośliny strączkowe jadalne najmniejszy był wśród gospodarstw o powierzchni 5–10 ha UR i wzrastał osiągając najwyższą wartość wśród gospodarstw o powierzchni 100 ha UR i więcej (3,7% udziału). W tej grupie gospodarstw zanotowano również najwyższy (0,3%) udział powierzchni zasiewów strączkowych jadalnych w ogólnej powierzchni zasiewów.

Średnia powierzchnia zasiewów roślin strączkowych jadalnych w 1 gospodarstwie rolnym zajmującym się ich uprawą wyniosła 3,09 ha (w kraju 2,01 ha).

W poszczególnych grupach obszarowych powierzchni użytków rolnych, liczba gospodarstw oraz udział gospodarstw z danej grupy obszarowej w ogólnej liczbie gospodarstw uprawiających rośliny strączkowe jadalne, a także średnia powierzchnia uprawy przypadająca na 1 gospodarstwo przedstawiały się następująco:

- 60 gospodarstw rolnych, tj. 9,7% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających strączkowe jadalne posiadało powierzchnię od 2 do 5 ha UR, przy średniej powierzchni uprawy roślin strączkowych jadalnych w tych gospodarstwach wynoszącej 0,58 ha,

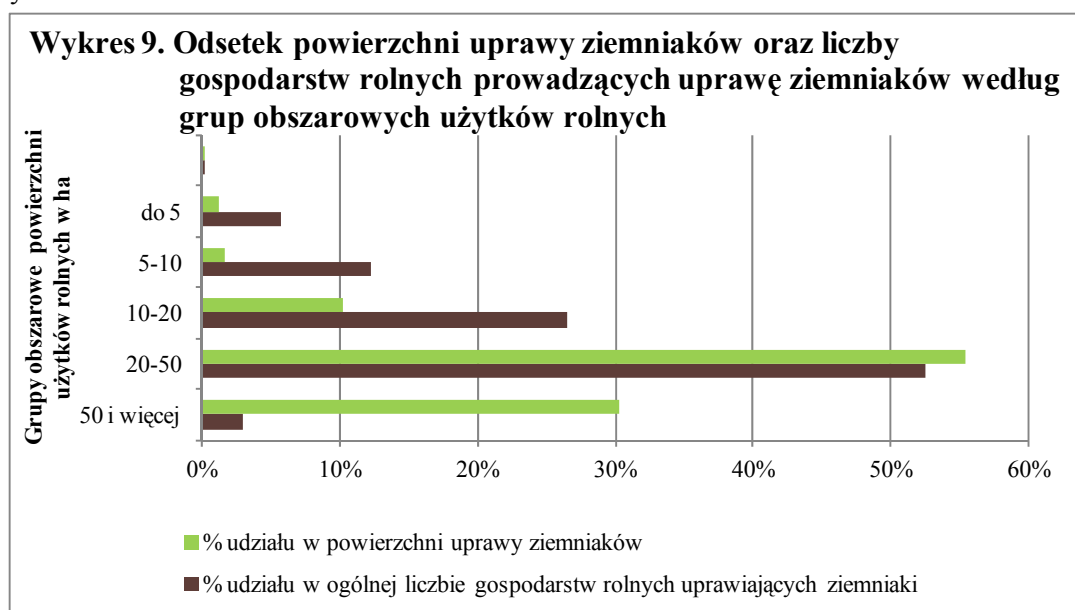
- 83 gospodarstwa rolne, tj. 13,4% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających strączkowe jadalne, posiadało powierzchnię od 5 do 10 ha UR, przy średniej powierzchni ich uprawy wynoszącej 0,54 ha,
- 392 gospodarstwa rolne, tj. 63,2% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających strączkowe jadalne, posiadało powierzchnię od 10 do 50 ha UR, przy średniej powierzchni ich uprawy wynoszącej 2,00 ha,
- 85 gospodarstw rolnych, tj. 13,7% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających strączkowe jadalne, posiadało powierzchnię 50 ha UR i więcej, przy średniej powierzchni ich uprawy 12,36 ha.

Największa część całego areału uprawy strączkowych jadalnych w województwie znajdowała się w gospodarstwach posiadających 50 ha UR i więcej (54,9%), jednak gospodarstwa te stanowiły tylko 13,7% ogółu gospodarstw prowadzących uprawę strączkowych jadalnych. Największa grupa (63,2%) ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających strączkowe jadalne posiadała 10–50 ha UR i w gospodarstwach tych znajdowało się 41,0% całego areału uprawy strączkowych jadalnych w województwie.

Wśród podmiotów zajmujących się uprawą roślin strączkowych jadalnych w województwie największą grupę stanowiły gospodarstwa, w których strączkowe jadalne zajmowały powierzchnię poniżej 1 ha oraz 2–5 ha (odpowiednio 37,7% i 24,7% wszystkich gospodarstw uprawiających strączkowe jadalne). Największa część całego areału zasiewów strączkowych jadalnych znajdowała się w gospodarstwach rolnych uprawiających te rośliny na powierzchni powyżej 20 ha (32,0%) oraz 2–5 ha (21,3%).

Ziemniaki

W województwie kujawsko-pomorskim powierzchnia uprawy ziemniaków (bez powierzchni ziemniaków uprawianych w ogrodach przydomowych) w 2013 r. wyniosła 18,2 tys. ha i była mniejsza o 2,4% niż w 2010 r., z czego w gospodarstwach rolnych o powierzchni powyżej 1 ha UR uprawiano 18,1 tys. ha.

Uprawą ziemniaków zajmowało się 17,4 tys. gospodarstw rolnych, tj. 28,6% ogółu gospodarstw zajmujących się uprawą ziemniaków. Odsetek gospodarstw uprawiających ziemniaki osiągnął najniższą wartość wśród gospodarstw o powierzchni do 1 ha UR (3,7%), natomiast najwyższą – w gospodarstwach posiadających 10–15 ha UR (37,7%).

Udział powierzchni zasiewów ziemniaków stanowił 2,0% ogólnej powierzchni zasiewów, a w poszczególnych grupach obszarowych użytków rolnych wahał się od 1,4% w grupie 3–5 ha UR oraz 100 ha UR i więcej do 2,8% w grupie 1–2 ha UR oraz 3,8% w grupie do 1 ha UR.

Średnia powierzchnia uprawy ziemniaków w 1 gospodarstwie rolnym zajmującym się ich uprawą wyniosła 1,05 ha (w kraju 0,66 ha).

W poszczególnych grupach obszarowych powierzchni użytków rolnych, liczba gospodarstw oraz udział gospodarstw z danej grupy obszarowej w ogólnej liczbie gospodarstw uprawiających ziemniaki, a także średnia powierzchnia uprawy przypadająca na 1 gospodarstwo przedstawiały się następująco:

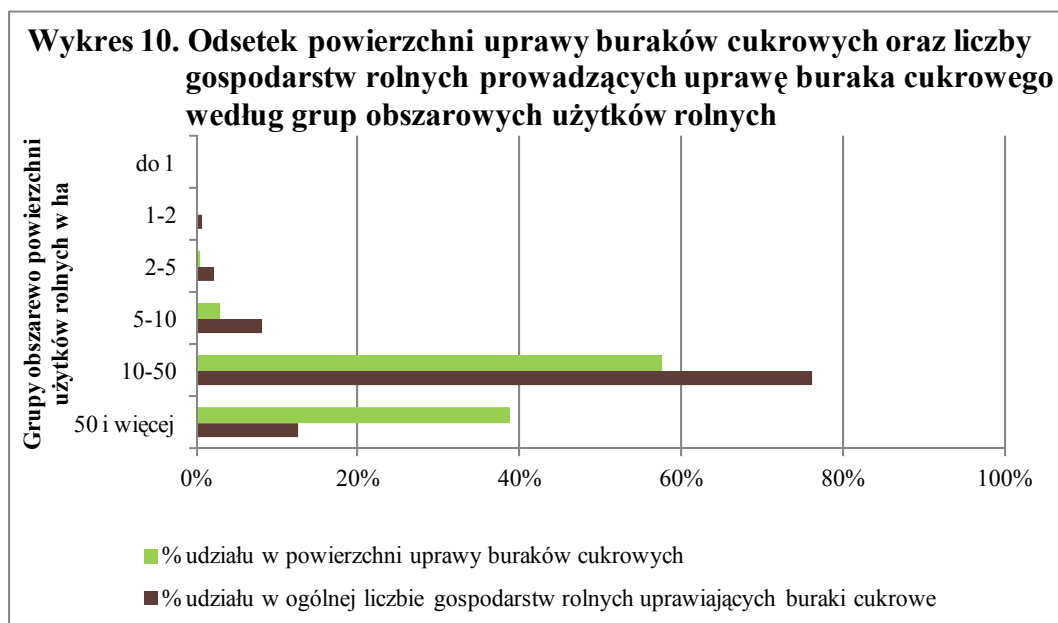
- 25 gospodarstw rolnych, tj. 0,1% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających ziemniaki posiadało powierzchnię do 1 ha UR włącznie, przy średniej powierzchni ich uprawy w tych gospodarstwach wynoszącej 0,91 ha,
- 995 gospodarstw, tj. 5,7% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających ziemniaki posiadało powierzchnię od 1 do 2 ha UR, przy średniej powierzchni ich uprawy wynoszącej 0,24 ha,
- 2,1 tys. gospodarstw, tj. 12,2% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających ziemniaki posiadało powierzchnię od 2 do 5 ha UR, przy średniej powierzchni ich uprawy wynoszącej 0,14 ha,
- 4,6 tys. gospodarstw, tj. 26,5% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających ziemniaki posiadało powierzchnię od 5 do 10 ha UR, przy średniej powierzchni ich uprawy wynoszącej 0,41 ha,
- 9,1 tys. gospodarstw, tj. 52,5% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających ziemniaki posiadało powierzchnię od 10 do 50 ha UR, przy średniej powierzchni ich uprawy wynoszącej 1,10 ha,
- 508 gospodarstw rolnych, tj. 2,9% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających ziemniaki posiadało powierzchnię 50 ha UR i więcej, przy średniej powierzchni ich uprawy w tych gospodarstwach wynoszącej 10,81 ha.

Największa część całego arealu uprawy ziemniaków w województwie znajdowała się w gospodarstwach posiadających 10–50 ha UR (55,3%) i gospodarstwa te stanowiły największą część ogółu gospodarstw prowadzących uprawę ziemniaków (52,5%).

Wśród producentów ziemniaków w województwie kujawsko-pomorskim przeważały gospodarstwa (82,5%), w których ziemniaki zajmowały areal poniżej 1 ha. Areal ziemniaków w nich uprawianych stanowił 20,6% ogólnej powierzchni ziemniaków uprawianych w województwie. Jednakże największa część powierzchni ziemniaków uprawianych w województwie (21,7%) znajdowała się w gospodarstwach, w których te rośliny zajmowały areal 20 ha i więcej.

Buraki cukrowe

Uprawa buraków cukrowych w 2013 r. zajmowała 37,2 tys. ha, tj. o 3,2% mniej niż w 2010 r. w tym w gospodarstwach rolnych o powierzchni powyżej 1 ha UR uprawiano 37,1 tys. ha.

Gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą buraków cukrowych w 2013 r. było 8,0 tys., co stanowiło 13,2% ogólnej liczby gospodarstw posiadających grunty pod zasiewami. Odsetek gospodarstw uprawiających buraki cukrowe wzrastał od 0,9% ogółu gospodarstw z uprawami w grupie 3–5 ha UR do ponad 14,7% począwszy od grupy 10–15 ha UR (najwyższą wartość osiągnął wśród gospodarstw o powierzchni 50–100 ha UR, tj. 38,9%).

Udział powierzchni zasiewów buraków cukrowych stanowił 4,1% ogólnej powierzchni zasiewów, a w poszczególnych grupach obszarowych użytków rolnych również największy był w gospodarstwach o dużym areale: w grupie 30–50 ha UR wynosił 5,7%, a w grupie 50–100 ha UR – 5,5%. Najniższą wartość zaś osiągnął w grupie gospodarstw o powierzchni 1–2 ha UR (0,1%).

Średnia powierzchnia uprawy buraków cukrowych w 1 gospodarstwie rolnym zajmującym się ich uprawą wyniosła 4,62 ha (w kraju 4,71 ha).

W poszczególnych grupach obszarowych powierzchni użytków rolnych liczba gospodarstw, udział gospodarstw z danej grupy obszarowej w ogólnej liczbie gospodarstw uprawiających buraki cukrowe, a także średnia powierzchnia uprawy przypadająca na 1 gospodarstwo przedstawiały się następująco:

- 22 gospodarstwa rolne, tj. 0,3% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających buraki cukrowe posiadało powierzchnię do 1 ha UR włącznie, przy średniej powierzchni uprawy buraków cukrowych w tych gospodarstwach wynoszącej 0,41 ha,
- 67 gospodarstw rolnych, tj. 0,8% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających buraki cukrowe posiadało powierzchnię od 1 do 2 ha UR, przy średniej powierzchni tej uprawy wynoszącej 0,07 ha,
- 165 gospodarstw rolnych, tj. 2,1% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających buraki cukrowe, posiadało powierzchnię od 2 do 5 ha UR, przy średniej powierzchni tej uprawy wynoszącej 1,15 ha,
- 649 gospodarstw rolnych, tj. 8,1% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających buraki cukrowe, posiadało powierzchnię od 5 do 10 ha UR, przy średniej powierzchni tej uprawy wynoszącej 1,69 ha,

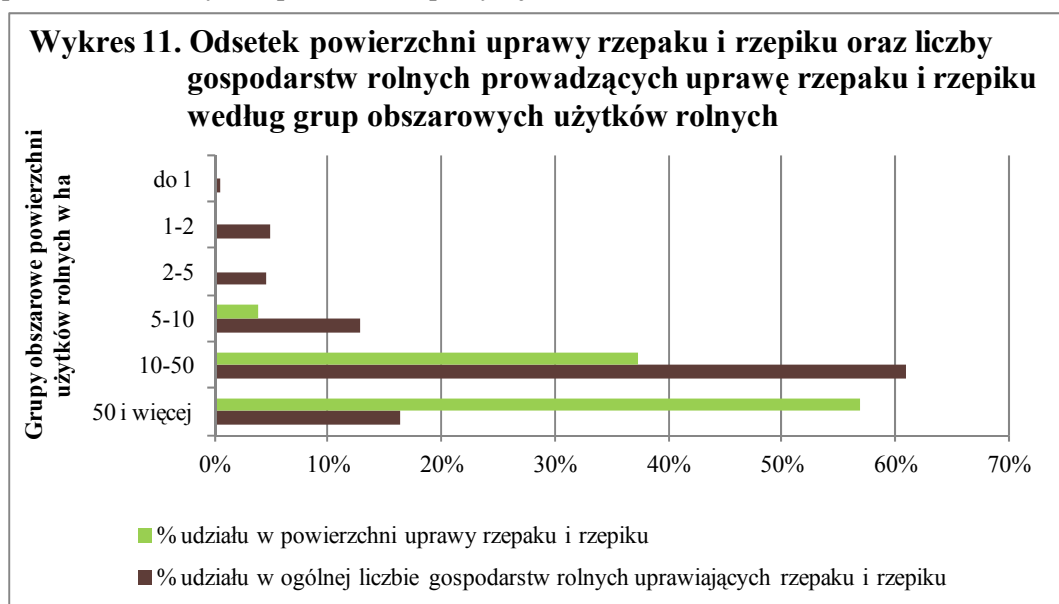
- 6,1 tys. gospodarstw rolnych, tj. 76,2% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających buraki cukrowe, posiadało powierzchnię od 10 do 50 ha UR, przy średniej powierzchni tej uprawy wynoszącej 3,50 ha,
- ponad 1 tys. gospodarstw rolnych, tj. 12,6% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających buraki cukrowe posiadało powierzchnię 50 ha UR i więcej, przy średniej powierzchni uprawy buraków cukrowych w tych gospodarstwach wynoszącej 14,29 ha.

Największa część całego areału uprawy buraków cukrowych w województwie znajdowała się w gospodarstwach posiadających 10–50 UR (57,7%); gospodarstwa te stanowiły równocześnie największą część ogółu gospodarstw prowadzących uprawę buraków cukrowych (76,2%).

Wśród producentów buraków cukrowych w województwie dominowały gospodarstwa, w których buraki cukrowe zajmowały areał 2–5 ha oraz 5–10 ha (odpowiednio 58,4% i 18,3% wszystkich gospodarstw uprawiających buraki cukrowe). W gospodarstwach tych odnotowano również największą część całego areału zasiewów buraków cukrowych, odpowiednio 37,8% oraz 25,5%.

Rzepak i rzepik

Według wyników badania struktury gospodarstw rolnych w województwie kujawsko-pomorskim w 2013 r., powierzchnia uprawy rzepaku i rzepiku wynosiła 105,5 tys. ha i było to o 16,2% mniej niż w 2010 r. (11,7% ogólnej powierzchni zasiewów). Prawie cały areał znajdował się w gospodarstwach rolnych o powierzchni powyżej 1 ha UR.

Liczba gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą rzepaku i rzepiku wynosiła 10,3 tys. stanowiąc 17,0% ogólnej liczby gospodarstw rolnych posiadających grunty pod zasiewami. Odsetek gospodarstw uprawiających rzepak i rzepik osiągnął najniższą wartość (2,4%) wśród gospodarstw o powierzchni 2–3 ha UR i wzrastał wraz z powierzchnią użytków rolnych, przy czym najwyższy (69,6%) udział osiągnął w gospodarstwach posiadających 100 ha UR i więcej.

Podobnie ukształtował się udział powierzchni zasiewów rzepaku i rzepiku w ogólnej powierzchni zasiewów w poszczególnych grupach obszarowych UR, i tak najmniejszy (2,5%) zanotowano w gospodarstwach o areale 2–3 ha, a największy (20,5%) w grupie powyżej 100 ha UR.

Średnia powierzchnia uprawy rzepaku i rzepiku w 1 gospodarstwie rolnym zajmującym się daną uprawą wyniosła 10,25 ha (w kraju – 10,40 ha).

W poszczególnych grupach obszarowych powierzchni użytków rolnych liczba gospodarstw, udział gospodarstw z danej grupy obszarowej w ogólnej liczbie gospodarstw uprawiających rzepak i rzepik, a także średnia powierzchnia uprawy przypadająca na 1 gospodarstwo przedstawiały się następująco:

- 47 gospodarstw rolnych, tj. 0,5% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających rzepak i rzepik posiadało powierzchnię do 1 ha UR włącznie, przy średniej powierzchni uprawy rzepaku i rzepiku w tych gospodarstwach wynoszącej 0,98 ha,
- 502 gospodarstw rolnych, tj. 4,9% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających rzepak i rzepik posiadało powierzchnię od 1 do 2 ha UR, przy średniej powierzchni tej uprawy wynoszącej 1,45 ha,
- 474 gospodarstw rolnych, tj. 4,6% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających rzepak i rzepik posiadało powierzchnię od 2 do 5 ha UR, przy średniej powierzchni tej uprawy wynoszącej 2,63 ha,
- 1,3 tys. gospodarstw rolnych, tj. 12,8% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających rzepak i rzepik posiadało powierzchnię od 5 do 10 ha UR, przy średniej powierzchni tej uprawy wynoszącej 3,05 ha,
- 6,3 tys. gospodarstw rolnych, tj. 60,8% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających rzepak i rzepik posiadało powierzchnię od 10 do 50 ha UR, przy średniej powierzchni tej uprawy wynoszącej 6,30 ha,
- 1,7 tys. gospodarstw rolnych, tj. 16,4% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających rzepak i rzepik posiadało powierzchnię 50 ha UR i więcej, przy średniej powierzchni uprawy rzepaku i rzepiku w tych gospodarstwach wynoszącej 35,55 ha.

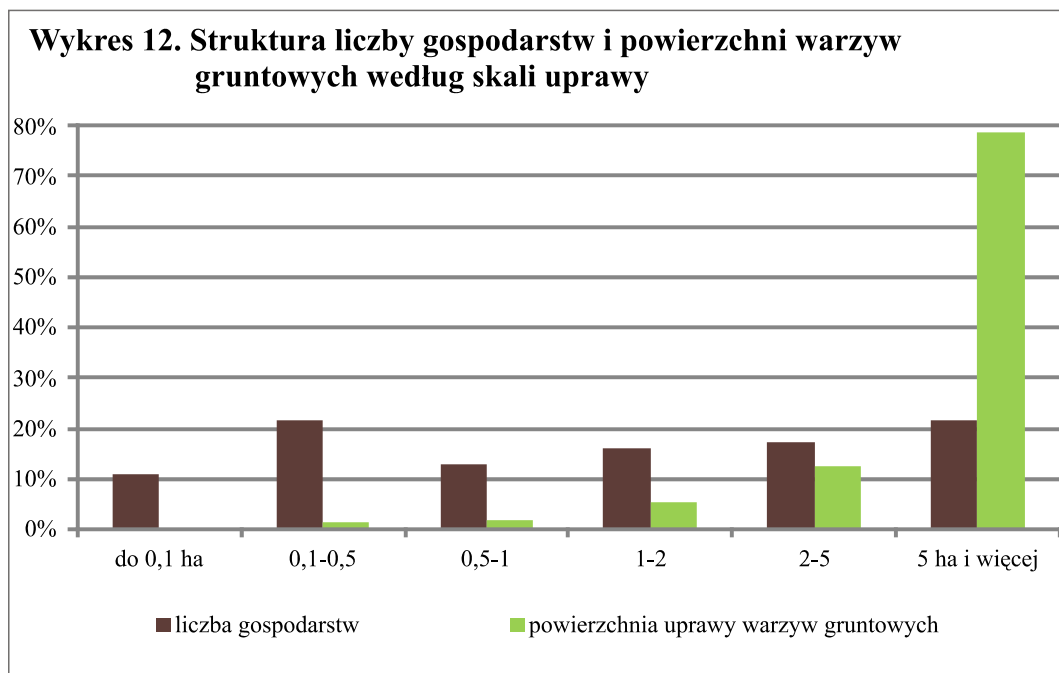
Największa część całego arealu uprawy rzepaku i rzepiku w województwie znajdowała się w gospodarstwach posiadających 50 ha UR i więcej (56,9%), a największa część ogółu gospodarstw prowadzących uprawę rzepaku i rzepiku (60,8%) znajdowała się w gospodarstwach posiadających 10–50 ha UR.

Wśród producentów rzepaku i rzepiku w województwie dominowały gospodarstwa, w których rzepak i rzepik zajmował areal 2–5 ha oraz 5–10 ha (odpowiednio 35,7% i 25,5% wszystkich gospodarstw uprawiających rzepak i rzepik). Największa część całego arealu zasiewów rzepaku i rzepiku znajdowała się w gospodarstwach, w których rzepak i rzepik zajmował areal 20 ha i więcej oraz 10–20 ha (odpowiednio 49,7% i 20,3%).

Warzywa gruntowe

Areal uprawy warzyw gruntowych (bez powierzchni ich uprawy w ogrodach przydomowych) w 2013 r. wynosił 20,0 tys. ha i zajmował w strukturze zasiewów 2,2%. W porównaniu z 2010 r. powierzchnia uprawy warzyw w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha UR, zmniejszyła się o 3,2%.

W 2013 r. w Kujawsko-Pomorskim warzywa gruntowe uprawiano w 4,7 tys. gospodarstw rolnych, tj. 7,8% gospodarstw rolnych prowadzących uprawę ziemiopłodów. Średnia powierzchnia uprawy warzyw gruntowych w 1 gospodarstwie wynosiła 4,23 ha.

Najwyższy odsetek gospodarstw uprawiających warzywa gruntowe odnotowano w grupach obszarowych 5–10 ha UR (20,3% ogółu gospodarstw w tej grupie) oraz 10–15 ha UR (16,8%), natomiast najniższy odsetek wśród gospodarstw o powierzchni 0–1 ha UR (0,4%).

W poszczególnych grupach obszarowych powierzchni użytków rolnych liczba gospodarstw, udział gospodarstw z danej grupy obszarowej w ogólnej liczbie gospodarstw uprawiających warzywa gruntowe, a także średnia powierzchnia uprawy przypadająca na 1 gospodarstwo przedstawiały się następująco:

- 19 gospodarstw rolnych, tj. 0,4% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających warzywa gruntowe posiadało powierzchnię do 1 ha UR włącznie, przy średniej powierzchni uprawy warzyw gruntowych w tych gospodarstwach wynoszącej 0,68 ha,
- 509 gospodarstw rolnych, tj. 10,7% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających warzywa gruntowe posiadało powierzchnię od 1 do 2 ha UR, przy średniej powierzchni tej uprawy wynoszącej 0,44 ha,
- 734 gospodarstwa rolne, tj. 15,5% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających warzywa gruntowe posiadało powierzchnię od 2 do 5 ha UR, przy średniej powierzchni tej uprawy wynoszącej 0,85 ha,
- 965 gospodarstw rolnych, tj. 20,3% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających warzywa gruntowe posiadało powierzchnię od 5 do 10 ha UR, przy średniej powierzchni tej uprawy wynoszącej 1,84 ha,
- 797 gospodarstw rolnych, tj. 16,8% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających warzywa gruntowe posiadało powierzchnię od 10 do 15 ha UR, przy średniej powierzchni tej uprawy wynoszącej 2,51 ha,
- 1,7 tys. gospodarstw rolnych, tj. 36,3% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających warzywa gruntowe posiadało powierzchnię 15 ha UR i więcej, przy średniej powierzchni uprawy warzyw gruntowych w tych gospodarstwach wynoszącej 8,94 ha.

Truskawki i poziomki gruntowe

W 2013 r. powierzchnia uprawy truskawek i poziomek gruntowych wyniosła 1,2 tys. ha. W porównaniu z 2010 r. powierzchnia omawianych upraw w grupie gospodarstw powyżej 1 ha UR była większa o 16,2%.

Uprawą truskawek i poziomek gruntowych w województwie kujawsko-pomorskim w 2013 r. zajmowało się 1,2 tys. gospodarstw, tj. 1,9% ogółu gospodarstw rolnych prowadzących uprawy ziemiopłodów rolnych lub ogrodniczych.

W poszczególnych grupach obszarowych powierzchni powyżej 1 ha UR liczba gospodarstw, udział gospodarstw z danej grupy obszarowej w ogólnej liczbie gospodarstw uprawiających truskawki i poziomki gruntowe, a także średnia powierzchnia uprawy przypadająca na 1 gospodarstwo przedstawiały się następująco:

- 128 gospodarstw rolnych, tj. 11,1% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających truskawki i poziomki gruntowe posiadało powierzchnię od 1 do 2 ha UR, przy średniej powierzchni ich uprawy w tych gospodarstwach wynoszącej 0,20 ha,
- 195 gospodarstw rolnych, tj. 17,0% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających truskawki i poziomki gruntowe posiadało powierzchnię od 2 do 5 ha UR, przy średniej powierzchni ich uprawy wynoszącej 0,28 ha,
- 309 gospodarstw rolnych, tj. 26,9% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających truskawki i poziomki gruntowe posiadało powierzchnię od 5 do 10 ha UR, przy średniej powierzchni ich uprawy wynoszącej 0,55 ha,
- 194 gospodarstwa rolne, tj. 16,9% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających truskawki i poziomki gruntowe posiadało powierzchnię od 10 do 15 ha UR, przy średniej powierzchni ich uprawy wynoszącej 0,86 ha,
- 315 gospodarstw rolnych, tj. 27,4% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających truskawki i poziomki gruntowe posiadało powierzchnię 15 ha UR i więcej, przy średniej powierzchni ich uprawy w tych gospodarstwach wynoszącej 2,62 ha.

ZWIERZĘTA GOSPODARSKIE

W 2013 r. w województwie kujawsko-pomorskim odnotowano 38,8 tys. gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie, co stanowiło 59,5% ogółu gospodarstw rolnych.

Pogłowie poszczególnych gatunków zwierząt w czerwcu 2013 r. wynosiło w tys. sztuk:

- bydło – 470,5 (wzrost o 1,1% w porównaniu z wynikami uzyskanymi z Powszechnego Spisu Rolnego w 2010 r.), w tym krowy – 158,8 (wobec spadku w stosunku do 2010 r. o 10,2%),
- świnie – 1403,5, w tym lochy – 135,9 (wobec spadku odpowiednio o 21,6% i o 28,5%),
- owce – 10,6 (wobec spadku o 24,6%),
- konie – 7,8 (wobec spadku o 16,3%),
- kozy – 3,4 (wobec wzrostu o 17,2%),
- drób ogółem (w wieku powyżej 2 tygodni) – 7099,9 (wobec spadku o 19,8%),
- króliki (samice) – 4,2 (wobec spadku o 45,1%),
- pnje pszczele – 22,4 (wobec wzrostu w stosunku do 2010 r. o 17,6%).

W strukturze stada bydła najwyższy odsetek (38,5%) stanowiło bydło w wieku 2 lat i więcej, a w grupie tej dominowały krowy (33,8% bydła ogółem). Cielęta poniżej 1 roku życia stanowiły 31,6%, a młode bydło w wieku 1–2 lata – 29,9% bydła ogółem.

W stadzie świń przeważały tuczniki o wadze 50 kg i więcej (30,3%) oraz prosięta do 20 kg (30,2%). Lochy na chów stanowiły 9,7% pogłowia świń ogółem.

Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych w 2013 r. wynosiła 44,7 szt. **Obsada trzody chlewnej** na 100 ha gruntów ornych wynosiła 151,4 sztuk.

Średnio w województwie **na 1 gospodarstwo rolne** ogółem przypadało:

- bydła – 7,2 szt. (w Polsce – 4,1 szt.),
- świń – 21,6 szt. (w Polsce – 8,0 szt.),
- koni i kóz – 0,1 szt. (tak samo jak w Polsce),
- owiec – 0,2 szt. (tak samo jak w Polsce),
- drobiu ogółem – 109,0 szt. (w Polsce – 104,4 szt.).

W 2013 r. w gospodarstwach najmniejszych obszarowo (tj. o powierzchni do 1 ha UR włącznie) znajdowało się odpowiednio 0,02% wojewódzkiego pogłowia bydła, 0,1% – świń, 0,01% – koni, 18,7% – drobiu ogółem oraz 46,1% ogólnej liczby pni pszczelich.

Gospodarstwa rolne o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha, utrzymywały na stanie większość wojewódzkiej populacji zwierząt gospodarskich poszczególnych gatunków. Najwyższy odsetek pogłowia wszystkich omawianych gatunków odnotowano w gospodarstwach o powierzchni 15 ha i więcej użytków rolnych:

- bydła – 75,0%,
- świń – 76,6%,
- owiec – 81,7%,
- koni – 52,1%,
- kóz – 67,5%,
- drobiu – 40,5%,
- samic króliczych – 5,0%,
- pni pszczelich – 15,7%,
- pozostałych zwierząt utrzymywanych na rzeź – 85,8%.

Obsada zwierząt gospodarskich w sztukach na 1 gospodarstwo według grup obszarowych użytków rolnych kształtowała się następująco:

- do 5 ha:
 - bydło – 0,4 (w Polsce – 0,4),
 - trzoda chlewna – 1,3 (w Polsce – 0,7),
 - owce – 0,014 (w Polsce – 0,08),
 - konie 0,1 (tak samo jak w Polsce),
 - kozy – 0,03 (w Polsce – 0,06),
 - drób ogółem – 141,1 (w Polsce – 95,1),
- 5 – 10 ha:
 - bydło – 3,1 (w Polsce – 2,3),
 - trzoda chlewna – 8,7 (w Polsce – 4,2),
 - owce – 0,1 (tak samo jak w Polsce),

- konie – 0,1 (tak samo jak w Polsce),
- kozy – 0,03 (w Polsce – 0,05),
- drób ogółem – 43,3 (w Polsce – 57,6),
- 10 ha i więcej:
 - bydło – 14,3 (w Polsce – 14,0),
 - trzoda chlewna – 43,0 (w Polsce – 27,6),
 - owce – 0,3 (w Polsce – 0,5),
 - konie – 0,2 (w Polsce – 0,3),
 - kozy – 0,1 (w Polsce – 0,1),
 - drób ogółem – 118,7 (w Polsce – 104,4).

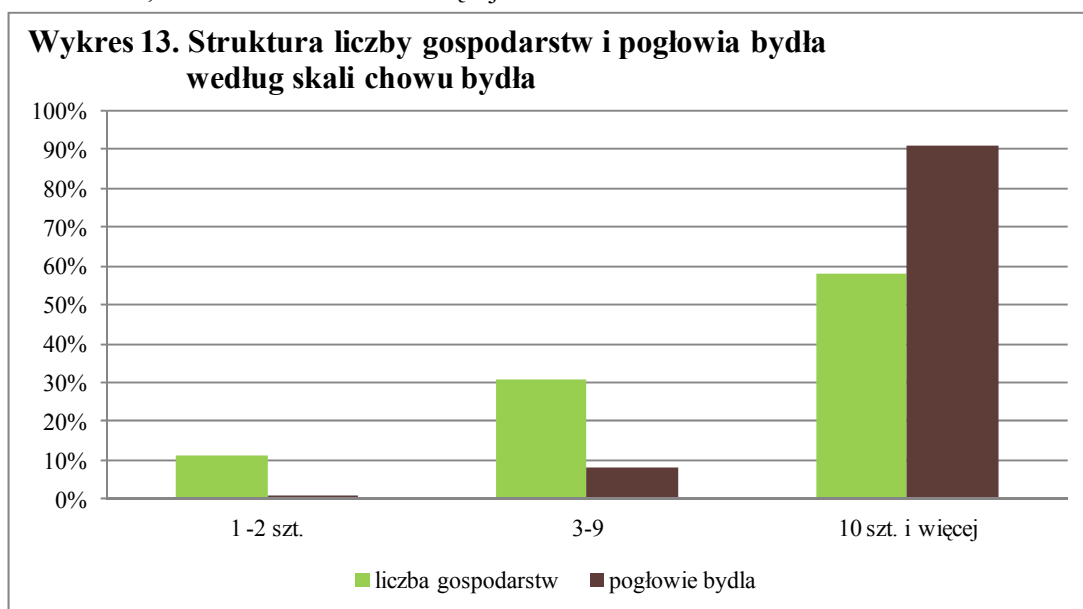
Bydło

Według wyników BSGR 2013 w województwie kujawsko-pomorskim chów i hodowlę bydła prowadziło 22,4 tys. gospodarstw rolnych (w Polsce – 424,4 tys.).

Ponad połowa (57,7%) gospodarstw prowadzących produkcję zwierzęcą w województwie posiadała bydło. Analiza liczby gospodarstw rolnych utrzymujących bydło w poszczególnych grupach obszarowych UR wykazała, że ich udział w ogólnej liczbie gospodarstw posiadających zwierzęta był największy w grupie obszarowej 15 ha UR i więcej – 70,7%.

Przeciętnie, wśród gospodarstw utrzymujących bydło:

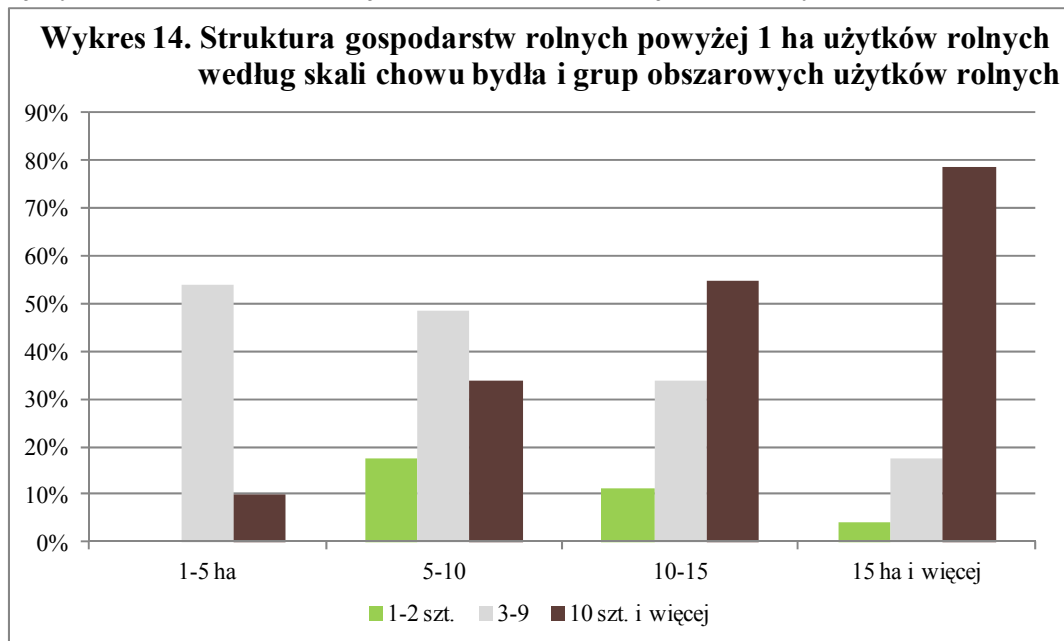
- 11,1% posiadało 1–2 szt.,
- 31,0% " 3–9 szt.,
- 57,9% " 10 szt. i więcej.

Wśród gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha UR największy odsetek w grupach obszarowych 1–5 ha i 5–10 ha UR stanowiły podmioty utrzymujące 3–9 szt. bydła (odpowiednio 53,9% i 48,4%), a w grupach 10–15 ha oraz 15 ha UR i więcej najliczniejsze były gospodarstwa z 10 i więcej sztukami bydła (porównywalnie 54,8% i 78,5%).

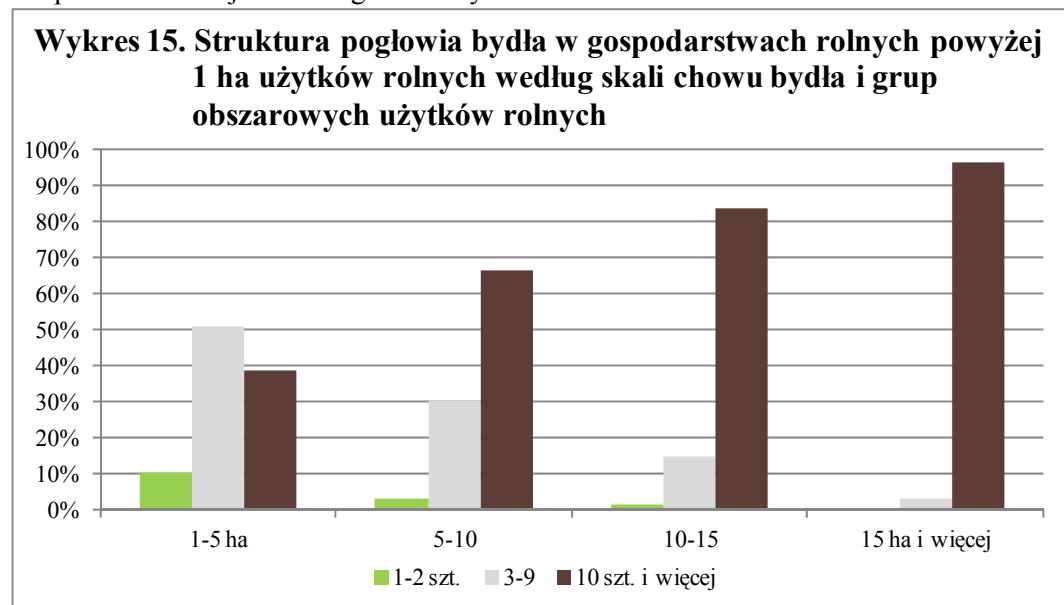
W 2013 r. prawie 100% stanu bydła w województwie znajdowało się w gospodarstwach posiadających więcej niż 1 ha użytków rolnych. Wyniki badania wykazały ponadto, że 0,8% pogłowia

bydła utrzymywano w gospodarstwach posiadających 1–2 szt. bydła, 8,3% – w jednostkach posiadających 3–9 szt., a 90,9% – w jednostkach z 10 i więcej sztukami bydła.

Odsetek pogłowia bydła utrzymywanego w gospodarstwach powyżej 1 ha UR o najmniejszej skali chowu, tj. posiadających tylko 1–2 szt. bydła, wyraźnie zmniejszał się wraz ze wzrostem powierzchni UR, i tak w podmiotach o powierzchni: 1–5 ha wynosił 10,1%, 5–10 ha – 3,2%, 10–15 ha – 1,3%, a 15 ha i więcej – już tylko 0,2%.

Aż 96,5% pogłowia bydła utrzymywanego w gospodarstwach o areale 15 ha UR i więcej znajdowało się w jednostkach o największej skali chowu, tj. 10 szt. i więcej; ta grupa gospodarstw posiadała ponad 72% wojewódzkiego stada bydła.

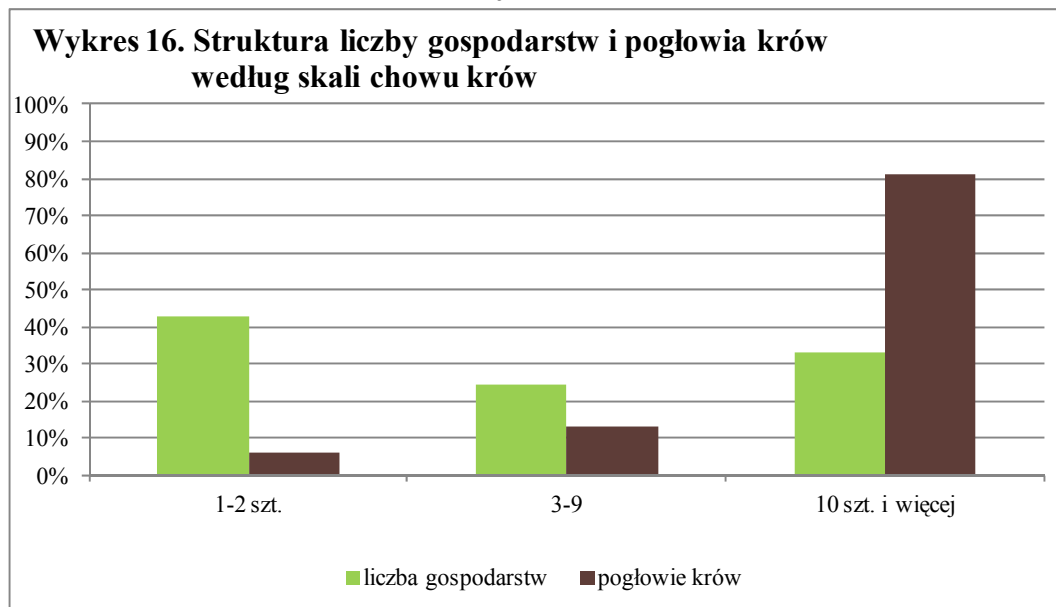

Obsada tego gatunku zwierząt na 100 ha UR wynosiła 44,7 szt. (w Polsce – 40,3 szt.). Przeciętnie na 1 gospodarstwo rolne utrzymujące bydło przypadało 21,0 szt. bydła (w Polsce było to 14,0 szt.).

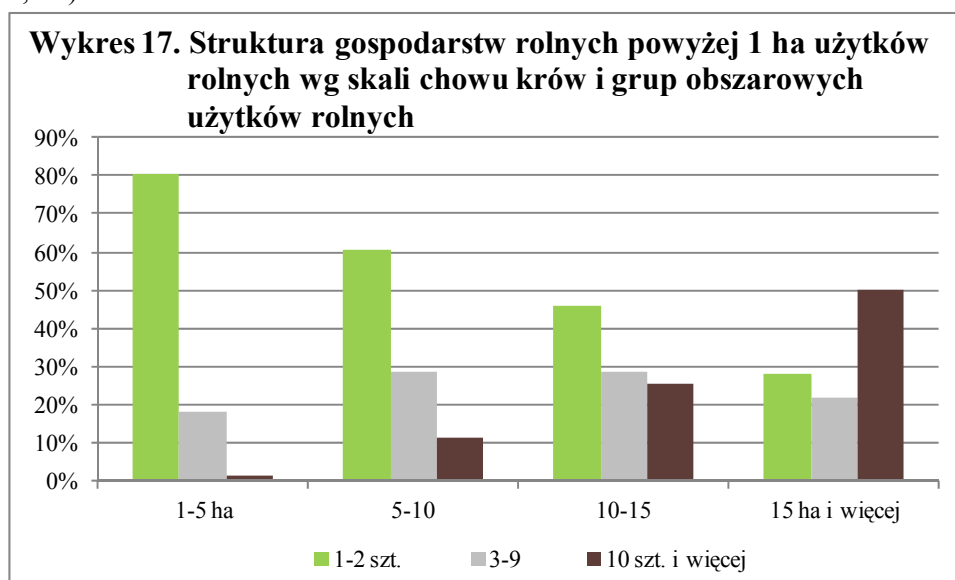
W 2013 r. chowem i hodowlą **krów** w Kujawsko-Pomorskim zajmowało się 16,6 tys. gospodarstw (w Polsce – 356,8 tys.), w tym prawie 100% to jednostki powyżej 1 ha UR.

Przeciętnie w województwie, wśród gospodarstw utrzymujących krowy:

- 42,5% posiadało 1–2 szt.,
- 24,5% " 3–9 szt.,
- 33,1% " 10 szt. i więcej.

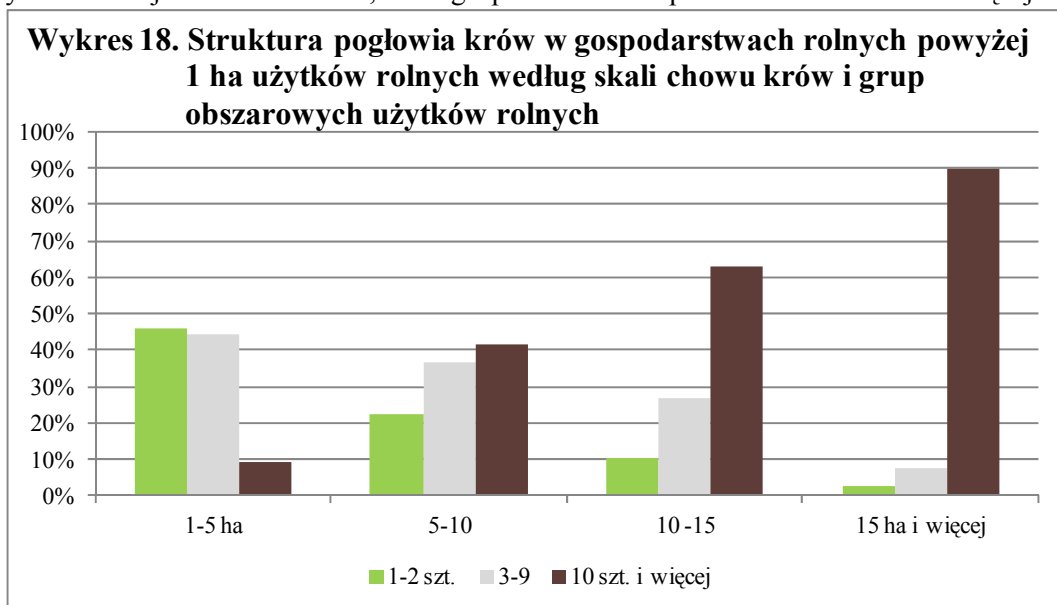
Wśród gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha UR największy odsetek podmiotów utrzymujących 1–2 krowy odnotowano w grupie obszarowej użytków rolnych 1–5 ha (80,6%). W grupie obszarowej 15 ha UR i więcej największy był odsetek jednostek utrzymujących 10 krów i więcej (50,3%).

Wyniki badania wykazały, że 5,9% pogłowia krów znajdowało się w gospodarstwach posiadających 1–2 krowy, 13,2% – posiadających 3–9 krów, a 80,9% – w jednostkach utrzymujących 10 krów i więcej.

Odsetek pogłowia krów utrzymywanych w gospodarstwach powyżej 1 ha UR o najmniejszej skali chowu, tj. posiadających tylko 1–2 krowy, wyraźnie zmniejszał się wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych, i tak w podmiotach o powierzchni UR: 1–5 ha wynosił 46,2%, 5–10 ha – 22,2%, 10–15 ha – 10,6%, a 15 ha i więcej wynosił 2,6%.

W gospodarstwach rolnych o największej skali chowu krów, tj. utrzymujących 10 szt. i więcej, odsetek pogłowia krów zdecydowanie wzrastał wraz ze wzrostem areалу, tj. z 9,5% w jednostkach z grupy obszarowej 1–5 ha UR do 89,6% w gospodarstwach o powierzchni 15 ha UR i więcej.

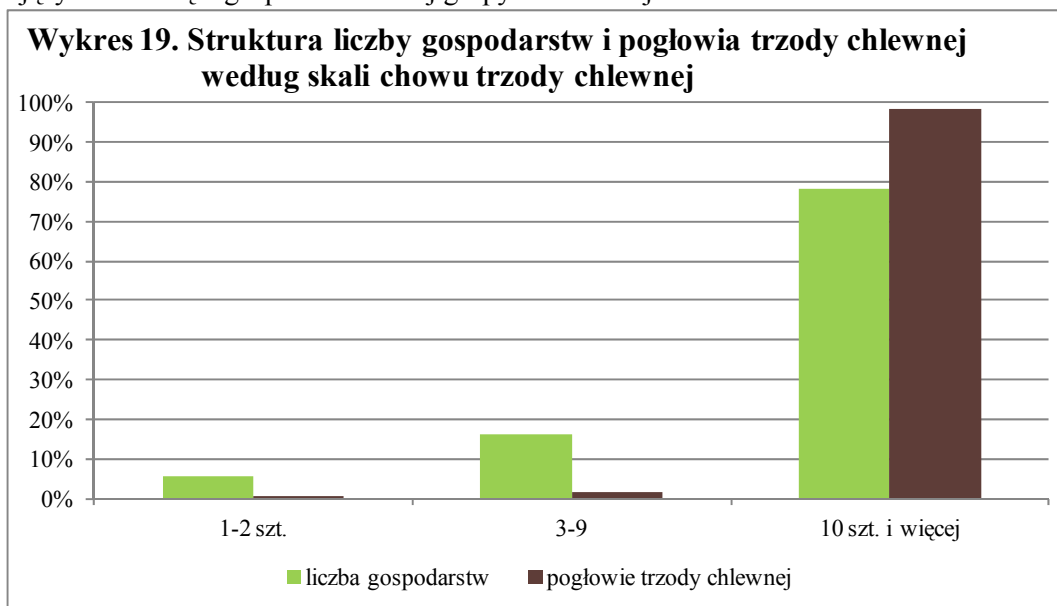

W 2013 r. obsada krów na 100 ha użytków rolnych wynosiła 15,1 szt. (w Polsce było to 17,1 szt.). Na 1 gospodarstwo posiadające bydło przypadało średnio 7,1 krów (w Polsce – 5,9 krów), a na 1 gospodarstwo utrzymujące krowy przypadało 9,6 krów (w Polsce – 7,0 krów).

Świnie

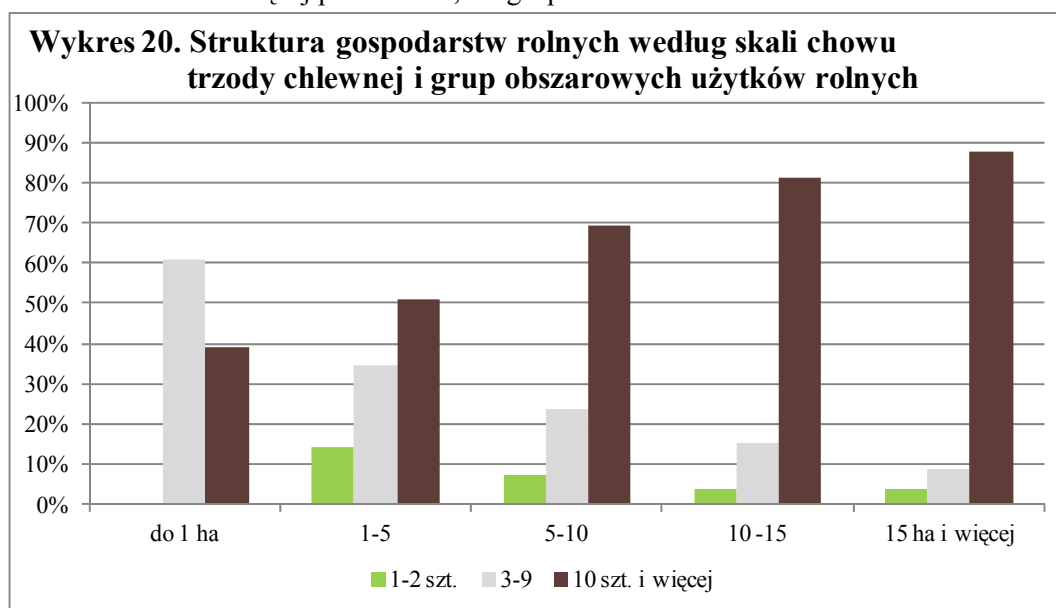
W województwie kujawsko-pomorskim w 2013 r. chowem i hodowlą świń zajmowało się 20,8 tys. gospodarstw (w Polsce – 278,4 tys.), w tym podmioty o powierzchni powyżej 1 ha UR stanowiły 99,8%.

Wśród wszystkich gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie chów i hodowlę świń prowadziło 53,7% jednostek w województwie. Najwyższy odsetek gospodarstw utrzymujących świnie odnotowano w jednostkach posiadających 10–15 ha UR – 62,4% wszystkich gospodarstw posiadających zwierzęta gospodarskie z tej grupy obszarowej.

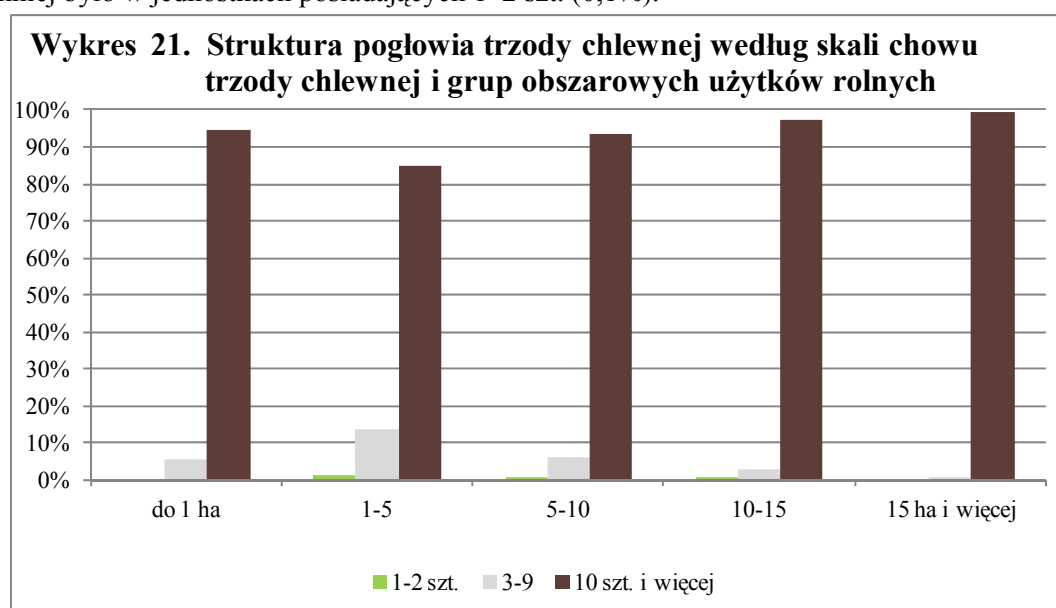
Przeciętnie w województwie, wśród gospodarstw utrzymujących trzodę chlewną:

- 1–2 świnie posiadało 5,4% gospodarstw,
- 3–9 świń ” 16,2%,
- 10–49 świń ” 47,4%,
- 50–99 świń ” 17,1%,
- 100–199 świń ” 8,1%,
- 200 świń i więcej posiadało 5,8% gospodarstw.

Wyniki badania RGSR wykazały, że we wszystkich grupach obszarowych powyżej 1 ha UR najczęściej było gospodarstw posiadających 10–49 świń, kolejno w grupach UR: 1–5 ha – 48,8%, 5–10 ha – 58,8%, 10–15 ha – 56,1%, a 15 ha UR i więcej – 36,1%.

Wyniki badania wykazały ponadto, że największa część, tj. 98,4% ogólnego pogłowia świń w województwie, znajdowała się w gospodarstwach utrzymujących 10 szt. i więcej trzody chlewnej, a najmniej było w jednostkach posiadających 1–2 szt. (0,1%).

W gospodarstwach powyżej 1 ha UR odsetek zwierząt utrzymywanych w jednostkach o najmniejszej skali chowu (1–2 szt.) zmniejszał się wraz ze wzrostem areálu gospodarstwa (od 1,3% w gospodarstwach 1–5 ha UR do 0,05% w gospodarstwach z 15 ha UR i więcej). Odwrotna sytuacja miała miejsce w grupie jednostek o skali chowu 10 świń i więcej, gdzie odsetek ten zwiększał się wraz ze wzrostem powierzchni (od 85,0% dla jednostek z 1–5 ha UR do 99,5% w gospodarstwach o powierzchni 15 ha UR i więcej).

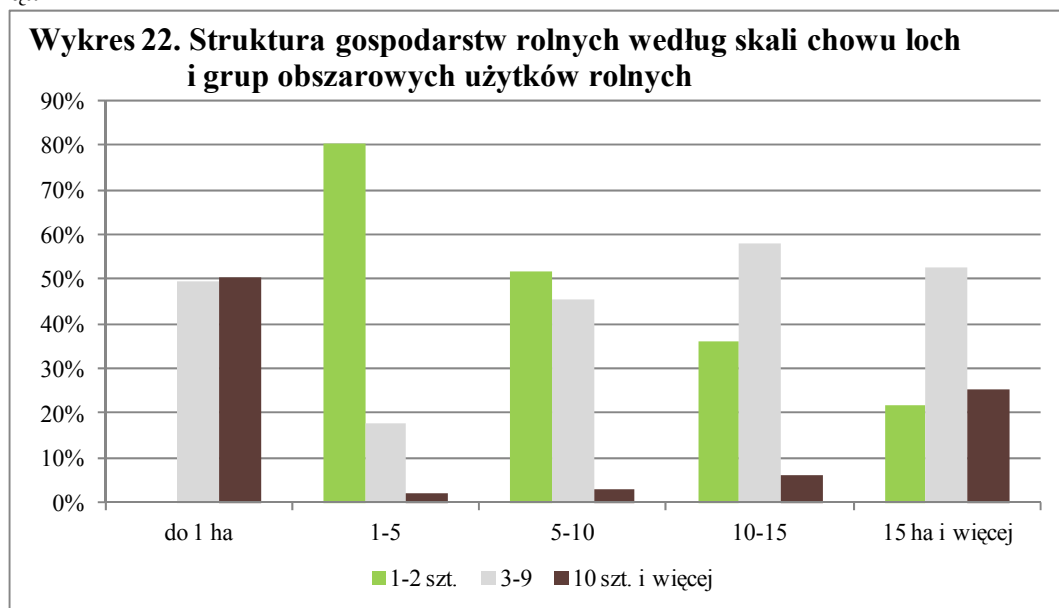
Obsada świń na 100 ha użytków rolnych wynosiła w województwie 133,4 szt. (w Polsce – 78,0 szt.). Na 1 gospodarstwo prowadzące chów i hodowlę świń przypadało średnio 67,4 świń (w Polsce – 41,0 szt.).

Chowem loch zajmowało się 18,3 tys. gospodarstw rolnych, tj. 87,8% gospodarstw utrzymujących trzodę chlewną ogółem (w Polsce odpowiednio 179,8 tys. i 64,6%).

Przeciętnie, wśród gospodarstw utrzymujących lochy:

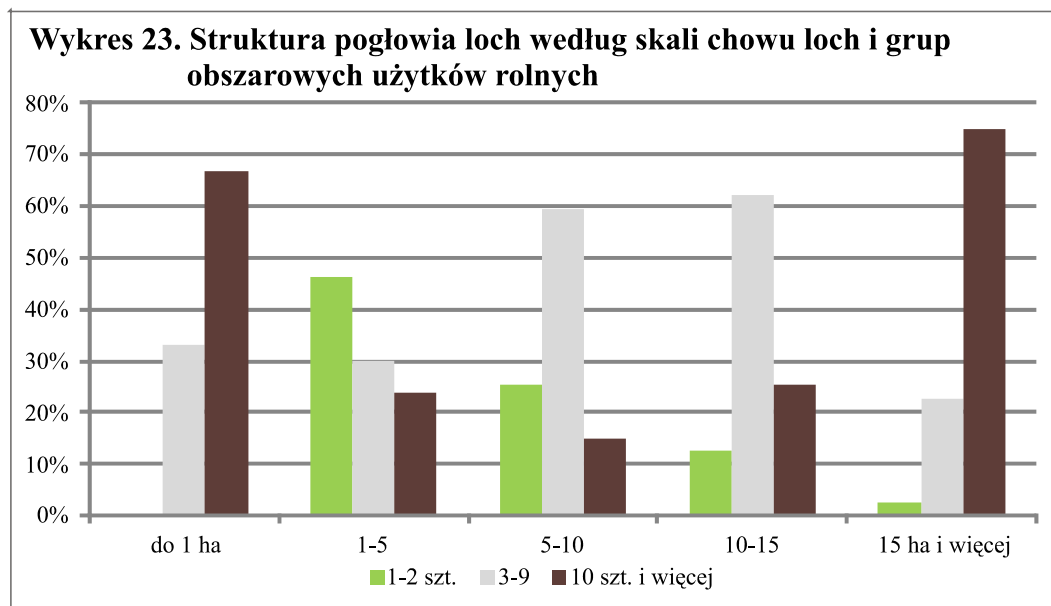
- 36,6% gospodarstw posiadało 1–2 szt.,
- 49,6% " 3–9 szt.,
- 12,7% " 10–49 szt.,
- 1,2% " 50 szt. i więcej.

Wyniki badania wykazały, że w 2013 r. 7,3% pogłowia loch znajdowało się w gospodarstwach utrzymujących 1–2 maciory, 31,9% – w gospodarstwach mających 3–9 maciory, 32,6% – pozostawało w posiadaniu jednostek z 10–49 maciorymi, a 28,3% w gospodarstwach z 50 szt. i więcej tych zwierząt.

W jednostkach powyżej 1 ha UR o najmniejszej skali chowu (1–2 szt.) wielkość pogłowia loch malała wraz ze wzrostem wielkości gospodarstwa. Największy odsetek zanotowano w gospodarstwach posiadających 1–5 ha UR (46,3%), a najmniejszy – mających 15 ha UR i więcej (2,7%). Odwrotna sytuacja miała miejsce w grupie gospodarstw o skali chowu 50 szt. i więcej, gdzie dla jednostek od 1 do 5 ha UR odsetek pogłowia loch wynosił 2,7%, a dla grupy 15 ha UR i więcej – 38,1%.

W województwie kujawsko-pomorskim obsada loch na 100 ha użytków rolnych wynosiła 12,9 szt. (w Polsce – 7,0 szt.).

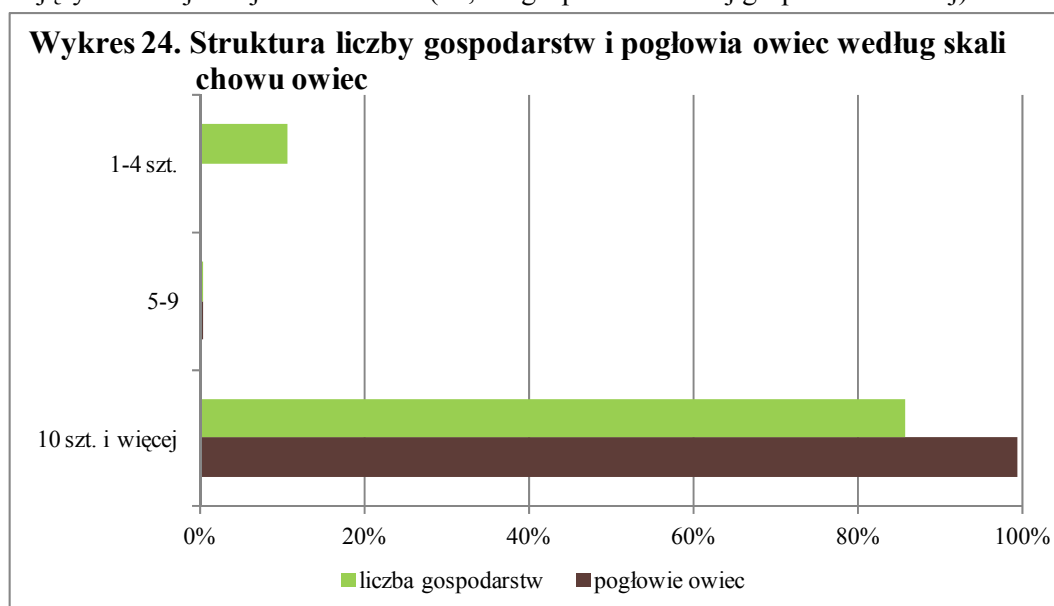

Na 1 gospodarstwo prowadzące chów i hodowlę trzody chlewnej przypadało 6,5 lochy, a na 1 gospodarstwo rolne utrzymujące maciory przypadało ich 7,4 sztuk (w Polsce odpowiednio – 3,7 szt. i 5,7 szt.).

Owce

W 2013 r. chowem i hodowlą owiec w województwie kujawsko-pomorskim zajmowało się tylko 196 gospodarstw i stanowiły zaledwie 0,5% gospodarstw prowadzących produkcję zwierzęcą. Wszystkie należały do grupy o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

Pogłowie owiec w województwie wynosiło 10,6 tys. szt. Większość pogłowia tych zwierząt znajdowała się w grupie gospodarstw o areale 15 ha UR i więcej (81,7% stada ogółem) i posiadających co najmniej 10 szt. owiec (99,5% gospodarstw w tej grupie obszarowej).

Obsada owiec na 100 ha użytków rolnych w województwie wynosiła 1,0 szt. (w Polsce – 1,8 szt.). Na 1 gospodarstwo prowadzące chów i hodowlę owiec przypadało 54,2 szt. (w Polsce – 27,8 szt.).

Konie

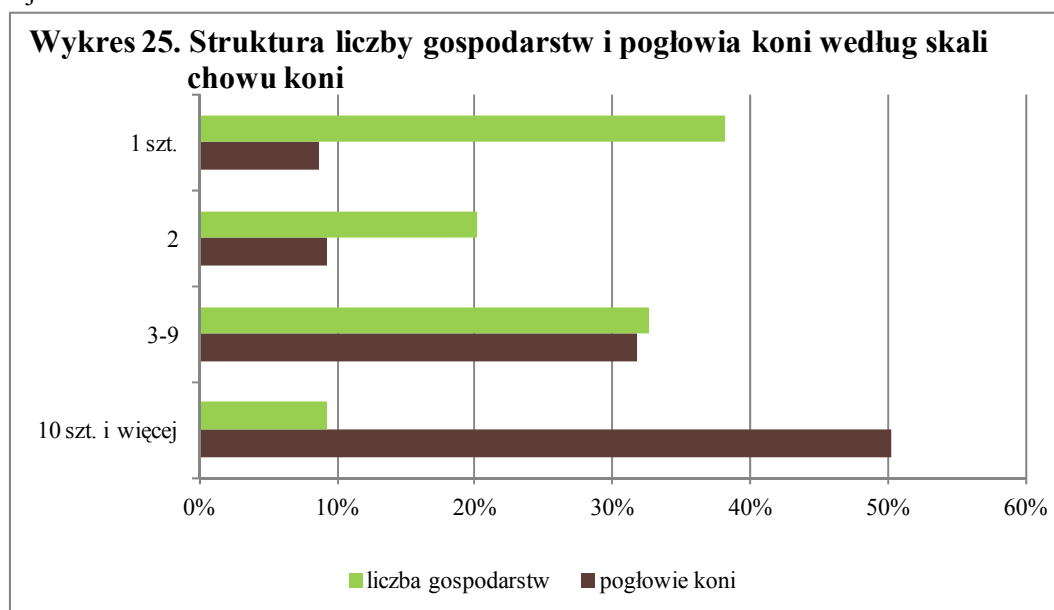
Wyniki badania wykazały, że w województwie w 2013 r. chowem i hodowlą koni zajmowało się 1,8 tys. gospodarstw rolnych, co stanowiło 4,6% wszystkich gospodarstw posiadających zwierzęta gospodarskie. W ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących konie, prawie 100% stanowiły gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha UR.

Przeciętnie w województwie, wśród gospodarstw utrzymujących konie:

- 38,1% gospodarstw posiadało 1 konia,
- 20,2% " 2 konie,
- 32,6% " 3–9 koni,
- 9,2% " 10 koni i więcej.

Wśród gospodarstw utrzymujących konie największy odsetek (38,7%) należał do grupy obszarowej posiadającej co najmniej 15 ha UR.

Pogłowie koni w 2013 r. w województwie kujawsko-pomorskim liczyło 7,8 tys. sztuk. Ponad połowa wojewódzkiego stada koni (50,2%) znajdowała się w gospodarstwach utrzymujących 10 szt. i więcej. W grupie tej aż 63,5% ogólnego pogłowia koni posiadały gospodarstwa o powierzchni co najmniej 15 ha UR.

Obsada koni na 100 ha użytków rolnych wynosiła 0,7 szt. (w kraju – 1,4 szt.). Przeciętnie na 1 gospodarstwo prowadzące chów i hodowlę koni przypadało ich 4,4 szt. (w Polsce – 2,4 sztuki).

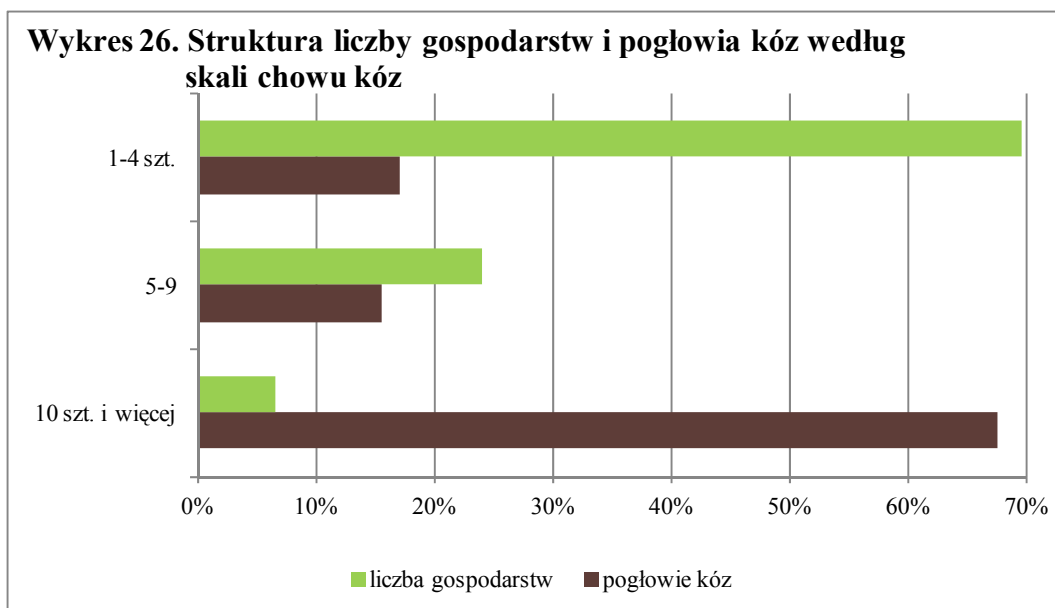
Kozy

W 2013 r. chowem i hodowlą kóz w województwie kujawsko-pomorskim zajmowały się 352 gospodarstwa i stanowiły one 0,9% ogółu gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie.

Przeciętnie, wśród gospodarstw utrzymujących kozy:

- 69,6% posiadało 1–4 szt.,
- 24,1% " 5–9 szt.,
- 6,5% " 10 szt. i więcej.

Pogłowie kóz w województwie wynosiło 3,4 tys. szt., a największa jego część (63,3%) utrzymywana była w gospodarstwach posiadających co najmniej 15 ha UR i utrzymujących 10 kóz i więcej.

Obsada kóz na 100 ha użytków rolnych wynosiła 0,3 szt. (w Polsce – 0,6 szt.), a na 1 gospodarstwo zajmujące się chowem lub hodowlą kóz przypadało ich średnio 9,8 szt. (w Polsce – 4,2 szt.).

Drób

Pogłowia drobiu ogółem w województwie kujawsko-pomorskim w 2013 r. wynosiło 7099,9 tys. szt. Struktura gatunkowa drobiu kształtowała się następująco:

- **drób kurzy** stanowił 89,8% pogłowia ogółem,
- **gęsi** – 4,3%,
- **indyki** – 3,6%,
- **kaczki** – 2,1%,
- **drób pozostały** stanowił 0,3%.

Obsada drobiu ogółem na 100 ha UR wynosiła 674,7 szt. a na 1 gospodarstwo utrzymujące zwierzęta gospodarskie przypadało przeciętnie 183,1 szt. (w Polsce odpowiednio – 1021,2 szt. i 187,0 szt.).

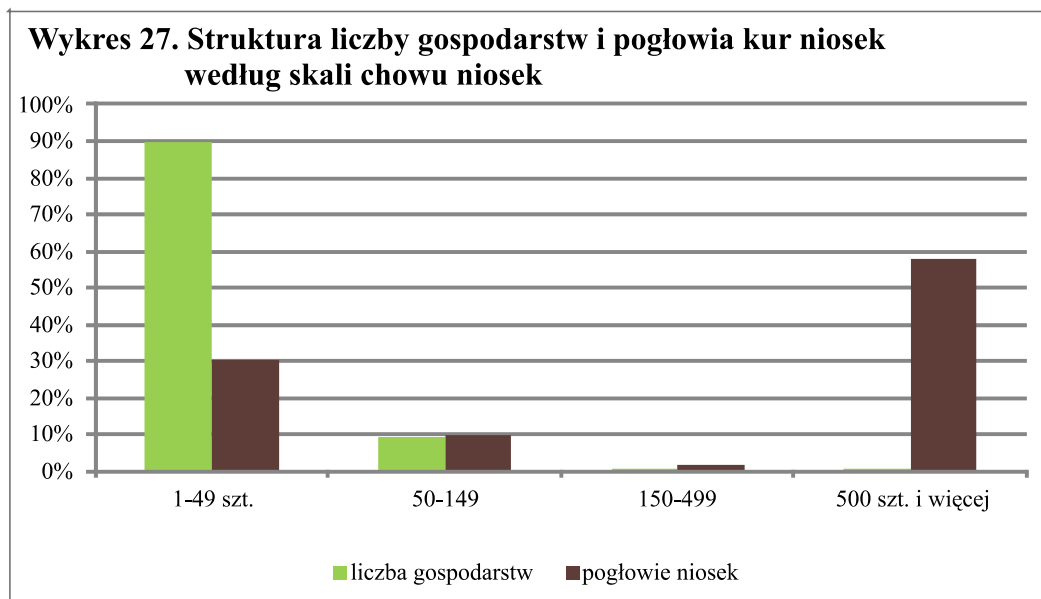
Pogłowia **drobiu kurzego** wynosiło w województwie 6372,8 tys. sztuk (w Polsce – 130549,7 tys. szt.). Chowem i hodowlą tego gatunku zajmowało się 24,8 tys. gospodarstw, co stanowiło blisko 98% hodowców drobiu ogółem i 64,1% gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie.

Najwięcej, bo 83,2% było gospodarstw, które posiadały 1-49 szt. drobiu kurzego, jednak największy odsetek pogłowia tego gatunku (88,6%) znajdował się w gospodarstwach zajmujących się chowem fermowym (500 i więcej sztuk).

Obsada drobiu kurzego na 100 ha UR wynosiła 605,6 szt (w Polsce – 893,6 szt.). Na 1 gospodarstwo zajmujące się chowem drobiu kurzego przypadało średnio 256,6 szt., a na 1 gospodarstwo utrzymujące zwierzęta gospodarskie przypadało 164,4 szt. (w kraju odpowiednio – 230,3 szt. i 163,6 szt.).

Aż 92,2% ogółu gospodarstw utrzymujących drób kurzy zajmowało się chowem **niosek kurzych**, których populacja liczyła 1380,7 tys. sztuk (w Polsce – 50492,9 tys. szt.), co stanowiło niespełna 22% pogłowia drobiu kurzego.

Blisko 90% gospodarstw utrzymywało do 49 kur niosek. Stada liczące 500 kur i więcej posiadało tylko 0,2% jednostek, ale znajdowała się w nich większa część całej populacji niosek – 58,1%.

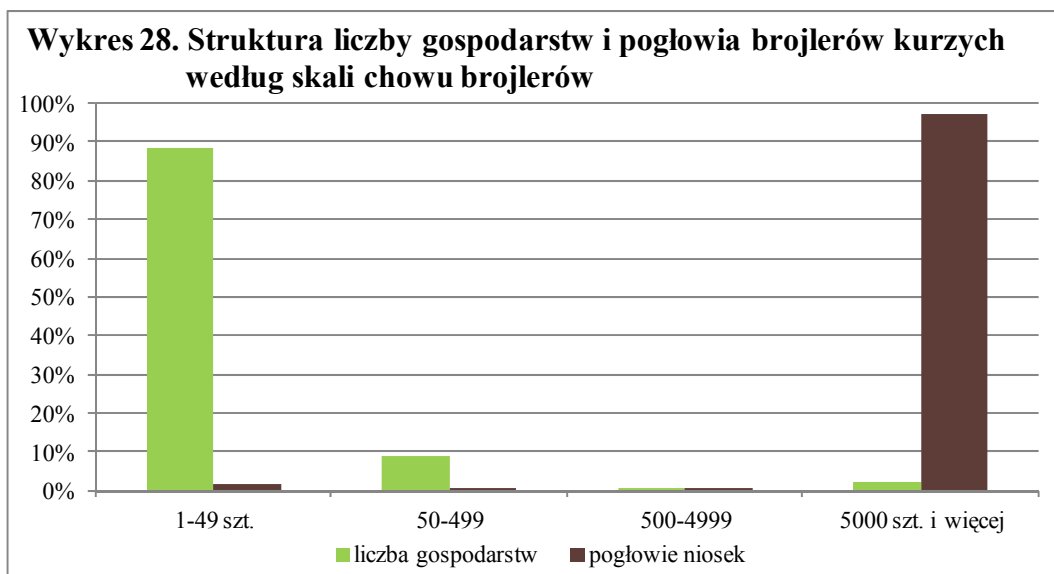

Największy odsetek jednostek zajmujących się chowem kur niosek (35,3%) oraz największy odsetek pogłowia tego gatunku (36,9%) należał do grupy gospodarstw posiadających co najmniej 15 ha UR.

Obsada kur niosek na 100 ha UR wynosiła 131,2 szt. (w Polsce – 345,6 szt.) Na 1 gospodarstwo posiadające nioski przypadało ich średnio 60,3 szt., a na 1 gospodarstwo z drobiem kurzym – 55,6 szt. (w kraju odpowiednio – 97,9 szt. i 89,1 szt.).

Chowem **brojlerów kurzych** zajmowało się 4,5 tys. gospodarstw, czyli 18,3% jednostek utrzymujących drób kurzy. Pogłowie brojlerów liczyło 4295,3 tys. sztuk, co stanowiło 67,4% drobiu kurzego.

Większość gospodarstw (88,6%) posiadała do 49 brojlerów, ale w gospodarstwach o tej skali chowu znajdowało się zaledwie 1,9% ich pogłowia. Brojlery utrzymywane były przede wszystkim w gospodarstwach zajmujących się fermowym chowem drobiu (500 szt. i więcej) i stanowiły 97,6% pogłowia.

Największy odsetek gospodarstw zajmujących się chowem brojlerów należał do grupy obszarowej 15 ha UR i więcej – 36,0%. W tej grupie znajdowała się również największa część wojewódzkiego stada brojlerów kurzych (42,8%).

Obsada brojlerów na 100 ha UR wynosiła 408,2 szt. (517,4 szt. w Polsce). Na 1 gospodarstwo zajmujące się chowem brojlerów kurzych przypadało ich 947,1 szt., a na 1 gospodarstwo z drobiem kurzym – 172,9 sztuki (w kraju odpowiednio 1155,8 szt. i 133,4 szt.).

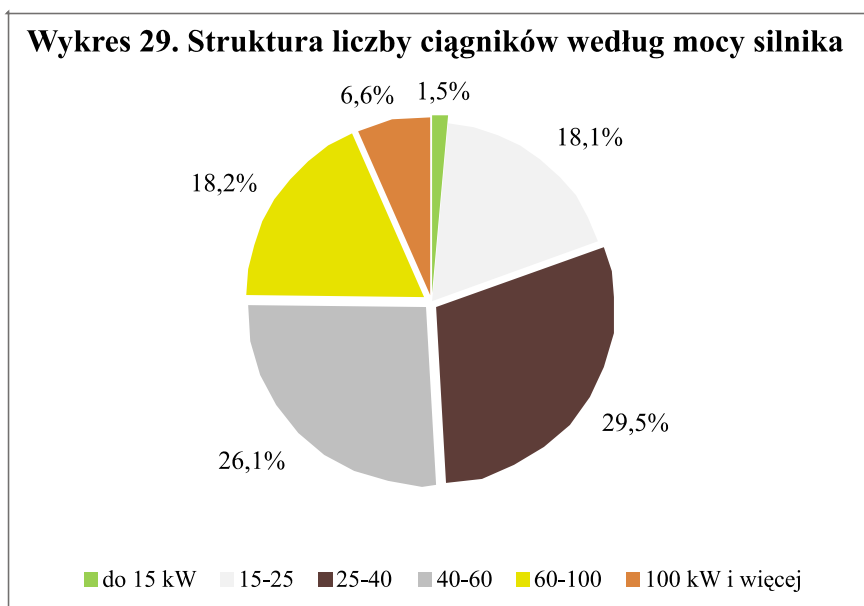
CIĄGNIKI, MASZYNY I URZĄDZENIA ROLNICZE

W 2013 r. w województwie kujawsko-pomorskim 48,3 tys. gospodarstw rolnych, tj. 74,2% wszystkich jednostek, posiadało ciągniki własne lub wspólne (w Polsce – 953,9 tys., czyli 66,8% ogółu gospodarstw). Znajdowało się w nich 89,2 tys. tych pojazdów. W porównaniu z danymi z Powszechnego Spisu Rolnego 2010 liczba ciągników w województwie kujawsko-pomorskim wzrosła o prawie 1%.

Aż 99,6% gospodarstw wyposażonych w ciągniki należało do grupy obszarowej podmiotów posiadających więcej niż 1 ha UR. Największy odsetek stanowiły wśród nich gospodarstwa o powierzchni 5–10 ha UR i 15–30 ha UR (odpowiednio 25,1% i 23,9%) i znajdowało się w nich odpowiednio 17,2% i 29,1% ogólnej liczby ciągników.

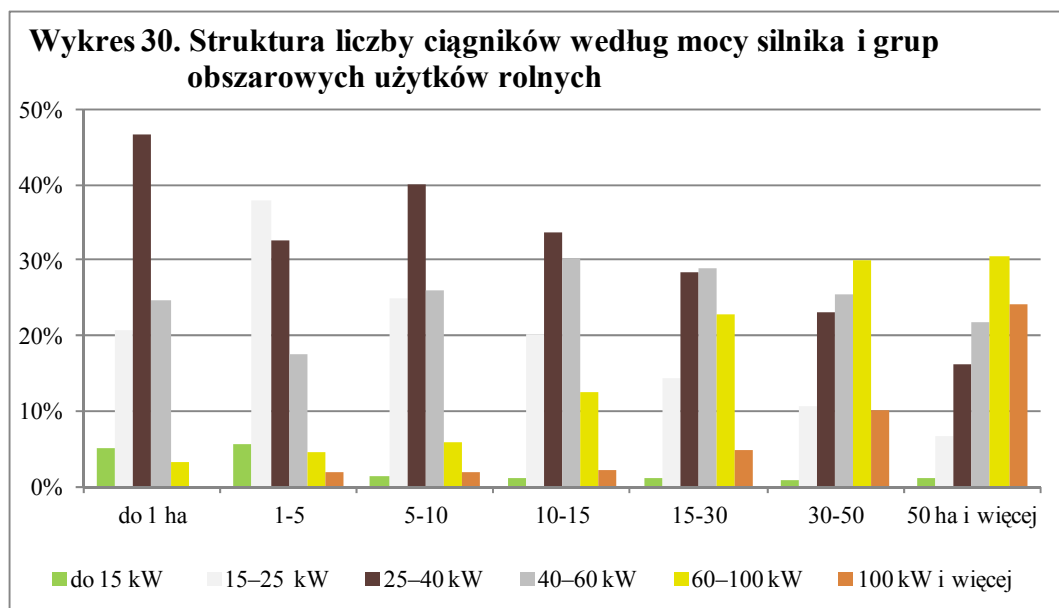
Liczba ciągników przypadająca na 1 gospodarstwo powyżej 1 ha UR wyposażone w te pojazdy rosła wraz ze wzrostem areалу – od 1,1 szt. w gospodarstwach najmniejszych (1–5 ha UR) do 4,1 szt. w gospodarstwach posiadających co najmniej 50 ha UR.

Największy odsetek gospodarstw w województwie stanowiły gospodarstwa wyposażone w ciągniki o mocy 25–40 kW (48,2%) i 40–60 kW (40,4%); w gospodarstwach tych spisano odpowiednio 29,5% i 26,1% ogólnej liczby ciągników w województwie.

Najmniej było gospodarstw posiadających ciągniki o najmniejszej (do 15kW) i o największej mocy (100 kW i więcej) odpowiednio 2,6% i 9,3%.

Największy udział ciągników o mocy silnika 25–40 kW (wśród jednostek powyżej 1 ha UR) posiadały gospodarstwa o powierzchni 5–10 ha UR, tj. 40,1% ogólnej liczby ciągników w tej grupie obszarowej. Odsetek ten malał wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych osiągając 16,2% dla jednostek o areale 50 ha UR i więcej. Najwyższy odsetek ciągników o największej mocy silnika, czyli 100 kW i więcej odnotowano w gospodarstwach o powierzchni 50 ha UR i więcej – 24,0% ogółu ciągników w tej grupie obszarowej.

W województwie kujawsko-pomorskim na 100 gospodarstw rolnych ogółem przypadało 137 szt. ciągników, a na 100 gospodarstw posiadających ciągniki –187,7 szt. (w Polsce – 100,5 i 150,5). Średnia powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 ciągnik wynosiła 11,8 ha (10,2 ha w kraju). W 2013 r. w badaniu zebrano również dane dotyczące wyposażenia gospodarstw w **maszyny i urządzenia rolnicze**. Ze zgromadzonych informacji wynika, że najczęściej gospodarstwa posiadało rozsiewacze nawozów i wapna (56,0% ogółu gospodarstw rolnych), połowe opryskiwacze ciągnikowe (46,0%), rozrzutniki obornika (36,5%) i kosiarki ciągnikowe (31,3%). Taka skala wyposażenia gospodarstw w maszyny rolnicze związana jest z powszechnością stosowania zabiegów agrotechnicznych i świadczy o wysokiej kulturze agrotechnicznej województwa.

Kombajny zbożowe posiadało 13,2 tys. gospodarstw rolnych, co stanowiło 20,3% gospodarstw rolnych ogółem oraz 23,4% gospodarstw zajmujących się uprawą zbóż. Z ogólnej liczby kombajnów zbożowych (13,7 tys.) największy ich odsetek (38,5%) odnotowano w gospodarstwach o powierzchni 15–30 ha UR.

Na 100 gospodarstw rolnych przypadało średnio 21,1 kombajnów zbożowych (w kraju – 11,5 maszyn), natomiast na 1 kombajn przypadało przeciętnie 44,8 ha zasiewów zbóż (w Polsce 45,6 ha).

Kombajny ziemniaczane w liczbie 4,1 tys. szt. spisano w 4,1 tys. gospodarstw rolnych. Gospodarstwa te stanowiły 6,3% ogółu gospodarstw rolnych oraz 23,6% gospodarstw prowadzących uprawę ziemniaków. Największą liczbę kombajnów ziemniaczanych odnotowano w gospodarstwach o powierzchni 15–30 ha UR, czyli prawie 40% z ogólnej liczby spisanych maszyn.

W 2013 r. na 100 gospodarstw rolnych przypadało średnio 6,4 kombajnu ziemniaczanego (w Polsce – 4,9 kombajnu), a na 1 kombajn – 4,4 ha powierzchni uprawy ziemniaków (w kraju – 4,8 ha).

W **kombajny buraczane** w województwie kujawsko-pomorskim wyposażonych było 5,0 tys. gospodarstw rolnych; stanowiło to 7,7% gospodarstw rolnych ogółem i 62,1% gospodarstw prowadzących uprawę buraków cukrowych. Z ogólnej liczby kombajnów buraczanych (5,1 tys.) najczęściej, bo 43,9%, spisano w gospodarstwach o powierzchni 15–30 ha UR.

Na 100 gospodarstw rolnych w 2013 r. przypadało średnio 7,8 kombajnu buraczanego (w Polsce – 1,7 kombajnu buraczanego), natomiast na 1 kombajn buraczany przypadało 7,3 ha uprawy buraków cukrowych (8,2 ha w kraju).

W 2013 r. spisano również 1,0 tys. **silosokombajnów** znajdujących się w 975 gospodarstwach, co stanowiło 1,5% wszystkich gospodarstw. Największą liczbę tych maszyn (32,4%) odnotowano w gospodarstwach o areale 15–30 ha UR. Na 100 gospodarstw przypadało średnio 1,6 silosokombajnów (w Polsce niespełna 1 silosokombajn).

Polowe opryskiwacze ciągnikowe posiadało 29,9 tys. gospodarstw rolnych, tj. 46,0% ogólnej liczby gospodarstw. W gospodarstwach tych spisano 30,8 tys. tych urządzeń. Największy odsetek (19,9%) znajdował się w gospodarstwach o powierzchni 5–10 ha UR. Na 100 gospodarstw rolnych przypadało średnio 47,5 szt. opryskiwaczy (w kraju 32,7).

W województwie kujawsko-pomorskim odnotowano 38,2 tys. **rozsiewaczy nawozów i wapnia**, które znajdowały się w 36,4 tys. gospodarstw rolnych. **Rozrzutniki obornika**, w liczbie 23,8 tys. szt., zarejestrowano w 23,7 tys. gospodarstwach rolnych. Na 100 gospodarstw rolnych przypadało średnio odpowiednio 58,6 szt. i 37,9 szt. tych maszyn (w kraju kolejno 40,1 i 33,2 sztuki).

Kosiarki ciągnikowe (21,3 tys. szt.) spisano w 20,4 tys. podmiotów, co stanowiło 31,3% ogółu gospodarstw rolnych. Na 100 gospodarstw rolnych przypadało średnio 32,6 szt. tego sprzętu (w Polsce – 36,5).

NAWOZY I NAWADNIANIE

Wyniki badania struktury gospodarstw rolnych wykazały, że w roku gospodarczym 2012/2013 nawożenie **mineralne, wapniowe lub naturalne** stosowało 59,5 tys. gospodarstw rolnych, co stanowiło 91,4% ogółu gospodarstw rolnych w województwie kujawsko-pomorskim (w Polsce – 81,5%).

Wśród gospodarstw stosujących nawożenie mineralne lub wapniowe najczęściej podmiotów używało nawozów azotowych (95,6%, w Polsce – 67,9%), znacznie mniej jednostek wykorzystywało nawozy wieloskładnikowe (41,1%, wobec 21,6%), wapniowe (11,7%, wobec 6,8%), potasowe (8,0%, wobec 4,2%) i fosforowe (5,6%, w Polsce 4,8%).

Odsetek jednostek stosujących nawożenie mineralne w ogóle gospodarstw prowadzących działalność rolniczą rósł wraz ze zwiększaniem się powierzchni użytków rolnych: od 45,6% w grupie obszarowej do 1 ha UR do 96,4% w jednostkach z 30–50 ha UR, by spaść do 91,4% w grupie 100 ha UR i więcej.

W przypadku nawożenia wapniowego udział jednostek stosujących wapnowanie rósł wraz ze zwiększaniem się powierzchni użytków rolnych: od 0,5% w grupie obszarowej 0–1 ha UR do 25,6% w grupie 100 ha UR i więcej.

Województwo kujawsko-pomorskie charakteryzuje się wysokim poziomem nawożenia mineralnego i wapniowego. Wielkość nawożenia przewyższająca średni poziom w kraju świadczy o wysokiej kulturze agrotechnicznej województwa. Średnie zużycie nawozów mineralnych w przeliczeniu na 1 ha UR w dobrej kulturze osiągnęło poziom 175,2 kg NPK w czystym składniku (w kraju – 134,9 kg). Ilość zużytych nawozów zwiększała się wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych w dobrej kulturze: od 105,8 kg/ha w gospodarstwach najmniejszych (do 1 ha UR) do 290,0 kg/ha w grupie gospodarstw posiadających co najmniej 100 ha UR.

Przeciętne zużycie nawozów wapniowych wyniosło 55,3 kg/ha UR w dobrej kulturze (w Polsce – 44,0 kg/ha). Tu podobnie jak w przypadku nawożenia mineralnego najmniej nawozów na 1 ha UR w dobrej kulturze zużyto w grupie gospodarstw najmniejszych (0–1 ha UR) – 0,4 kg/ha, a najczęściej w gospodarstwach największych (100 ha UR i więcej) – 72 kg/ha.

Badanie wykazało, że 34,5 tys. podmiotów stosowało **nawozy naturalne** pochodzenia zwierzęcego (53,0% ogólnej liczby gospodarstw). Wśród nich 98,1% stosowało nawożenie obornikiem, 32,2% – gnojówką i 9,5% – gnojowicą.

Podobnie jak w przypadku nawozów mineralnych i wapniowych, udział gospodarstw stosujących nawożenie naturalne w ogóle gospodarstw rolnych zwiększał się wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych – od 14,5% w gospodarstwach 0–1 ha UR do 80,3% w grupie obszarowej 30–50 ha UR, a następnie spadł do 50,5% w jednostkach posiadających co najmniej 100 ha UR.

Wśród gospodarstw stosujących nawożenie naturalne dominowały jednostki wykorzystujące obornik, których udział przekraczał 99% w grupach obszarowych UR: 10–15 ha, 15–20 ha i 20–30 ha. Najniższy odsetek podmiotów stosujących obornik (93,3%) wystąpił wśród gospodarstw największych (100 ha UR i więcej). Nawożenie gnojówką najczęściej stosowały gospodarstwa o powierzchni 30–50 ha UR (52,1%), zaś gnojowicą – jednostki największe, tj. 100 ha UR i więcej (24,2%).

W roku gospodarczym 2012/2013 średnie zużycie obornika na 1 ha UR w dobrej kulturze wyniosło 3,2 t/ha, a najwyższy poziom odnotowano w grupie obszarowej 15–20 ha UR.

W porównaniu z danymi uzyskanymi z Powszechnego Spisu Rolnego w 2010 r. ilość zastosowanych nawozów mineralnych (NPK) i wapniowych wzrosła odpowiednio o 9,2% i o 11,2%.

W 2013 r. zasoby wody i urządzenia do nawadniania użytków rolnych posiadało około 1,3 tys. (2,0% wszystkich gospodarstw rolnych), przy czym w 1,2 tys. (1,8% wszystkich gospodarstw rolnych) zastosowano nawadnianie użytków rolnych przynajmniej raz w roku.

Najwyższy odsetek gospodarstw, które nawadniały uprawy odnotowano w gospodarstwach rolnych należących do grupy obszarowej 50 ha UR i więcej (4,8%), a najniższy wśród jednostek o powierzchni 0–1 ha UR (1,1% udziału).

Powierzchnia użytków rolnych, które mogłyby być nawadniane przy istniejących zasobach wody i z wykorzystaniem posiadanych przez gospodarstwa rolne urządzeń wynosiła 12,2 tys. ha, natomiast powierzchnia użytków rolnych, które były nawadniane przynajmniej raz w roku – 9,1 tys. ha. Oznaczało to wykorzystanie istniejącego w województwie potencjału w 74,6%. Omawiany wskaźnik osiągnął najwyższą wartość (100%) w gospodarstwach o powierzchni 1–2 ha UR, a najniższą (47,0%) w gospodarstwach o powierzchni 3–5 ha UR.

DOCHODY GOSPODARSTW DOMOWYCH Z UŻYTKOWNIKIEM GOSPODARSTWA ROLNEGO

W okresie od 2 czerwca 2012 r. do 1 czerwca 2013 r. gospodarstwa domowe z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego, obok dochodów z działalności rolniczej, uzyskiwały dochody z następujących źródeł:

- pracy najemnej – 38,3% ogółu omawianych gospodarstw (w kraju było to 49,8%),
- emerytur i rent – 18,7% (w kraju – 30,9%),
- działalności pozarolniczej – 14,1% (w kraju – 15,2%),
- innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą – 3,7% (w kraju – 4,5%).

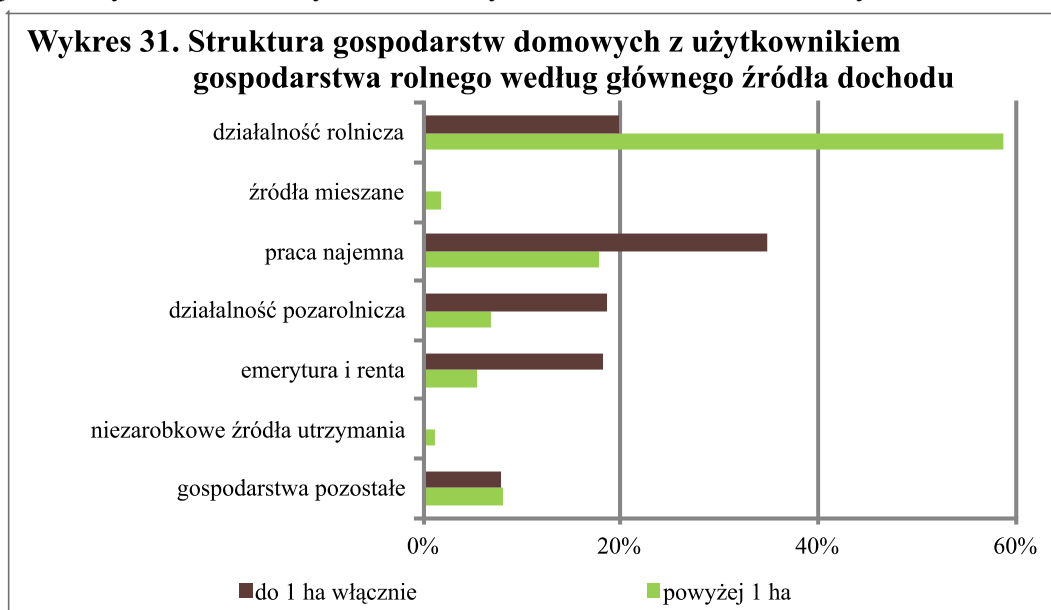
Dla 58,1% gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego głównym źródłem dochodów, tj. źródłem dochodów przekraczającym 50% dochodów ogółem, była działalność rolnicza. Dochody z pracy najemnej stanowiły główne źródło dochodów dla 18,1% omawianych gospodarstw domowych, działalność pozarolnicza – dla 7,1%, emerytury i renty – dla 5,7%, a inne niezarobkowe źródła utrzymania (poza emeryturą i rentą) – dla 1,1%.

Wśród gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego wyodrębniono również gospodarstwa uzyskujące główne dochody z dwóch rodzajów źródeł mieszanych. Odsetek

gospodarstw domowych, dla których łączne dochody z działalności rolniczej i pracy najemnej (z przewagą dochodów z działalności rolniczej) przekraczały 50% dochodów ogółem podobnie jak odsetek gospodarstw domowych, dla których łączne dochody z pracy najemnej i działalności rolniczej (z przewagą dochodów z pracy najemnej) przekraczały 50% dochodów ogółem wyniósł 0,9%.

Dla 8,2% gospodarstw domowych użytkujących gospodarstwo indywidualne żadne z wymienionych wyżej źródeł dochodów nie przekroczyło 50% dochodów ogółem.

Należy dodać, że wśród gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego do 1 ha UR, częściej niż wśród gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa powyżej 1 ha UR, głównym źródłem dochodów były: dochody z pracy najemnej, dochody z działalności pozarolniczej oraz emerytury i renty, rzadziej natomiast dochody z działalności rolniczej oraz innych niezarobkowych źródeł utrzymania, a także źródeł mieszanych.

Analizując główne źródła utrzymania gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego powyżej 1 ha UR w poszczególnych grupach obszarowych użytków rolnych, należy zauważyć, że wraz ze wzrostem powierzchni:

- rósł odsetek gospodarstw domowych, w których dochody z działalności rolniczej przekraczały 50% ogółu dochodów – z 16,5% w grupie obszarowej 1–2 ha UR do 94,2% w grupie obszarowej 50 ha UR i więcej,
- malał odsetek gospodarstw domowych, w których dochody z pracy najemnej przekraczały 50% ogółu dochodów – z 41,8% w grupie obszarowej 1–2 ha UR do 0,3% w grupie obszarowej 50 ha UR i więcej,
- malał odsetek gospodarstw domowych, w których dochody z emerytur i rent przekraczały 50% ogółu dochodów – z 15,3% w grupie obszarowej 1–2 ha UR do 0,1% w grupie obszarowej 50 ha UR i więcej.

Najwyższy odsetek gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego powyżej 1 ha UR, w których dochody z działalności pozarolniczej przekraczały 50% ogółu dochodów wystąpił w grupie gospodarstw rolnych o powierzchni 2–5 ha UR (15,0%), a najniższy – w grupie gospodarstw o powierzchni 20–50 ha UR (1,5%).

Wśród ogółu gospodarstw domowych, które uzyskiwały ponad 50% dochodów z działalności rolniczej, najwięcej było gospodarstw o powierzchni 20–50 ha UR (24,4%), a następnie o powierzchni 5–10 ha UR (21,9%). Gospodarstwa domowe, gdzie głównym źródłem utrzymania były: praca

najemna, działalność pozarolnicza oraz emerytury i renty użytkowały przede wszystkim małe gospodarstwa rolne o powierzchni do 5 ha UR.

Wśród gospodarstw domowych, dla których głównym źródłem dochodów była działalność rolnicza odnotowano najwyższy odsetek osób kierujących gospodarstwem rolnym posiadających wykształcenie rolnicze (73,6%). Najmniej kierujących posiadało wykształcenie rolnicze w grupie gospodarstw domowych, gdzie głównym źródłem utrzymania była praca najemna (36,3%).

Najniższy odsetek (10,7%) gospodarstw domowych, które zużywały więcej niż 50% wartości produkcji rolniczej wytworzonej w gospodarstwie rolnym odnotowano wśród gospodarstw utrzymujących się głównie z pracy najemnej. Omawiany odsetek osiągnął najwyższą wartość (17,9%) w grupie gospodarstw domowych, dla których główne źródło dochodu stanowiły emerytury i renty.

W grupie gospodarstw domowych utrzymujących się głównie z działalności pozarolniczej odnotowano najwyższy odsetek (21,6%) gospodarstw indywidualnych, które co najmniej 50% wartości ogólnej sprzedaży gospodarstwa sprzedawały bezpośrednio konsumentom. Najniższy odsetek takich gospodarstw odnotowano w grupie, gdzie głównym źródłem dochodów gospodarstwa domowego była praca najemna i działalność rolnicza – 9,1%.

Tabl. 3. Wybrane wskaźniki dla gospodarstw indywidualnych według głównego źródła dochodu gospodarstwa domowego

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym z głównym źródłem dochodów gospodarstwa domowego z:			
		działalności:		pracy najemnej	emerytury i renty
		rolniczej	poza-rolniczej		
Struktura liczby gospodarstw w %	100,0	34,9	7,5	30,2	13,3
Odsetek kierujących w wieku do 40 lat	25,8	27,5	29,4	30,8	6,4
Odsetek kierujących kobiet	30,2	18,7	29,8	35,2	45,1
Odsetek kierujących z wykształceniem rolniczym	47,7	65,1	37,9	33,5	41,2
Nakłady pracy na 1 gospodarstwo w AWU	1,3	1,9	0,9	0,9	1,0
Nakłady pracy na 100 ha UR w AWU	14,3	11,2	14,1	20,6	30,9
Odsetek gospodarstw domowych produkujących głównie na samozaopatrzenie	27,0	16,3	23,6	31,9	43,7
Odsetek gospodarstw z działalnością inną niż rolnicza	2,5	2,1	10,4	1,1	1,2
Odsetek gospodarstw, gdzie przychody z działalności innej niż rolnicza przewyższają przychody z działalności rolniczej	30,9	10,0	62,6	25,3	23,8
Wielkość ekonomiczna gospodarstwa w tys. euro	13,8	30,0	6,3	4,1	3,1
Powierzchnia UR na 1 gospodarstwo w ha	9,31	17,37	6,52	4,29	3,30
Obsada zwierząt na 1 gospodarstwo w SD	5,9	14,2	1,4	1,0	0,8
Obsada zwierząt na 100 ha UR w SD	63,1	81,5	21,8	23,3	25,6
Liczba ciągników na 1 gospodarstwo w szt.	1,0	1,6	0,6	0,6	0,5
Powierzchnia UR na 1 ciągnik w ha	9,35	10,73	10,47	6,85	6,76
Zużycie NPK na 1 ha UR w kg	127	145	87,0	90,8	67,0

PRACUJĄCY I NAKŁADY PRACY W GOSPODARSTWACH ROLNYCH

Działalność rolnicza prowadzona w gospodarstwach rolnych wymaga udziału i wkładu pracy człowieka. W gospodarstwach indywidualnych jest to zazwyczaj pracujący użytkownik i członkowie jego rodziny (tworzący wspólne gospodarstwo domowe z użytkownikiem lub utrzymujący się oddzielnie), wspomagani przez opłacanych pracowników najemnych lub pracowników kontraktowych (tj. osoby zatrudnione przy świadczeniu zakontraktowanych usług), a czasem także bezpłatną pomoc sąsiedzką.

Schemat – Pracujący i nakłady pracy gospodarstwach rolnych

PRACUJĄCY					W GOSPODARSTWACH ROLNYCH		W CIĄGU ROKU		$\frac{X}{98,3}$	tys. osób
NAKŁADY PRACY										tys. AWU
GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE										$\frac{X}{95,3}$
Członkowie rodziny użytkownika			$\frac{152,3}{88,5}$	Pracownicy najemni		$\frac{X}{5,8}$	Pracownicy kontraktowi	Pomoc sąsiedzka		
Użytkownicy	Współmałżonkowie użytkowników	Inni członkowie rodziny		Pracownicy najemni stali	Pracownicy najemni dorywczy					
$\frac{64,6}{44,6}$	$\frac{36,9}{23,2}$	$\frac{50,7}{20,8}$		$\frac{2,9}{2,7}$	$\frac{X}{3,1}$		$\frac{X}{0,1}$		$\frac{X}{0,9}$	
GOSPODARSTWA OSÓB PRAWNYCH I JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH NIEMAJĄCYCH OSOBOWOŚCI PRAWNEJ										$\frac{X}{3,0}$
Pracownicy najemni				$\frac{X}{2,9}$	Pracownicy kontraktowi		Pozostałe osoby ^{a)}			
Pracownicy najemni stali	$\frac{X}{2,7}$	Pracownicy najemni dorywczy	$\frac{X}{0,2}$			$\frac{X}{0,0}$	$\frac{X}{0,1}$			

X – brak danych w osobach (jako pełnego odpowiednika danych w AWU)

a) Patrz "Uwagi metodyczne"

W pozostałych gospodarstwach rolnych, w zależności od formy własności, trzon stanowią pracownicy najemni lub inne osoby pracujące bez wynagrodzenia (członkowie spółdzielni, zakonów, uczniowie szkół itp.), wspomagane pracownikami najemnymi i kontraktowymi. Osobą zarządzającą, podejmującą decyzję co do kierunku i rozmiarów prowadzonej w gospodarstwie produkcji, jest osoba

kierująca gospodarstwem rolnym. W gospodarstwach indywidualnych w przeważającej części jest to sam użytkownik, w gospodarstwach pozostałych – najczęściej zatrudniony do tego celu pracownik najemny.

W niniejszej publikacji skoncentrowano się na charakterystyce gospodarstw rolnych i prowadzonej w nich produkcji rolnej, a więc i temat dotyczący pracujących wymaga takiego ujęcia, które pozwoli na pokazanie wielkości **nakładów pracy ludzkiej poniesionych na działalność rolniczą w gospodarstwach rolnych w ciągu całego roku gospodarczego**. Uwzględniono zatem nawet minimalny wkład pracy każdej z osób pracujących w gospodarstwie rolnym przy produkcji rolnej w każdym z 12 miesięcy poprzedzających dzień referencyjny BSGR 2013, niezależnie od tego czy praca w gospodarstwie rolnym była dla tych osób pracą wyłączną, główną czy dodatkową. Warto w tym miejscu nadmienić, że takie podejście (stosowane w cyklicznych badaniach struktury gospodarstw rolnych) znacząco różni się od metodologii rekomendowanej dla badań rynku pracy przez Międzynarodową Organizację Pracy i wykorzystywaną m.in. do zbilansowania pracujących w całej gospodarce narodowej.

Bardzo ważnym zagadnieniem przy ocenie nakładów pracy w rolnictwie w ciągu roku jest wymiar czasu pracy, w jakim pracują poszczególne osoby – zarówno rodzinna siła robocza, jak i pozostali pracownicy. Duży udział pracujących w niepełnym wymiarze czasu zniekształca w pewnym stopniu obraz z punktu widzenia pracochłonności poszczególnych rodzajów gospodarstw. Ponadto m.in. w przypadku pracowników dorywczych, kontraktowych, pomocy sąsiedzkiej – bardziej istotny jest łączny wkład pracy mierzony w godzinach, niż sama liczba osób pracujących (tym bardziej, że najczęściej jest to praca zadaniowa, poszczególne osoby wymieniają się w ciągu roku, a wkład pracy każdej z tych osób może być różny).

W związku z powyższym podstawą prowadzonej analizy są **nakłady pracy wyrażone w umownych rocznych jednostkach pracy (z ang. Annual Work Unit – AWU)**, będących **odpowiednikiem rocznego wkładu pracy osoby zatrudnionej w pełnym wymiarze czasu pracy** (tj. po przeliczeniu pracujących w niepełnym wymiarze na pełne etaty).

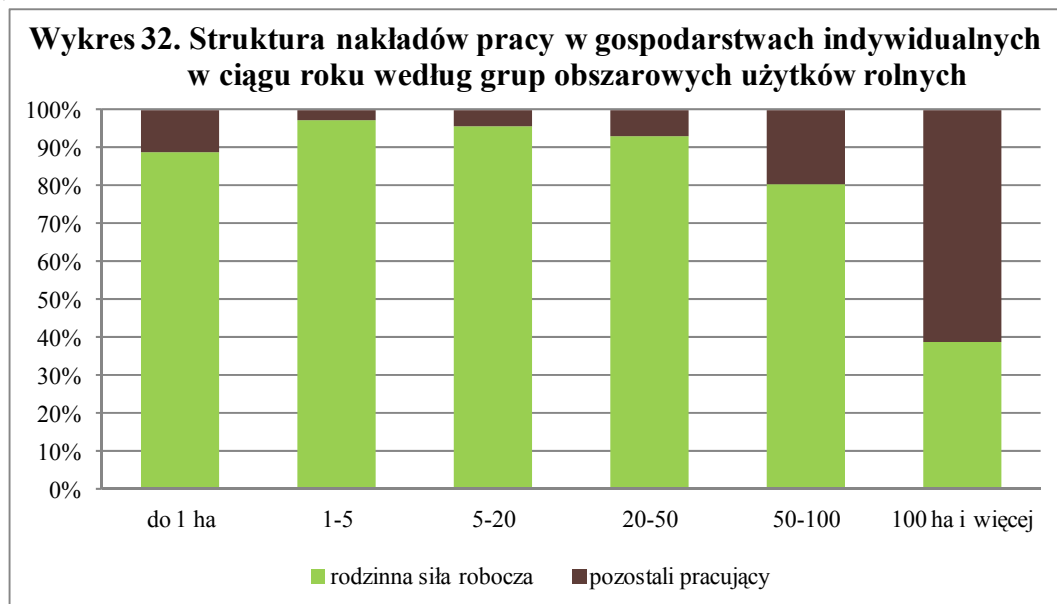
Wyniki BSGR 2013 wykazały, że **nakłady pracy na prowadzenie działalności rolniczej** we wszystkich gospodarstwach rolnych w województwie kujawsko-pomorskim wyniosły 98,3 tys. AWU (w tym w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha – 97,2 tys. AWU), z tego zdecydowana większość w gospodarstwach indywidualnych (95,3 tys., wobec 3,0 tys. AWU w pozostałych gospodarstwach), co jest w dużej mierze konsekwencją struktury własnościowej polskiego rolnictwa.

Wśród **gospodarstw indywidualnych** dominowały gospodarstwa prowadzone wyłącznie siłami użytkownika i jego rodziny, w mniejszości zaś były te, w których zatrudniano pracowników najemnych. W efekcie, w gospodarstwach indywidualnych 92,9% ogółu nakładów pracy ponoszonych na prowadzenie działalności rolniczej stanowiła **rodzinna siła robocza** (88,5 tys. AWU). Liczba osób stanowiących rodzinną siłę roboczą (użytkowników i członków ich rodzin) zaangażowanych w prace w gospodarstwie rolnym w ciągu 12 miesięcy przed dniem referencyjnym badania wyniosła 152,3 tys. osób.

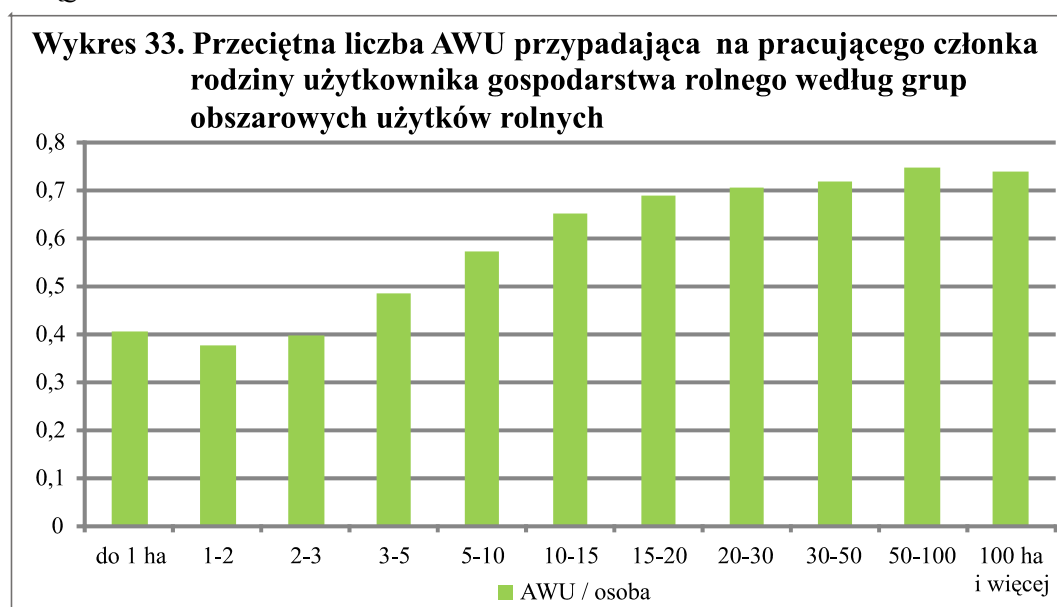
Nakłady pracy osób niestanowiących rodzinnej siły roboczej przekładały się w skali województwa na 2,7 tys. pełnozatrudnionych pracowników najemnych stałych, 3,1 tys. pełnozatrudnionych pracowników dorywczych, 0,1 tys. kontraktowych i 0,9 tys. pełnoetatowej

wymiany pracy w ramach usług sąsiedzkich. Stanowiły one przeważającą część nakładów pracy jedynie w gospodarstwach o powierzchni 100 ha UR i więcej.

Prowadzenie produkcji rolniczej w **gospodarstwach osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej** wymagało zaangażowania 3,0 tys. osób w przeliczeniu na pełnozatrudnionych AWU, z czego 90% stanowili pracownicy najemni stali (2,7 tys. AWU).

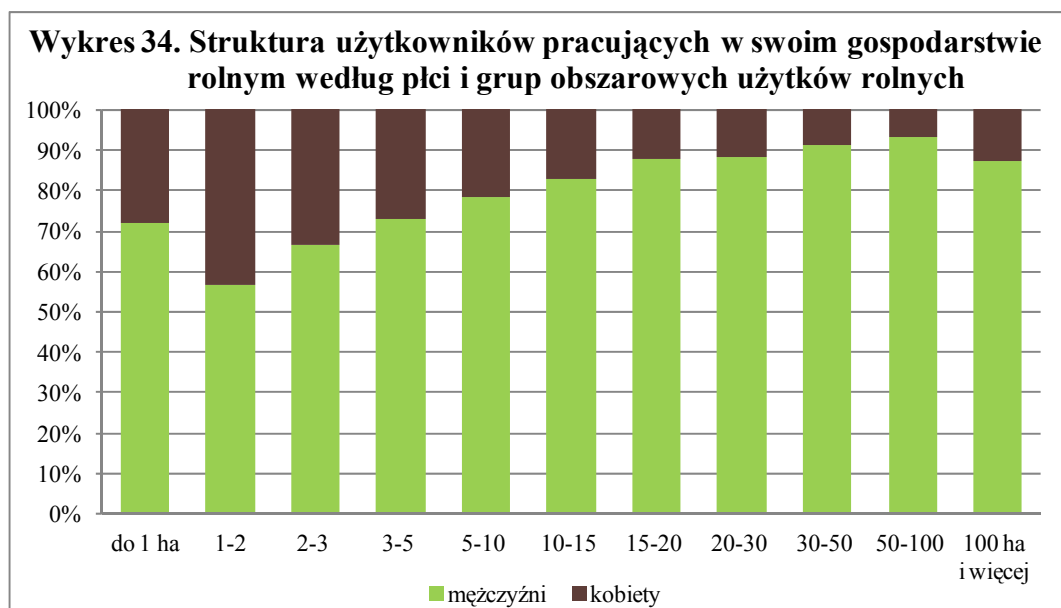

Struktura gospodarstw według powierzchni użytków rolnych, ich rozdrobnienie agrarne – szczególnie gospodarstw indywidualnych (rodzinnych) oraz sytuacja na lokalnym rynku pracy przekłada się wyraźnie na strukturę ludności wnoszącej jakikolwiek wkład pracy w gospodarstwo rolne w ciągu roku.

Zgodnie z wynikami badania w 2013 r. 32,9% gospodarstw indywidualnych miało powierzchnię użytków rolnych poniżej 5 ha, a odsetek gospodarstw o powierzchni 15 ha UR i więcej wynosił 29,1%. W gospodarstwach o **powierzchni poniżej 5 ha UR** na 1 pracującego członka rodziny przypadało średnio 0,42 AWU, a w gospodarstwach o powierzchni co najmniej 5 ha UR – 0,65 AWU.

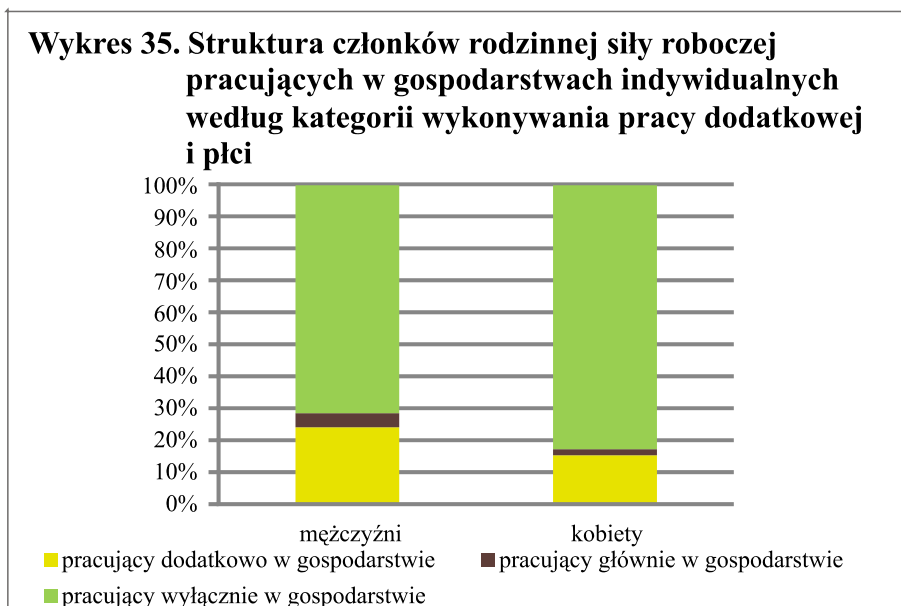
Zdecydowana większość użytkowników gospodarstw rolnych w województwie kujawsko-pomorskim (99,7%) zadeklarowała pracę przy produkcji rolnej w ciągu roku, chociaż praca ta może być wykonywana także przez innego z członków rodziny. Także kierowanie gospodarstwem rolnym może być zlecane innej osobie z rodziny, bądź zatrudniani są w tym celu pracownicy najemni, jednak większość użytkowników (97,3%) to **pracujący i kierujący** własnym gospodarstwem rolnym. Spośród 64,8 tys. indywidualnych gospodarstw rolnych 63,1 tys. kierowanych było przez użytkowników, 1,2 tys. – przez współmałżonków użytkowników, a 0,5 tys. – przez innego członka rodziny. Blisko 78% pracujących użytkowników gospodarstw rolnych to **mężczyźni** (65,2% w gospodarstwach o powierzchni poniżej 5 ha UR i 84,2% w gospodarstwach o powierzchni 5 ha UR i więcej).

Większość użytkowników, bo 60,9% ogółu użytkowników pracujących w swoich gospodarstwach rolnych, to osoby **w wieku** co najmniej 45 lat, w tym 4,4% użytkowników przekroczyło wiek 65 lat. Struktura wieku była bardziej niekorzystna w gospodarstwach o powierzchni poniżej 5 ha UR. Udział pracujących użytkowników w wieku co najmniej 45 lat wyniósł 67,1%, (w wieku 65 lat i więcej – 7,6%). W gospodarstwach o powierzchni co najmniej 5 ha UR odsetki te wyniosły odpowiednio 57,8% i 2,9%.

Z ogólnej liczby 152,3 tys. członków rodziny pracujących w swoich rodzinnych gospodarstwach rolnych 76,5% (116,5 tys. osób) pracowała wyłącznie w gospodarstwach rolnych, pozostali łączyli tę pracę z inną, przy czym dla zdecydowanej większości z nich **praca poza gospodarstwem** była pracą główną, 5,3 tys. pracowało głównie w gospodarstwie, a dodatkowo poza, a dla 30,5 tys. praca w gospodarstwie była tylko dodatkową do innej wykonywanej, stanowiło to odpowiednio 3,5% i 20,0% ogółu pracujących w ramach rodzinnej siły roboczej.

Większość pracujących w swoich gospodarstwach rolnych członków rodziny stanowili mężczyźni (84,4 tys., co stanowiło 55,5% ogólnej liczby). Relatywnie częściej prace w gospodarstwie z inną pracą łączyli mężczyźni (28,5%) niż kobiety (17,3%).

Im większe gospodarstwo rolne, tym zwiększa się przewaga członków rodziny pracujących **wyłącznie w gospodarstwie rolnym**. Dla przykładu w gospodarstwach o powierzchni:

- do 1 ha UR odsetki te wynosiły:
 - 63,7% – pracujący wyłącznie w gospodarstwie,
 - 2,6% – pracujący głównie w gospodarstwie, dodatkowo poza,
 - 33,8% – pracujący dodatkowo w gospodarstwie, głównie poza,
- 5–10 ha UR – wynosiły odpowiednio: 73,6%, 4,0%, 22,3%,
- 30–50 ha UR – wynosiły odpowiednio: 90,5%, 3,0% i 6,5%.

Wyjątek stanowiły gospodarstwa o powierzchni powyżej 100 ha UR, w których na większą nieco skalę zatrudniani byli pracownicy najemni – członkowie rodziny nieco częściej mogli pozwolić sobie na łączenie pracy w gospodarstwie z inną (odpowiedni odsetki wynosiły 86,1%, 7,2% i 6,7%).

